

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, MÁJUS 4.

18. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: kálmagyarutca 237 sz. —

Püspöki meghívó levél

a nagy-enyedi közzsinatra.

Erdélyi ev. ref. anyaszentegyházunk egyházmegyéinek tiszteltes t. esperesei, jegyzői, tanácsbírái!

Fő- és közép-tanodáink t. t. tanárai!
Szeretett atyámfiak az Úrban!

Mostan bocsátod el szolgádat békével! (Luk. 2, 29.) e szavakkal üdvözölte a vén Simeon a csecsemő Jézust, és benne a létesülendő új világrendet.

Mostan bocsátod el szolgádat békével! e szavak a mi ajkainkra is illenek most, midőn küszöbén állunk annak az új korszaknak, a melyet erdélyi reformált anyaszentegyházunkra a kor kívánalmainak megfelelő új szervezet életbe-léptetésével remélünk felderülni.

A testi, mint erkölcsi világ megszeghetlen törvénye parancsolja, hogy az elvéhédtt régi, helyet adjon az életrevaló újnak. A haladó korszakemet feltartóztatni egyén, testület, sőt egész nemzet sem képes. Hasztalan feszíti meg ezért minden erejét, fáradaimái bére utóvégre is le- és szétgázoltatás. Bármily szépek és szentek a mult emlékei; de ezekért a jelent amannak szük korlátai közé nem szoríthatjuk. A ki élni akar, annak hivatása nem a mult emlékein me-rengeni, hanem a mult tapasztalatain okulva, előre törni, hatni, munkálni, az irás szavai szerint: jöve-ndőt keresni. (Zsid. 13, 14.)

Méjjen érezte ezt erdélyi ref. anyaszentegyházunk. Közel 40 éve már, hogy vezérférfiai áthatva a protestantismus szellemétől, megkísérlették anyaszentegyházunk kormányzó fő-testülete újjászervezését. A kísérlet a viszonyok mostohasága, vagy tán saját fejletlen voltunk miatt is, meghiusult; de az eszme nem halt meg, nem is aludt, mert hivei napról-napra szaporodtak, s csak az idő ama teljességére vártak, melyben azt egyházi önkormányzatunk veszélyeztetése nélkül meg lehessen valósítani.

A várakozás nem volt hiába, a népek és nemzetek bölcs kormányzója felhozta az alkotmányos szabadság napját édes hazánkra, ez által biztosította egyházi önkormányzatunkat, és nekem megadta azt az örömet, hogy hosszas vajadások után, a minden oldalról nyilvánuló közóhajtással öszhangzólag, egy protestáns egyházi új szervezet bölcsője köré hivatott öszsze szeretett hivataltársaimat erdélyi ref. anyaszentegyházunk — szabadjon hinnem — utolsó közzsinatjára n.-enyedi virágzó egyházközségünkbe, az 1713-diki szervezkedés színhelyére, folyó évi június 18-ára.

Mostan bocsátod el szolgádat békével! méltó jelszó ez azon testület ajkain, mely évszázakon keresztül hű szolgálja, őre és fáradhatlan munkása volt az erdélyi ev. ref. anyaszentegyháznak. Ez a testület legközelebből önmaga tette az első lépést arra, hogy valahára mi-közöttünk is teljes érvényre jusson az a protestáns elv, mely az egyházban külön rendeket nem ismerve, annak minden igaz, kegyes, buzgó és hívó tagját választott nemzetiségnek, királyi papságnak és szent népnek (1. Pét. 2, 9.) vallja. Ez a testület az, melynek tervezetében megjelölt alapelvek lőnek elfogadva és keresztülvive azon új szervezetben, melyet erdélyi ref. anyaszentegyházunk számára egyházi főtanácsunk népes gyűlése a folyó hó 16-dik és következő napjain megállított.

Teljes reményem van tehát az iránt, hogy közzsinatunk nem fogja megtagadni tünnepélyesen bevalott elveit; hanem egész készséggel, őszinte jóakarattal, és meleg buzgalommal nyujtand segédkezeket a kimondott ige megvalósításához, egyenlő indulattal, egy szeretettel, egy értelemmel (Fil. 2, 2.) munkálván arra, hogy az új szervezet jótékony hatása meglássék egyházközségeinken, iskoláinkon, egész anyaszentegyházunkon; hogy szemlélve a felpezsdült új életet, buzgóságot, áldozatkészséget és ezek következtében az általános felvirulás csalhatlan jeleit, mindenki elmondhassa erdélyi ref. anyaszentegyházunkról: **ime, mindenek megújultak!** (2. Kor. 5, 17.)

E nagy és szép munkához járulni és folyó ügyeinket igazítani, lesz feladata jelen özsze gyűlésünknek. Törekedjünk arra, hogy ne legyenek kívül harcaink, belől félelmeink (2. Kor. 7, 5.); ne legyen mi-közöttünk méreg- és örömmertő gyökér (5. Mózs. 29, 18.); hanem az atyafiui szeretet megmaradjon (Zsid. 13, 1.) és ezzel egyesüljünk amaz új testületté, mely jövőben anyaszentegyházunk törvényhozó és kormányzó egységes főhatósága leend, nem mint új posztóhoz varrott ó posztófolatok (Mark. 2, 21.); hanem mint anyaszentegyházunk közjavát előmozdítani lelkesült, az Urtól vett ajándékokkal egymásnak készséggel sáfárkodó jó sáfárok (1. Pét. 4, 10.); mint élő kövek, kikből épittetik a lelki ház, szent papság a lelki áldozatoknak áldoztatásokra, melyek Istennek kedvesek a Jézus Krisztus által. (1. Pét. 2, 5.)

A megjelölt helyen és időben, főpásztori tisztemből kifolyólag, Isten szent lelkének segítségül hívásával, megnyitván közzsinatunkat, ünnepélyes szónoklatokat fognak tartani: délelőtt t. t. Révai Lajos, illyefalvi lelkész (textusa: Márk 13, 2.); dél-esten t. Vályi Pál, ny.-szt.-benedeki lelkész és marosi egyházmegyei főjegyző (textusa: Gal. 6, 7.) kedves aai. A kibocsátandó t. lelkész aak. vizsgáját vezetendik: hittudor t. t. Kovács Ödön és Makai Domokos n.-enyedi tanár kedves aai.

Legyen velünk az Ur, vezérelje és gyámolítsa tanácskozásainkat az ő szent lelke, hogy határozataink legyenek a lélek gyümölcseinek (Gal. 5, 22.) szülötti és terjesztői. Legyen özsze gyűlésünk méltó utóda, — ha Isten is úgy akarja — befejezője azoknak a testvéries, szeretettől lelkesített, ügybuzgó tanácskozásoknak, melyek erdélyi ev. ref. anyaszentegyházunk évkönyveiben, mint annak közzsinatjai, örökre emlékeztetések!

Mostan bocsátod el szolgálodat békével!

Kolozsvárt, ápril 27-kén, 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

A besztercei ref. eccla. és templom érdekében.

M.-Vásárhely, ápril 16. 1871.

Az „Erd. Prot. Közlöny“ 13- és 14-dik számaiban, a besztercei ev. ref. templom építésére vonatkozólag, két különböző irányú levél jelent meg; az első jót és jóakarólag, az építés szükségét belátva, s e célra átgondolt tervezetet tartalmazza; a másik az alsó-balázsfalvi ev. ref. egy-

ház tagoktól kegyuri hangon, tanácsot nyújtva a nélkül, hogy kalács volna hozzá csatolva, hibáztatván az eddigelő történeteket; szóval, mintha csak a besenyői tiszt. luth. esperes ur diktálta volna, ki szegény egyházunkat — a Gusztav-Adolf együlethez tett információja által — a kilátásba helyezett segélypénztől elütötte.

Az elsőért tisztelettel nyilvánítom köszönetemet méltóságos Földvári József főgondnok urnak; a másodikért, ha szinte nagyon méjjen nem is hajlok meg, de minden esetre szükségesnek tekintem arra, hogy a helyzet általa is tisztáztatván, ezen nem csak vallási, de nemzeti ügynek is hasznos szolgálat tétessék. Az ilyen apró dörgedelmekek is termékenyitenek.

A besztercei ev. ref. egyház közönsége, mielőtt Bástá annak salvus conductussal kicsalt tagjait, a lutheranusokkal együtt, a szépníri réten leölette, s templomát romba nem lövette, virágzott, s központja volt a Beszterce, Sajó és Szamos menti egyházaknak, a reformatio által való felvilágosodás terjesztésének, és az ezen vidéki magyarságnak.

A Bástá-catastrofa következményei lőnek a besztercei, és a vidékében lévő ev. ref. egyházak elpusztulása, a magyarság hanyatlása, és — eloláhosodása (kötelezem magam, legalább 1000 volt magyar ref. család kimutatására, a melyek vallásilag úgy, mint nemzetiségileg avertáltak s oláhokká lettek, s most neveik Szabéu, Szucsú, Rákociu, Székuj, Feketéu, Szigyártou, Sovágou sat.), szóval, a központ pusztulása maga után vonta a vidékét!

Csaknem 200 év múlva sikerült a besztercei ref. egyházat reconstituálni, mely munkában nagyrésze van décan tiszt. Vályi Elek, tiszt. Varró István és tiszt. Nagy Mihály urnaknak.

Ez a besztercei egyház dióhéjba szorított története!

A hamvaiból felélesztett egyházi közönségnek szüksége volt látható jelre, mely létezését jelezze, tapjait egyesítse, mely körül azok sorakozhassanak, vallásukat és nemzetiségüket érvényesíthessék.

Innen van mindaz, a mi a felélesztés óta eddigelő történt!

Hiszem, hogy az alsó-balázsfalvi ev. ref. egyház tisztelt tagjai, ezen indokok alaposságát anynyival inkább be fogják látni, mivel bizonyos azon szomorú valóság, hogy ha a besztercei központ állott volna, most az alsó-balázsfalvi eccla. nem csak két-három uri családból, hanem mint volt régenten, az egész falu közönségéből állana, s most nem csak a canonica portio szaporítását lehetne kilátásba helyezni, de azt lehetne büszkén mondani: ime, az ennyyi, meg ennyyi ev. ref. magyar gyermek számára — iskola helyül — és a tanító fizetésül a birtokosság 150 hold földet ajánl fel!

De ne recrimináljunk ott, hol közös szándékkal építeni, javítani akarunk.

Oratoriummal egybekötött papilakot nem lehetett építenünk, mint ezt Alsó-Balázsfalváról tanácsolják, mivel a templom-helyet adományozó Beszterce városi közönség adománylevelében kikötötte, hogy az adományozott helyre csak templomot, és pedig az adományozás napjától számítandó 10 év alatt lehessen építeni; ellenkező esetben a helyet,

mint sajátját tekinti, és visszaveszi. Ime, az építés, és csak templom építés megkezdésének szükségessége, motiválva a pedum positio kimaradhatlanságával.

Azonban, az ablakok magosságáig díszesen felemelt templom építése 3 év óta megszünt, mivel a könyöradományok forrása kiapadt, s minden pénzkészletünk a következőkből áll, u. m.

1) A volt porosz király, most német császár, ő felségétől ajándékozott	200 frt o. é.
2) Az országos segély-alapból tavaly juttatott	300
3) A dedrádi ev. luth. egyház által most ajándékozott 2 darab 100 frtos urb. kötvény, cours. szerint	148
4) Özv. mélt. Kozma Imréné, Torma Krisztina urasszony által adott	10
5) Az özv. Kovács Istvánné tartozása	75 „ „
Összesen	733 frt o. é.

mely ősszeg takarékpénztárilag kezeltetik.

Legalább is hatszor ennyi kellene még az építés befejezésére!

Hogy pedig se a megkezdett építés el ne pusztuljon, se pedig az állandóan 3-400-ból álló hallgatók létszáma ne apadjon, de sőt állandó letelepülések által ezen előnyös helyen nevedjék, meggyőződésem szerint, egy Besztercén állandóan lakó lelkesre lenne legfőbb szükség, kinek javadalmi a következőkből állának, u. m.:

1) A galaci, 2) kis-budaki desolata ecclesiák összes jövedelmei; 3) a Beszterce városi közönségtől adni tartozó, és kiszakítandó canonica portio, mit is a pap ott lakása esetében, a közönség annyival inkább adni tartozik, mivel a fenjelölt catastrofa után a városi közönség, a gazdag dotatioju ev. ref. papi földeket bevonta, bekebelezte.

Ez értelemben folyamodott volt besztercei egyházunk a főtiszt. synodushoz, s hogy valami határozat keletkezett is felette, azt a mltgos Földvári József úr leveléből értem, de ezen jelzett határozat se az ügy szellemének, se practicumának meg nem felel, újból fogok folyamodni annak ez irányban leendő megváltoztatásáért.

Borosnyai Pál,
a besztercei ev. ref. egyház
gondnoka.

A ref. egyházi főtanács népes gyűlése

1871, ápril 16—20.

III.

Közelebbi II. közleményemben, a 139. lapon, Szász Béla beszédének kiegészítése gyanánt, az illető szónok kivánságára, készséggel adok helyet következő soroknak: „éppen azt hangsúlyoztam, hogy a kész munkálatokat, melyek nemcsak Tisza Lászlónak, hanem az én csekélységemnek sem tetszettek, az egyházi főtanács nagyon is elvetheti, s reményem fejezem ki, hogy el is fogja vetni, csakhogy nem a nélkül, hogy tárgyalásukba bele ereszkedjék. Részemről, tehát minél előbb kívántam a tárgyalást, hogy a kész munkálatok minél előbb elvethetők legyenek.“

Egytuttal a 140. lap első hasábjának 2. sorában aló sajtóhibából álló „dolog-javitást“ helyett „dolog-igazítást“ kérek tétetni.

A főnnebbiek alkalmából, meg kívánom jegyezni, hogy céloom sem volt, szükségesnek sem tartottam valamenynyi szónok egész beszédének közlését. A közlöttekől is csak azt szemeltem ki, mi felfogásom szerint, a dolog lényegéhez tartozott, s a tárgyalást előbbre vitte, vagy új oldalról tüntette föl.

És most térjünk a dologra.

— Ápril 18. 19., harmadik és negyedik nap. Elnök felolvastatja a tegnapi gyűlés végén kinevezett bizottság munkálatát, mely „új alap“ gyanánt szolgált, s nyomtatásban osztatott szét a gyűlés tagjai közt. Címe: „javaslat, az erdélyi ev. ref. anyaszentegyház egyházkerületi közgyűlésének szervezetéről.“

Ez az új munkálat azonban semmi sem volt egyéb, mint a tegnap tanácskozási alapul el nem fogadhatónak állított bizottsági tervezet s könyomatu pótlék másolata; elől négy sorban belefoglalva a tegnapi napon elfogadott alapelv „az egységes legfelsőbb testületről“, s kiegészítve a tervjavaslatból azon sorokkal, melyek a zsinat eddigi kizárólagos teendőire vonatkoztak. S ez érdeme volt. Ily értelemben szólalt fel

Szabó S., kijelentvén, hogy az credmény igazolta azok nézetét, kik e bizottság kiküldését idővesztésnek, a dolog egy napi elhalasztásának állították. A bizottság nem csinált egyebet, hanem készítet a meglevőkből egy harmadik nyomtatványt, melynek elejéről kihagyta a „generális synodus és főconsistorium“ szavakat, s helyökbe ezt írta „egyházkerületi közgyűlés.“ Ha a bizottság újnak állítja munkálatát, akkor kérnie kell, hogy népes gyűlési tárgyalás előtt küldessék ki az egyházmegyékhez, tanodákhoz, gondnokokhoz, újabb véleményezés végett; ha pedig a közgyűlés vele együtt csak másolatnak tartja, melyről ma a tanácskozást éppen úgy meg lehet kezdeni, mint az eredetiekről meglehetett volna tegnap: ajánlja, hogy tanácskozási alapul elfogadva, kezdjünk mielőbb a tárgyaláshoz.

A főnnebbi vélemény szerint tehát a tárgyalás megkezdett, s 18-kán a javaslat I—IV. pontján a hatáskörig; 19-kén a hátralevő részen áthaladtunk. Így készült el az új szervezeti törvény, melynek szövegét t. olvasóink már a mult számban vették; ezzel mi a további részletezés alól fölmentve érezzük magunkat, s az eredeti szöveget kiegészítő, módosító fölszólalások közül csak egypár fontosabbat kívánunk jelezni.

— A törvény II. fejezetének c) pontjánál

id. gr. Teleki Domokos megjegyzi, hogy szeretné valami módozatát találni annak, hogy azon gondnokok, kik másnemű elfoglaltatásai, vagy részvétlenség miatt elvállalt kötelességüknek nem tudnak, vagy nem akarnak megfelelni, lemondásra felszólíttatnának, s újakkal pótolhatók legyenek.

Többen pártolták e nőzetet, de az alakulandó új kerületi közgyűlésre kívánták bizni a jelenleg tagadhatatlanul meglevő baj orvoslását

Az f) pont alatti képviselő-választás módozatának megállítása több oldalú vita tárgyát képezte, s hosszabb

időt vett igénybe. A bizottsági tervezet egyenes, kétfoku választást hozott indítványba, az 1833-iki szervezkedés mintájára oly móddal, hogy minden önálló férfi egyháztag szavazhasson egy választóra, kik aztán meghatározandó helyen, bizonyos napra összejövölve: választották volna a képviselőket. A javaslatban hasonlólag kétfoku választásra találunk, de a választók megválasztása nem az egész nép, hanem csak a presbiterium teendői közé van sorozva. A zsinati tervjavaslat az egyházkerületi képviselőket az egyházmegyei közgyűlésben kívánta választatni. A közgyűlés tekintetbe vette, hogy az erdélyi egyházkerülethez tartozó 550 anya-egyház összes népessége 330 ezerre tehető, s így az egyes egyházakban a lelkek száma átlagosan 500—600 közt áll, tehát 5000 lélek után történvén egy képviselő választás, erre a célra választókerületenként mintegy 10 választó kellene, hogy egybegyűljön; a kétfoku választás, gyakorlatban, népünk felfogására hathatna zavarólag, s a választóknak idegen helyre gyűlése a részvétlenségen és költséghiányon szenvedhetne hajótörést; az egyházmegyei közgyűléseken eszközendő választást pedig, mely mellett több hang emelkedett, nem tartotta a valódi képviselő elvével megegyeztethetőnek. Így született, s fogadtatott el a törvényben megállított szöveg. Hallottunk már azóta oly szót is: miért csak a presbiterium és népesebb egyházakban, keblői képviselői gyűlés; s miért nem minden egyháztag szavazhat egyenesen az egyházkerületi képviselőre? ez lenne a teljesen szabadelvű intézmény. Alig van a törvényhozásban oly kérdés, hol a szabadelvűről, még szabadabbalvűre licitálni ne lehetne; előttünk az dönt: mi felel meg inkább népünk miveltségi állapotának, s mi biztosítja egyházunk kormányzatában az értelmiség befolyását? a helyes alap minden esetre megvan; ha szükséges és célszerű: a gyakorlat tovább fogja fejteni. A képviselők összes száma leendő 67

Az i) pontban ajánlott, úgy szólván, tiszteleti tagok neve alatt, némelyek véleménye szerint, a patronusoknak egy új, határozatlan csirája rejlik; mások elég biztosítékot hittek a „rendkívüli érdem“ szóban fekünni.

B. Kemény Gábor szerint: az ilyeszerű választás az érdem jutalma, melyre nemcsak születés és vagyon, hanem a közügyek iránt különös buzgóság, idő-fáradtság-áldozat sat. árán bárki, különbség nélkül szert tehet. Ebből egy új, derék patronusi elem válhatik, kiket kár lenne kizárni statusunknak, melyet tagjai közbuzgósága biztosít és tart fen.

Nagy Péter: történhető visszaélések megelőzéseért, történjenek az ily választások titkos szavazattal.

Igy jött létre az i) pont jelen szerkezetében.

A törvény V. fejezetében a c) pont egy része szól a tanodai s egyházmegyei gondnokok tétele módjáról és ekint hangzik: „az egyházkerületi közgyűlés választja a fő és közép-tanodák előjárósága által felajánlott 3—3 egyén közül azok fő- és algondnokait; az egyházmegyék által alkalomszerűleg felajánlott 3—3 egyén közül azok számára a fő- és algondnokokat.“ Voltak, a kik az illető gondnokok választását egyenesen a tanodák és egyházmegyék által kívánták volna megtéetni s csak megerősítés végett terjeszteni fel a választottat az egyházkerületi gyűléshez. Mások legalább az egyházmegyék számára követelték az egyenes

választási jogot. A többség azonban megmaradt azon most is alkalmazásban levő alapelv mellett, hogy a gondnokok a tanodáknál és egyházmegyékben a főconsistorium biztosai s egyszersmind ellenőrök. Ez a kérdés már harmad éve fellelgetés tárgyát képezi a zsinat és főconsistorium közt; az egyházmegyéknek 1868-ban történt újraszervezése alkalmával ugyanis, a zsinat a gondnokokra vonatkozó szakaszt ekint kívánta szerkesztetni (lásd, szilágy-somlyói zsinat jegyzőkönyvének 11-ik lapján): „az egyházmegyei közgyűlés minden egyes gondnoki állomásra szavazat-többséggel három világi egyént jelöl ki és küld fel az egyházi főtanácshoz megerősítés végett; a kijelöltek nevei a szavazat-többség szerint sorozandók.“ A főconsistorium a közszinati jegyzőkönyv felülvizsgálata alkalmával erre a pontra következő észrevételt teszi: „egyházi főtanácsunk a kijelölés szó helyett, ezúttal is az ajánlat szót kívánja megtartani, minthogy azon eddig gyakorolt jogáról, miszerint a gondnokságra felajánlottakon kívül mást is nevezhetett ki, ezúttal lemondani nem kíván“. A 67-iki kereszturi közszinati jegyzőkönyvének 9 sz. alatt ekint folytatja e küzdelmet: „közszinatusunk azon megállapodásához, hogy az egyházmegyei gondnokokra vonatkozó felterjesztésekben a kijelölés szó használtassék: ezúttal is határozottan ragaszkodik, annyival is inkább, mert a közelmúltban nem volt példa rá, hogy a mlgs egyházi főtanács a kijelölteken kívül más egyént egyházmegyei gondnokká nevezett volna ki“ Erre ilyen főtanácsi határozat kél: „egyházi főtanácsunk megmarad azon határozata mellett, hogy a fő- és algondnokokra nézve — az eddigi gyakorlattal is összhangzólag — az egyházmegyékét a felajánlás, nem pedig a kijelölés joga illeti“. — Végre, a múlt évi Magyarón tartott zsinat 10 jegyzők. sz. a. ezt találjuk: „közszinatusunk atyafiságos tisztelettel nyilváníti, hogy ezúttal is ragaszkodik tavalyi indokolt megállapodásához“; mire a főconsistorium is újabban megteszi észrevételét, hogy „ragaszkodik e tárgyban kifejtett nézeteihez; a vitás kérdés eldöntése az egyházi főhatóságok szervezésével szoros összefüggésben állván, egyházfőtanácsunk addig is megtartja eddig gyakorolt kinevezési jogát“.

Az ajánlat szó azt foglalja magában, hogy a három felajánlott egyéneken kívül az egyházi főtanács mást is nevezhet ki gondnokká, ha az ajánlottakon nem talál megnyugvást (ez csak ritka, kivételes esetekben történt, s rendes szokás volt, hogy a legtöbb szavazattal első helyen felajánlott egyén neveztetett ki). A kijelölés szót a 68-iki zsinat jegyzőkönyve eképp írja körül: „ez a szó azon fogalmat fejezi ki, miszerint egyházmegyéinknek jogában áll minden egyes gondnoki helyre három egyént, a választáskor nyert szavazatok száma szerint sorozva, a mlgs egyházi főtanácsához fölterjeszteni; mint viszont az egyházi főtanácsnak is jogában áll, a fölterjesztettek közül bár melyiket megerősíteni“. Ez esetben tehát a kinevezés csak a felterjesztett háromra szorítkozhatnék.

Ajánlat, kinevezés, választás: ezek körül forgott tehát a meglehetősen élénk vita. A hangulat jellemzésére szolgáljon néhány idézet:

Vályi Pál: ideje annak, hogy a főconsistorium ebben a kérdésben capituláljon, s az egyenes választásba beleegyezék; ezt kívánja a valódi szabadság fogalma.

Szász Béla: ugy nyilatkozván, hogy: különbséget lát a szabadság és szabadosság között, s a kebeli autonomia megóvása mellett, a főtestület felügyeleti, ellenőrző jogát is meg kívánja tartani,

Rákosi Lajos felszólal, hogy szerinte csak ott van autonom szabadság, hol a testület, tisztviselőit, fensőbbjeit, maga szabadon választja; a gondnokok közvetlen választását kívánja, s csak a megerősítést gyakorolja az egyházkerületi gyűlés. Szabadosságnak alulról anarchia, felülről nyomás a neve. Az ujraszervezett egyházmegyéket megilleti azon jog, hogy gondnokaikat szabadon választják,

Benkő Jánosnak azon nyilatkozatára, hogy a görgényi egyházmegye, már évek óta mindig csak egyet terjesztett fel megerősítés végett,

Elnök határozottan viszszaütasítja, hogy az egyházi főtanács ajánlatin kívül más jogot el nem ismert.

Gr. Teleki Domokos: csak azért is kívánja a gondnokoknak az egyházkerületi közgyűlés szavazatai által történő választását, hogy fontos bizalmi állásukat megillető tekintélyök legyen. Tud régebről esetet, hogy a fölajánlottak mellőzésével az egyh. főtanács más egyént nevezett ki gondnoki állomásra.

Jenei Viktor: a gondnokok az illető testületeknél ellenőrök lévén, ezeknek jövőre is így kell maradniok, csak nem régiben láttuk, hogy egyik tanoda előjáróságát nyilvánosan zsebeléssel vádolták (a maros-vásárhelyit, egy magát Nyárad-mentérről nevezett valaki) mi lenne még akkor, ha a tanodai vagyon-kezelést a gondnokok nem ellenőriznék. Hasonló minőségben szükségesek a gondnokok az egyházmegyékre nézve, az egyházi vagyon ellenőrzése végett.

Dáné István: a gondnokoknak kettős hivatása van: birni a bizalmat le- és felfelé s hatni, közvetíteni mindkét irányban. Ő ezen feltételek biztosítását csak a kijelölésben találja meg: hármat választson az alsóbb testület s ezek közül egyet választson ki a közgyűlés.

Kerekes József: a valódi szabadságot a helyes autonomiában találja; miként felekezettünk autonomicus állást foglal el az országban, úgy kell saját kebelünkben az alsóbb testületek önállóságát is sértetlenül fentartanunk. Az egyházmegyéknél teljes szabad választást kíván, a tanodák is függetlenül választják a gondnokaikat s csak a főt küldjék fel megerősítés végett.

A törvény szövegébe az ajánlatot iktatták be. Kiemelem e helyen még azt is, hogy a II. fej. c) alá csak általános van bevezetve: „a gondnokok egy-egy helyen négy-nél többen nem lehetnek“ s az illető testületekre van bízva, hogy viszonyaik szerint egyenlő számú fő- és al-gondnokot kívánna-e? vagy egyikből hármat, másiból egyet: csak hogy az összes szám négyet felül ne haladja.

Részletes vitát idézett még elő az igazgató-tanács kérdése, vagyis a törvény VI. fejezete s az ezzel kapcsolatba hozott átmeneti intézkedés; t. i. hogy „a törvény hatályba lépéséig is az egyházfőtanács ügyek pontosabb elláthatása tekintetéből, az állandó igazgatótanács ideiglenesen beállítatik s a mostani permanens consistorium teendőit, felelősség alatt azonnal átveszi“.

Anyyira csikorgóvá vált már állandó egyh. főtanács gyűléseinken a végrehajtás; oly tág tér volt nyitva a

kezelő személyzet mulasztásainak, feledékenységének és az elnöki önkénynek; anynyi volt a közelmúltból a megdöbbentő példa, s a késedelmes vagy éppen elmulasztott végrehajtás miatt szenvedett kár és hátramaradás, hogy „az ügyek pontosabb elláthatása tekintetéből“ ezen a bajon, ideiglenes intézkedés által is segíteni kellett. Ennek a közérületnek adott kifejezést

Gr. Teleki Domokos, mondván: alig van egy-egy fontosabb pontja a jelen törvényjavaslatnak; az bánt minket leginkább, hogy folyó ügyeink nem haladnak, a permanens cons. működése szerfelett meg van akadva. Királyhágón túl az elnöki hivatal kezeli a folyó ügyeket egyik gyűléstől a másikig, ez kétségtelenül jobban van nálunk, hol az elnök mellett egy tanácskozó testület áll, melynek határozatait az elnök csak végrehajtja; hiány csupán az volt, hogy kormányzásunkban nem volt alkalmazva a felelősség elve, mely nélkül helyes kezelést nem képzel. Az égető kérdések legégetőbbjének tekinti, hogy ez a mostani közgyűlés már ideiglenesen megválassza a törvénybe iktatott felelős 6 tanácsost. Többi hivatalnokaikat is nem szeretné élethossziglan választatni s időnként a közgyűlés választása alá bocsátaná, különben a jók kilépnek jobb állomásokra, s ha vagy egy olyant találunk megválasztani, kinek gyengesége később tünik ki s a ki másnak nem kell: az ilyent élethossziglan nekünk kellene „speisolni“.

Érdekes felszólalások tárgya volt az igazgató-tanácsosok fizetésének ügye is. Elnök kérdésbe tette: mi ből? Ekkor a tervezet készítő bizottság nevében jelentést tett Szacsvai Zsigmond biz. elnök, hogy addig is, míg egyházi rovatál útján egy közpénztár állíttatnék, melyből közigazgatási költségeink, népiskoláink segélyzése sat. fedezhető lenne, erre fordítható volna az államsegélyből ily célokra fenhagyott évi 4000 ft.

Az indítványok 300 frt fizetés mellett szólottak egy-egy tanácsos számára, azonban felszólalt

Benkő János, hogy adjunk a tanácsosoknak tehetségünkhöz képest „kalvinista fizetést.“

Nagy Péter, a 4000 frt kamatát, kiegészítve a garasos pénztár kamataival, kívánja csak fizetési alapul s egy tanácsos számára most ideiglenesen 100 ftot elégnék tart.

Szász Domokos: hiszi, hogy kapni fog az anyaszentegyház 6 olyan buzgó egyént, kik ingyen vállalkoznak 1 évre.

Tisza L. és Teleki D. kiemelik, hogy a tanácsosoknak, most az átmeneti korszakban lesz legtöbb teendőjük, s elrontjuk mindjárt kezdetben az ügy hitelét, ha illő fizetésről nem gondoskodunk.

— A javaslat végső szakasza, a törvény záradéka, eként lévén szerkesztve: „e javaslat az egyházi főtanács népes gyűlésében elfogadtatván, egyházi törvényeink közé felvétetik, s kötelező erővel a következő 1872-dik évben lép hatályba.“

Ehhez a ponthoz némelyek úgy ragaszkodván, hogy a kéz alatti szervezet jelen tárgyalás bevégeztével már törvénynyé vált, s a zsinattal legfőbb tudomás végett közlendő, s oly hozzáadással, hogyha el nem fogadja is fen akarjuk tartani (Tisza L.): csaknem félni kezdetünk, hogy eddigi szép egyetértésünk poharába már-már üröm cseppen.

Nagy Péter, ugy kívánja ezt a pontot szerkesz-

tetni, hogy a közzsínatot, mely a jelen szervezetben az általa kimondott alapelv megtestesülését látja, ne sértse; legyen ez a törvény a két testület barátságos, atyafiságos, szeretet-teljes egyesülése, s ne keserítse ily bántó hang: akár járulsz hozzá, akár nem, mindegy, — mert hiszen, a végrehajtásban ezen testület egyéncinek jó akaratára nagy szükségünk lesz. A közzsínatnak, ugy szolván, meg kell tenni testamentumát. Ne mondhasa soha egyik volt testület is: ime, ez a másik minket elnyomott.

Telcki Domokos, sokkal kisebb fontosságú dolgokat is közöltünk eddig a zsinattal, miért ne tennők most éppen ezzel, mely a közzsínat újra szervezéséről is szól?

Ha már a volt főconsistorium az idők követelményeinek engedve, lemondott eddigi jogainak egy részéről, s tagjai sorából jelentékeny számot kizárt, ne zavarjuk meg a jó egyetértést, s követvén a dolgok rendes folyamát, közöljük ezt a törvényt minden megjegyzés nélkül a zsinattal.

Benkő János: engedje meg a főconsistorium a papságnak azt az örömet, hogy az utolsó zsinatot eltemethesse; boldognak érzendi magát, ha az uniót egyházunkban is megvalósulva látja.

(Vége következik.)

Szabó Sámuel.

TÁRCA.

VIDÉKI ÉLET.

Bánffy-Hunyad, ápril 25-én.

(Cs.) Tisztelt szerkesztő ur! A kolozs-kalotai ev. ref. egyházmegye f. h. 23. s 24-ik napjain tartotta meg ez évi rendes közgyűlését. A gyűlés tagjai majdnem teljes számmal jelentek meg, a mely körülményt csak azért emlitem meg, hogy hasonló testületek példát vegyenek ezen egyházmegyétől.

A gyűlés kezdetén köztiszteletben álló főjegyzőnk Hory Farkas tisztéről lemondott és lemondását akkor sem akarta visszavonni, midőn az egyházmegyei közgyűlés egy szívvel, s lélekkel a jegyzői toll további megtartására felkérte. Ennélfogva új főjegyző választása tüzetett ki. Megválasztatott egyházmegyénk aljegyzője Herceg Sándor; ezután aljegyző választott Timár Lajos, mérai lelkész személyében.

Az „Erdélyi prot. Közlöny“-nek nem lehet feladata az egész gyűlés jegyzőkönyvét közölni, azért a következőkbe csak azon tárgyak vázlatos előadására szorítokozunk, melyek az egész erdélyi egyház-kerületet érdeklik. Ilyen volt mindenekelőtt a lelkész-cserének kérdése.

Miként t. olvasóink tudják, e kérdés már a tavali közzsínaton jött tárgyalás alá, de a zsinati jegyzőkönyv 118. vezérszáma szerint határozat nem hozhatott, mivel az egyházmegyék részéről beküldött tizenkét vélemény oly teljesen szétágozó, hogy azok meggyeztetése lehetetlen volt: azért e tárgy újabb véleményadás végett az egyházmegyékhez utasítottatott vissza. Ezen intézkedés által az egyházmegyék sajtóságos helyzetbe jöttek, mert a zsinat a bejött véleményeket nem közölte velük, a miért is a közgyűlés csak a tavali véleményt némi módosítással terjesztheti föl ujlag a zsinatnak. Ezen vélemény szerint oly esetben, midőn lelkész, s község között viszály forog fön, s a lelkész a canonok értelmében el nem távolítható, a lelkész-csere (dislocatio) alkalmazandó, s pedig ha ugyanazon egyházmegyében két egyenlő fokú egyházban viszály forog fön, úgy a papok egyszerűen kicserélendők; azonban oly esetben, midőn a lelkész-csere az egyházmegyén belül nem foganatosítható, kéressék föl az egyházkerületi püspök, hogy a kicserélést az egész egyházkerületen belül eszközölje. Ezen esetben a viszálykodó egyházak nem élhetnek lelkész-választási jogukkal; ez által nem is szenvednek sérelmet az illető egyházak, mivel ugy sem választhatnának lelkészt, mig ellenkező esetben éppen a viszálykodó egyházak mások fölött nagyobb előnyben részesülnének, többször választhatván lelkészt. A tavali közgyűlés ugyan azt is véleményezte, hogy viszály esetében káplán rendel-

tessék a lelkész mellé három évrre, mely idő elegendő volna békés kiegyezkedésre; a jelenlegi gyűlés azonban ezt a véleményt elejtette azon meggyőződésben, hogy éppen egy káplán közbejött a viszályt még jobban elmérgesitené.

A második fontos, s az egész egyházkerületet érdeklő tárgy a lelkészi vizsgálat volt. A közgyűlés a tanácskozmány alapjául az enyedi theologiai tanárok véleményét fogadta el, mely e lapokban is közölve volt. Itt csak az eltérő véleményt fogjuk előadni. Legelőbb is azt az óhajt fejezte ki a közgyűlés, hogy a vizsgálat évenként kétszer tartassék meg s pedig mindenkor az iskolai félév elején. Ezen óhaj anynyiban méltányos, mert olyanok is pályázhatnak lelkészi állomásra, kik már felelték a vizsgálatot, s azért nagyon kívánatos, hogy évenként legalább kétszer adassék alkalom a vizsgálatra. A vizsgálat folyamára nézve a közgyűlés a tanárok véleményét fogadta el, egyedül azt óhajtja, hogy az előbb kidolgozott értekezésből a jelölt disszeraljon s pedig azért, hogy kiderüljön, vajjon az illető maga dolgozta-e ki értekezését. A vizsgáló bizottság a közgyűlés véleménye szerint következőleg volna egybeállítandó: elnöke a püspök, vagy annak akadályoztatása esetében a közjegyző, vagy közigazgató; tagok: a theologiai tanárok, s azon intézet gondnokai, hol a theologiai seminarium van, végre pedig a lelkészek közül a püspök által kinevezve anynyian, hogy a vizsgáló bizottság tagjainak száma az elnökön kívül tíz legyen. A jelölt képessége szavazás által állapittatik meg s pedig három fokozatban, úgy mint: „kitünően képesített“, egyszerűen „képesített“ s végre „szavazattöbbséggel képesített“. Ezek azon pontok, melyekben a közgyűlés az enyedi tanárok véleményétől eltért.

A püspök aa. egy átiratában felszólította az egyházmegyei közgyűlést, hogy adna véleményt a felől, mikor eszközöltessék a lelkészek kibocsátása a zsinaton, ha a zsinati vizsgálat eltöröltetik és tartassék-e a zsinat első vasárnapján délután egyházi beszéd, vagy a másik egyházi beszéd maradjon-e a zsinat második vasárnapjára. Az első kérdésre egyházmegyénk közgyűléső véleménye az, hogy a lelkészek ezentúl is az első vasárnap bocsájtásának ki. A második kérdés megoldása így véleményeztetett: a zsinat első vasárnapján délután ne mondassék egyházi beszéd, hanem a második beszéd maradjon a zsinat második vasárnapjára. *)

Ezzel befejeztem volna azon tárgyak előadását, melyek az egész egyházkerületet érdeklik; azonban legyen szabad nekem, a

*) Ha a második vasárnapig nem terjed ki az ülés-szak? Véleményünk szerint, elég az első vasárnapjára beszéd. Szerk.

tisztelt szerkesztő úr engdelméből, még két tárgyról röviden szólanom.

Az első, egyházmegyénk tanügye. A canonica visitatio jegyzőkönyvéből azon szomorú tapasztalatot merítettük, hogy egyházmegyénk tanügye hanyatlik; vannak ugyan egyházi-községek, melyekben ezen szentügy az előjáróság szívében fekszik, de némely egyházközségben a tanügy emelésére éppen semmi sem történik. Ezen körülmény arra indította, a közgyűlést, hogy bizottmányt küldjön ki, mely javaslatot dolgozzék ki a tanügy emelése céljából. A dolog természetében rejlik, hogy azon panacea még nincsen fölfedezve, mely a bajon rögtön segíthetne, azonban a jelentésből az tűnik ki, hogy buzgó lelkeszkek községekben az iskolák céljuknak megfelelnek, ellenkező esetekben pedig rendszeresen panganak: *) mindazáltal már a közgyűlés is tett egy lépést, mely a tanügy emelését célozza. Felosztotta az egész egyházmegyét iskola-kerületekre (3—4 községgel), megválasztott minden kerületbe egy tekintélyes és buzgó férfit, ki a tanügy körül szívesen fáradozik.

A második szomorú dolog a kolozs-kalotai egyházak erdőinek ügye. A tavali közgyűlés több bizottságot küldött ki, hogy járják be az egyes egyházközségek erdőit és adjanak be jelentést a lefolyt év augusztus haváig. A vélemények nagy része nem érkezett be, mert a bizottságok megfélemedtek küldetésükről. Ez volt oka annak, hogy a közgyűlés több az erdőkre vonatkozó ügyet tárgyalni képtelen volt, miután hiányzott az alap, melyet éppen a tavali elrendelt vizsgálatok nyújtandók voltak. (Ez is szép! Szerk.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— A „Hermannstädter Zeitung“, ápril 26-ki 99. számában egy — különben sok jó akarattal írt — cikket hoz anyaszentegyházunk szervezkedéséről és a menyinyiben lapunk tudósításaiból helyesen jelzi az eredményt, őszinte köszönetünket érdemli meg a szíves részvételért. Nem tehetjük azonban, hogy egyetlen egy megjegyzést ne tegyünk. Azt elengedjük, hogy az említett cikk a szibeni egyházmegyének követeli a kezdeményezés dicsőségét a képviseleti rendszerre nézve, és bár buzgó főgondnokának, egerpataki Kis Károly urnak az újabb időben mutatott meleg érdeklődését, sőt tényleges beleszólását, örömmel constatáljuk, csupán arra utalunk, hogy a képviseleti rendszerre való törekvés nem 1868-ból dátálódik, hanem a 30-as évekre viheto vissza. Mellőzve, hogy az „Erd. prot. közlöny“ szerkesztője nem kolozsvári szülőktől származik, hanem édes atyja egy a déczsi egyházmegyében fekvő szerény ecclának sokat nélkülözött, majdnem ötven éves papja: csupán arra akarunk reflektálni, hogy említett cikk lapunkat 1870 januárban indítja meg 1871 helyett és azt mondja, hogy „ämtliches Kirchenorgan.“ Szívesen köszönjük a méltánylást, melyet lapunkra szór, igyekezni fogunk azt megérdemelni; de az „ämtliches“ színezetet határozottan elutasítjuk magunktól. Mi őszintén bevallottuk, hogy a „köröztetés cket“ azért kértük a közsinattól, hogy némi anyagi támogatásban részesüljünk, úgy szólván, erkölcsi kényszer által legyenek obligálva az illetők lapunkra előfizetni, tudván, hogy az ily szaklapok soha sem részesülnek abban a pártolásban, melyet tu-

lajdonképpen megérdemelnek; s őszintén kimondjuk, hogy a kényszer nélkül éppen azok nem lettek volna bevonhatók, kikre éppen hatni akarunk, hogy kötelességeik teljesítésére buzduljanak. Azt akartuk elérni, hogy dorgáló prédikációt tartván, hallgassák azok is, kikre ráfér, és ne csupán azok, kik különben is fáradhatatlanok a tisztességes dolgok szeretetében. De ezen túl, teljességgel nem vagyunk hivatalosak azon értelemben, hogy bárminemű kivételes irányzatnak, vagy személynek szolgáljunk; hanem szolgálunk annak, a mi — meggyőződésünk szerint — legjobb, leghasznosabb anyaszentegyházunknak; és abban a percben, a melyben ez útról leterelni akarna bárki, bármi nemű nyomás által, készebbek lennénk széttörni tollunkat, hogy sem lemondjunk emberi méltóságunk egyik postulatamáról — függetlenségünkéről. Kérjük a „Herm. Zeit“-got: vegye tudomásul a nyilatkozatunkat, hogy elhiessük, hogy a mi méltányló elismerést mondott lapunkról, azt őszintén mondotta.

— Emlékeztetjük olvasóinkat, hogy „Grey Johanna“ című regény előfizetési ideje bár május 1-ig terjedt, még mindig nyitva áll a tér, hogy bebizonyítsák azt, hogy irodalmi úton mutatott párolás által előmozditsanak egy szép célt, mely ismételjük, nem felekezeti, hanem hazafias, nemzeti. Fájdalommal jelezzük, hogy ez ideig — nálunk — az előfizetés nem felel meg várakozásunknak. Hozzuk helyre: a hónap végéig még mindig fogadunk el megrendeléseket.

— Egy dissonans hang emelkedett a helybeli „Magyar Polgár“ 95-dik számában szervezési munkálatainkra nézve, melyet nem hagyhatunk szó nélkül. Mellőzzük azt a sajtóságos fogalmat a lapszerkesztés mesterségéről, mely szerint, a jelesen szerkesztett „Keleten“ kívül, a helybeli lapok tudomást sem vettek szervezkedésünkről; mintha bizony, közönyös lehetne egy politikai lapra nézve, hogy egy háromszázezer emberből álló egyház oly alapokon építi-e fel jövődjét, mely zálogául szolgáljon a szabadságnak és józan felvilágosodásnak. De azt nem engedhetjük el, hogy a „Magyar Polgár“-ban az egyetlen hang, mely a tárgyról megjelent, olynemű tájékoztatlanságot és insinuatit árul el, mely annál váratlanabb, mert egy ref. volt tanár zudítja fejünkhöz. Ugyanis, P. Szathmári Károly ezt írja: „Sajnos, hogy egyedüli, mit a tárgyalásokról hallottunk, mely szerint a ref. lelkészi kar a magasabb iskolák tanárait ki akarta volna zárni az egyház képviseletéből!“ Tehát, hallomás után mond ily szigorú vádat az, ki egyike ama 16 egyénnek, kik beküldték volt a lapok 14-dik számában említett azon elhalasztási kérelmét, mely szerint: megakarnak jelenni a tárgyaláson, s kik közül — közbe legyen mondva — megjelent éppen négy s Szathmári ur nem volt köztük. S most a távolbúl mégis nem átalja ily megalázó vádat emelni oly testület ellen, mely szabadelvűségének jelét adni soha sem vonakodott. Volt egy hang, mely mondott olyan formát, hogy egy törvényhozó kamarába tán nem kellene bevinni „en bloc“ egy egész testületet, mely úgy szólván, született tag lenne, hanem a tanároknak is alkalmazni kellene a szabadon választás elméletét. Nem tartózkodunk kimondani, hogy in ultima analysi ez volna a legcorrectebb, természetesen, minden törvényhozót ide érte. De másfelől, viszonyainkat tekintve s ama tömérdek érdeket, mely megköveteli, hogy a tiszteletre méltó tanári kar mindenütt fölemelje szavát, hol az anyaszentegyház közvetlen előnye bölcsességüket nem nélkülözheti: az a hang egyedül maradt és a papság kész szívvvel fogadta a tanároknak adott jogot. Ez a tényállás; és a „merény“, melyről P. Szathmári ur hallott, csupán regényirői álom-látás; és nem a történet-író objectivitása, s

*) Fájdalom, ez a panasz tudósításainkban, melyek eddig kezünkben vannak, s melyeket rendre közlünk: állandó. Hanem azért, siessünk a dogmák felett harcot kezdeni a helyett, hogy ott munkálkodnánk, a mi legközelebről azért fáj: mert anyaszentegyházunkat és hazánkat egyaránt vészbe dönti. Szerk.

éppen ezért a ref. lelkeszi karra tett meggyalázó ráfogását határozottan visszautasítjuk.

— A széki egyházmegyéből tudósítanak, hogy április 18-án megtartván a tavaszi közgyűlést, az öt főgondnok közül nem jelent meg egyszem; ötven pap közül megjelent 24; ugyanannyi világi képviselőből hat, és nyolc választott mesterből — egy. Bizony, sajnálatunkat kell kifejeznünk e részvétlenség felett! A képviselő uraknak meg kellene gondolni, hogy a tisztességen kívül köteleességekkel van összekötve megválasztásuk; s oly érdekeknek kellene szolgálatában állani, melyek mindnyájunkéi; és ha meg nem jelenésükkel tündökölnék, ad absurdum reducaltatik a képviselői rendszer, mert marad minden a régi tehetetlenségben, sőt reményeinket is fel kell adnunk egy jobb jövő iránt. Ugyanezen tudósításból vesszük át, hogy Balázs József főjegyző lemondván, helyébe szavazat-többséggel megválasztott bethleni lelkész, Csűrös József, kinek erőt, buzgóságot, és kitartást kívánunk. Tettek még „célrányos rendelkezéseket“ a sebek begyógyítására; — micsodák e sebek, és e rendelkezések: reméljük, hogy az új főjegyző tudomásunkra hozza.

— Egy szegény papné érdekében emeljük fel szavunkat, ki özvegyen maradt, hat árva gyermekkel s fejét nincs hová lehajtani. Mig szolgatársunk, férje élt is, ott állott mellettök a paizsos férfit: most pedig éppen a mindennapi kenyér szükségé az, mely részvétet és felebaráti szeretet remél. Mindnyájan ismerjük a reform. papnék sorsát: szívesen kérjük mindazokat, kik enyhíteni akarják a nyomort, hogy becses adományukat e lapok szerkesztőjéhez küldjék be, ki is az „Arany-könyvben“ nyugtáznia, s mielőbb kézbesíteni fogja annak, kinek nevét gyöngéd figyelemből elhallgatjuk. Jobb adni, mint kérni és a ki „egynek felveszi gondját....“ Szerkesztőségünk megkezdi az adakozást 5 forinttal.

* A „Reform“ 4-dik s a „Keresztény Magvető“ VI-dik kötetének 1-ső füzetét vettük. Az előbb említettben Jakab Elek s Szeremlei Samu szólnak a reform-egylet kérdéséhez, lapunk főfogásával ellentétes szempontokból, de igen tisztességes hangon, úgy, hogy részünkről az ily vitát örömmel fogadjuk, mert a nagy fontosságú ügy tisztázását segítik elő. Ezekből azonban merőben elütő hangon van tartva Ferenc József cikke a „K. Magvető“-ben, a menyinyiben az egész nem egyéb, kézzel fogható ferdítéseknel s ráfogásoknál, még pedig oly modorban, mely teljességgel nem illő egy oly komoly irányú vállalatához, minőnek eddig a „Magvetőt“ tartottuk. Legközelebről együttes választ adunk mindnyájoknak, néhány észrevételt téve azon cikksorozatra is, melyet Balagi Mór ugyan e tárgyban saját lapjában tett közzé.

— Udvarhelyszékről, hiteles forrásból vesszük e hírt: keményfalvi unitar. lelkész, Vas István, „eljöttek híven az időt, melyben Keményfalván egy akol és egy pástornak kell lenni“, megfeledezett azon elvről, hogy e proselyta-csinálás nem feladata a protestantismusnak; minden szabados és nem szabados eszközökkel törekszik a keményfalvi ref. és görög egyesült híveket saját aklába téríteni, s ha a felhozott vádnak hitelt adhatunk: még a közös iskolát is térítési eszközül használja fel. Hasonló szerencsében részesül több homorod-menti helység, névszerint: Szent-Márton, Gyepes, Lakod sat. Kérjük a további részletes tudósítást.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS,

KÖRÖZTETNEK :

427—1871.

1. Marosi egyházmegyénkben a fintaházi iskolatanítói állomás. Fizetése 150 frt o. é.

Pályázati határnap június 15-ike.

A folyamodványok marosi esperes t. t. Péterfi József aához (lakik M.-Vásárhelyt) küldendők.

2 Küküllői egyházmegyénkben:

a) a bethlen-szt.-miklósi iskolatanítói állomás. Fizetése 200 frt. o. é.

b) a bethlen-szt.-miklósi másodosztályu lelkészi állomás.

Pályázati határnap mindkettőre nézt május 31-ike.

A folyamodványok küküllői esperes t. t. Benedek Ferenc aához (lakik Haranglábban; u. p. D.-Szent-Márton) küldendők.

3. Széki egyházmegyénkben a kudu i másodosztályu lelkészi állomás; itt az elbetegesedett öreg lelkész félfizetéssel nyugalomba lépén, ez állomás jelenben félfizetésre töltetik bé.

Pályázati határnap június 15-ke.

A folyamodványok széki esperes t. t. Báthori Dániel aához (lakik Széken) küldendők.

Kolozsvárt, április 28. 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

436—1871.

Dézi egyházmegyénkben

a) a bádoki harmadosztályu lelkészi állomás;

b) a m.-macskási harmadosztályu lelkészi állomás.

Pályázati határnap mindkettőre nézt június 15-ike.

A folyamodványok t. t. Almási Sámuel dézi esperes aához (S.-M.-Berkesz, u. p. N.-Somkut) küldendők.

Kolozsvárt, május 1. 1871.

Nagy Péter,
erd. ev. ref. püspök.

211—1871.

Az illetők, tájékozás végett, értesítetnek: hogy a dézi e.-megyében.

a) A páncélcsehi egyházba, t. Varga Ferenc.

b) A hidalmásiba, t. Konya László.

c) A babuciba, t. Gönci János lelkészektől törvényesen beválasztattak.

Déés, április 23-án, 1871.

Almási Sámuel,
dézi e. m. esperes.

NYILTPOSTA.

33. A marosi, széki, dézsi, szilágy-szolnoki egyházmegyéből jött tudósításokat köszönettel vettük és rendre közölni fogjuk egymás után. Kérjük többi egyházmegyéinket is, hogy hasonló tudósításokkal tiszteljenek meg, mert csak akkor lehetünk tisztában azzal, hogy mily óriási teendő előtt állunk, ha teljes képét nyújthatjuk egész egyház-kerületünknek.

34. „Egy lépés a haladás terén.“ Örvendetes tudomásul vettük; és helyet szoritunk; csak a menyinyiben specialitas, előbb a közérdekeket kell közölnünk.

35. Mltgs. Földvári József urnak. Mai számunk vajjon nem tette-e feleslegessé a felszólalást? Mi ugy hisszük.

36. Zürichbe. Herepei Gergelynek. Kaptad-e küldeményünket?

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, MÁJUS II.

19. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: Kálmagyarutca 237 sz. —

Teendőink.

(Vonatkozással Demeter Samu nyílt levelére.)

I.

Tagadhatatlanul, egy új világ küszöbén állunk. Nem csak hinni szeretjük; de méjjen meg vagyunk győződve, hogy a mi az ajtón belül lesz, az sokkal inkább meg fog felelni az emberiség céljának: a józan haladásnak, a felvilágosodásnak, az erkölcsi nemességnek és így, a tökéletesedésnek, mint akár a mult, akár a jelen. Fordíthatjuk tekintetünket bármerre, cz a biztató remény hívogat és mi annál örömebb engedelmeskedünk e phantomnak, mentől forróbb vágygyal melengetjük azt keblünkben; mentől inkább óhajtjuk: vajha, mielőbb megizmosodva állana előttünk a valóságban! Megérjük-e? E föltevéshez nincsenek alapos okaink.

Mentől többet forgatjuk a „vitae magister“ lapjait; mentől méjjobb figyelemmel vizsgáljuk az eszmék történetét annál nagyobb szomorúság és fájjobb elbúsulás nehézkeedik kutató elménkre, ha látjuk, hogy a küzdelem és az ahoz méltó diadal; a verejtek-hullatás és a megérdemelni vélt, dicsőség teljességgel nem állanak oly harmoniában, mint a menyinyire nemesebb hajlamaink követelnék; sőt, a távolság századokat jelez az eszmék bölcsője és azok élet-teljes férfi kora közt. Mig a sejtelem, táplálva az emberiség lelki szükségéi által, eszmébe szökken; mig az eszme gondolattá tömörül, hogy az ismét a valóságban nyerjen, ha nem is a tömeg, de sokak által megérthető magyarázatot, életet addig egész nemzedékek születnek; és nemzedékek hervadnak el. S jön új, meg új nemzedék, melynek óriási feladata ismét csak az, hogy „egyengesse az urnak utát“; s ha egy arasznyi tért nyert; ha a kerék, erőfeszítése által, csak egyet is fordult haladásában: már joga van követelni az utókortól a hálát van joga megnyugodni kötelessége betöltésének nemes öntudatában; és sirja nem emléktelenül enyészik el a földnek porában.

Minket tehát „teendőink“ sorozatában teljes-

séggel nem a közvetlen eredmény vezérel. Avagy, minden haszon nélkül szalaszszuk-e el azt a bölcsé- séget, mely előttünk áll Mózes példájában, ki csak „látta“ az „igéretnek földét“; elcsüggedettek- ké te- gyen-e Krisztusnak keresztje, mely — előttünk igen — de Pilatus idejében bizony nem volt a biztos ala- pon bevégzett új világnak, az isten országának diadal jelo; a keresztyénségnek a megdöbbenésig lassu ha- ladása; a protestantismusnak ama méltóságos hőm- pölygése, mely majdnem megálláshoz hasonlit mind- ezek arra tanitsanak-e, hogy tehetetlenségünk érzeté- ben capituláljunk; megtagadjuk nemesebb törekvé- seinket elvessük magunktól a jobban-lehetés esz- közeinek felhasználását? Hiában valók lennének-e ama nemes, megtört szivek, melyek vérök hullásával pe- cesételték meg az emberiség jóbblétére felmutatott és önfeláldozást követelő törekvésüket; hiában valók amaz átvirasztott éjszakák, melyeken a tudománynak föl- kent bajnokai leszállottak a titkok méjjségéig, hogy onnan az igazságnak gyöngyeit felhozva, gazdagokká tegyék lélekben azokat, kik megértik; hiában valók a természet törvényeinek nem csak fölfedezése, hanem azoknak értékesítése is az emberiség javára; értékte- lenekké válhatnak-e előttünk a lélekismeret függet- lensége, a szabad vizsgálódás joga, és a szabadakarát korlátlansága, melyek egy második teremtes dicső- ségét követelhetik, mert visszaadták az emberi méltóságot?!

Teljességgel —nem. Az emberiség arra van hivatva, hogy olykor kényszer által látszólag tán visszatar- tva ugyan, de a valóságban folytonosan haladjon a töké- letesedés utján. Ez uton lehetnek, sőt vannak is a botránkozásnak kövei; de ha a Chimborasso hegyét gördítitek is rá, az többé nem a Sysiphus sziklája, melyet fölemelni nem lehetett, hanem egy pehely, me- lyet elfúj egy lehellet, ha jelen van az idők teljes- sége. És ha ez jelen van, az eszmének megtestesü- lését anynyira meg nem akadályozhatjátok, mint nem a természet bármelyik törvényének beteljesedését; és ha ellent akarsz állani, legyőz; és ha vakmerő ke- vélységedben dacolva, kerekéi elébe veted magadat,

szétmorzsol és hamuvá teszen. Nem volt és nem lesz oly világverő hatalom, mely e kényszerű törvény szükségese alól kivonhatná magát: innen, birodalmak enyésztek el; népek lettek eltemetve romjai alá; de az eszme él, hat, lelkesít és folytonosságában hirdeti a jobbak vigasztalására — örökkévalóságát.

Mindezeket nem azért hoztuk fel, mintha bizonyításunkra szorultak volna; ezek történeti tények, melyeknek igazolását a historia bölcsészete minden nap manifestálja. De felhoztuk azért, hogy önmagunkat igazoljuk; hogy jelezzük azt a méjj meggyőződést, mely hitünk cultusával egy színvonalon áll, melylyel ragaszkodunk az eszmék kétségbe vonhatatlan teremtő erejéhez; hogy lefizessük kész szívvel azt az adót, melylyel tartozunk annak a processusnak, melyet vallunk az emberiség haladásának történetében; s midőn ezt teszszük, egyszersmind határozottan tiltakozzunk minden föltevés ellen, mintha az emberiség történetéből elvont tanulmányainkkal, meggyőződésünkkel és minden hajlamainkkal szembeszökőleg azon a téren, mely számunkra ki van mutatva; azon a pályán, melyen csekély tehetségünket értékesíteni kell — tehát az egyházi, a vallásos életben — *conserválni* akarnánk valamit a lelkiismeret szabadságának, a józan haladásnak, és a felvilágosodásnak *rovására*.

Óh nem! Nem a sötétség szolgálatában akarunk mi állani; nem akarjuk mi meggyalázni magunkban az embert s a halhatatlan lelkünkben nyilatkozó istent; oly örültek sem vagyunk, hogy perbe szálljunk a tudomány vívmányaival, a század törekvésével és a jobbak töprengő sürgetéseivel; nem vagyunk oly önfeledtek, hogy arcul üssük protestans-voltunkat, és sárba tapossuk azt a jelt, mely alatt, és melynek védelmében győzni, vagy meghalni akarunk; szóval: nem akarjuk, hogy erdélyi reform. egyház-kerületünk, melynek egész multja a vallásos türelemnek és józanságnak tiszteletre méltó majdnem egyetlen példánya: most *prostitualva* legyen a felvilágosodás és szabadság barátai előtt szerény, de nemesre törekvő lapunk által.

De akarjuk igen is azt, hogy ha munkára vetettük magunkat: munkáljunk akkint, mint az építő, ki számot vet tehetségeivel, a rendelkezésére álló erővel és épít mindenek előtt alapot, meggondolván azt: hogy a ki szelet vet, szelet arat. Akarjuk, hogy a lépés, melyet megteszünk, ne futó homokra essék, melyet beseper a szél igen gyorsan: hanem maradó nyomot hagyjon az uton, melyen a cél felé haladunk; akarjuk azt, hogy az elhamarkodás rohamossága által netán mutatkozó tévedések anynyira

ártalmatlanokká legyenek téve, hogy egy pillanatig se *compromittálják* a végcél teljes diadalát; és akarjuk, hogy a diadal áldásai ne csupán egyesek, vagy kevesek életében, hanem minél szélesebb körben teremjék meg azokat a gyümölcsöket, melyek után oly régen vágyakoznak a nemesebbek.

Mert a szabadság és a felvilágosodás eszméi — bárhogyan mentegessük és bárminő forró vágygyal ragaszkodjunk hozzájuk — mégis kitélű fegyver, mely megvérezheti azt is, ki kezében tartja; mint a tűz, mely melegít és éget, ha nincs meg az a korlát, mely határt vet áldást adó, de egyszersmind pusztító erejének. E korlátok alatt mi nem a jezuistikus setéséghen tartást, a vakságot, vagy külső erőszakot értjük: hanem azt a benső szükségét, azt a lelki kényszert, mely irtozik fölemelni kezét a nagy, a szent ellen. Ám, legjobban magyaráznak a példák.

Nincs miért meszsze menjünk. Ki nem ismeri mi közöttünk ama vérlázító eseményeket, melyek árnyoldalt képeznek a reformatio századának ragyogása mellett. Ki előtt ismeretlen a két posztó-csináló *Storch* és *Max* neve, kik egyesülve *Stübner* és *Münznerrel*, kikhez szegődött a jobb sorsra érdemes *Karlstadt*: előidézték azt az ellenforradalmat, mely „*paraszt-háboru*“ címe alatt méltatlan *appendixét* képezi a *Luther* által előidézett ama főséges mozgalomnak, mely egészen más arcot adott a világnak. Ismerjük e háboru indokait; tudjuk, hogy minő sebek voltak azok, melyeket e lázadás enyhíteni akarván, vést hozandó volt magára a reformatiora is: a sajnálandó benne, de egyszersmind *tanulságos* az, hogy e háboru — minden kegyetlenségeivel — a vallásos mozgalom eszméjének örve alatt, tul ment azokon a hátárokon, mint a megnyit maga az eszme képviselt. S mindez, miért? Mert a kedélyek elkcserecve, tán elkcseserítve; de *elkcseserítve* nem voltak arra, hogy az eszme tiszteletben tartása által tartozkodjanak az *extravagantiáktól*.

Ott van a mult században a francia nagy forradalom, mely valóban szép lelkek, nagy szellemek által volt előidézve a legnemesebb, a legemberibb célzattal; zászlójára felírták e főséges jelszót: „*testvériség, egyenlőség, szabadság*“; s a mellett, hogy majdnem egy saeculum után hol vagyunk attól, hogy ez igék, tehát maga az eszme *testté* váltak volna: mi lett sorsa e bölcsészeknek, kik ott ültek a convent padjain? A tömeg, mely könnyen volt felizgatható, de egy isten kellett volna, hogy lecsöndesítse: a szabadság örve alatt *detronizálta* még azt is, mi legszentebb: az istent; felállí-

totta a józan-ész cultusát oly formák közt, melyek undorítók a felvilágosodás barátai előtt, és azok számára, kik kezdeményezők, intézők voltak, föllállította a — gillotinet s tán gonoszok közt, de elveszett anynyi nemes sziv, a menyinyivel egy század nem dicsekedhetik, — elvérzett egy egész párt, a bölcsészeti eszmékben gazdag, nemes — girondisták.

Hát azt feledhetjük-e, hogy hazánkban a mi értünkre, a melyben mi is ténylegesen részt vettünk, a legfőnségesebb küzdelem, mely valaha emberi jogokért vivatott, mily gyászos véget ért?! És benne a kétségbejítő nem az volt, mert a hatalom megfizetett zsoldosai győztek; hanem az, hogy a melynek nevében, és a melynek javára vivatott: hazánk népének nagy része nem csak képesítve nem volt, hogy azt felfoghassa, hanem éppen gunyt, kegyetlenségeket üzött azzal, a mi legszentebb.

Nézzetek Franciaországra. A globus legdicsebb nemzete, demoralisálva egy hatalom-szomjas szörny kezében, ki tronusát nem a nemzetnek erkölcsi öntudatán emelte föl, hanem az elkoptatott lelkiismeret szolgátságán, mely alkura kész minden pillanatban; s husz éven át mindenre inkább gondolt, mint e nép józan nevelésére: most ott fetreng vérében. Fáj e gyászos megaláztatás; de még sokkal inkább fáj, hogy most még részvétünket is meg kell tagadnunk tőle, midőn a oroszul magyarázott szabadság nevében testvér-háborura kél, melynek undorító prototypját — Kainnak nevezték.

Ti azt mondjátok mindezekre: kinövések ezek, az életet adó tavaszi természet túlbősége, bujasága csupán s magok az eszmék nem okai! Ki vádolja magát az eszmét; ki harcol ellene? Ártatlan a tűz; és ártatlan a gyermek: de e kettő együtt egy világot boríthat lángba.

Ha arra vetnők magunkat, hogy a főnnebbi világ-mozgató eseményekre apologiat írjunk, hiszszük istenünket, hogy azok előtt, kik a csapásokban is azt méltányolják, mi előbb vitte az emberiséget nem maradnánk éppen szégyenben; mert van a tévedésben is valami főlemelő, magasztos, mit a tragicum képvisel. De mi sem a tragicumra nem vágyunk, sem igazolásában nem keressük ambitionkat. Mi nem élünk oly kivételes időkben, a midőn a tévedés könnyen igazolható lenne; hanem, élünk normalis viszonyokban; oly körülmények közt, melyek nem csak megengedik, de éppen követelik a contemplatit, a meggondolást; és megvárják, hogy számba vegyünk minden factort, mielőtt egy oly mozgalom karjai közé vetnők magun-

kat feltétlenül, melyért a felelősség egyiránt lelkünket nyomná: ha élet, ha halál.

Szász Gerő.

Együttes válasz

Ballagi Mór, Jakab Elek, Szeremlei Samu és Ferenc József uraknak.

A reform-egylet kérdéséhez, vonatkozással e tárgyban közölt cikksorozatunkra, a fent jelzett t. urak szólottak közelebről, s ez által mintegy fölhívtak minket is, hogy fejtegetéseiket részünkről is néhány észrevétellel kíséjük. Legelőbb is fogadják mindnyájan köszönetünket, hogy igénytelen nézeteinket becses figyelmökre méltatták, mert egy ily nagy fontosságú kérdés kétségen kívül csak minden oldalú megvitatás, s kitisztázás útján juthat kedvező, s mindenek felett, sikerre vezérlő megoldásra. Azonban, kénytelcnek vagyunk előlegesen is megjegyezni, hogy cikkeinknek a legfigyelmesebb átolvasása, a tett ellen észrevételeknek a legkomolyabb megfontolása dacára e tárgyban fölfajtott meggyőződésünk nem hogy meg lenne ingatva, sőt, ha lehet, még szilárdabbá lön.

Vegyük csak sorra e felszólalások tartalmát, lehető rövidbe vonva.

Ballagi Mór, négy cikket szentel a prot. egyh. s iskolai lap f. é. 10--12-ik számaiban a reform-egylet alap-eszméje fejtegetésének. Ebből három, történelmi visszajáratást tartalmaz a keresztyénség fejlődésére, még pedig, nézetünk szerint is, igen helyes szempontokból kiindulva, s valódi keresztyén szellemben; úgy hogy részünkről nem csak semmi kifogást fejtegetései ellen nem teszünk, sőt azokat mondhatni, egész teljességükben helyeseljük. Éppen ezért, nem kis kíváncsisággal vártuk negyedik cikkét, melyben ellen észrevételeinkre tüzetes feleletet adni ígért. Azt kérdztük magunktól: miután a praemissákban egy értelemben vagyunk mindketten, vajjon hogy fog azokból Ballagi a miénktől eltérő következtetéseket vonni le, s illetőleg a felforgó kérdésben mennyiben lehető az ő véleménye a miénktől különböző? És őszintén megvalljuk, hogy midőn utolsó cikkét végig olvastuk, igen váratlan, s kellemes meglepetésben részesültünk, mert a végeredmény is, melyre Ballagi fejtegetései nyomán eljut, a mi kifejtett nézeteinkkel, mondhatnók, szó szerint megegyező, s így nekünk nem csak ély elégtételül szolgál. Ugyanis, megróttuk az első felszólalókat, hogy egyebet se tesznek, mint megtámadják a fennálló egyházi tant; constatálják a collisiot, melybe ez a mai világnézettel jött, a nélkül azonban, hogy e collisio kiegyenlítésének módját kimutatni avagy csak meg is kísérintenék, s kifejeztük azon véleményünket, hogy a pusztá negatio által a positiv reformok ügyének nemcsak hogy jó szolgálatot nem tesznek, sőt ártanak. S mit mond Ballagi? Szórol-szóra ezt: „azzal, hogy az eddigi egyházi tant legtöbb pontjaiban megtámadjuk, hogy annak alapjait megingatjuk, korántsem lesz elérve, a mi céloztatik (a reform-egylet indítványozói által) t. i. tisztultabb vallás-nézetek meggyökereztetése, méjjebb kegyesség fel-

élesztése, hanem halomra fog döntetni a régi nélkül, hogy annak helyébe új szellemi munkára való ébredés következék. **Hangsúlyoztuk továbbá azon méjj meggyőződésünket, hogy maradandó értékű reformok csupán a történelmileg kifejlett, s létre jött alapokon eszközölhetők, s ennél fogva minden felekezetnek önmagán kell hogy kezdje, s hajtsa végre a reformot, s így mintegy készítse elő azon boldogabb jövődőt, midőn a válaszfalak lehullanak; ne akarjuk tehát ott kezdeni a dolgot, a hol az a késő jövődében, ha Isten is úgy akarja, tán végződni fog.** Ballagi nézetünket teljesen approbálja, a midőn így nyilatkozik: „a haladás csak a multtal való folytonos kapcsolatban fogható föl, s csak így érvényesíthető; a vallás terén eszközözendő reformok pozitív sikere szerint lényegesen attól függ, hogy mily viszonyban állanak azok, a vallás-igazságok eddig történt revelációihoz... a felkelő nap nem lehet más, mint az, mely századok előtt atyáinknak is világított; boldogok mi, hogy a nagy reformatorok nyomdokát követve, történeten haladhatunk célunk felé, nem kell holmi Saint-Simoni utopiákat alkotnunk, melyek ma születnek, s holnap meghalnak, hanem építhetünk azon fundamentumra, mely egyszerű megvettett... Kifejeztük végre, ez elvek alapján, azon nézetünket, hogy az egyházi tan továbbfejtése a vegyes elemekből álló reform-egylet működési körén merőben kívül eső feladat, s a többi ilyenmü külföldi egyletek példájára, abból határozottan ki is rekesztendő, mert az kikerülhetlenül újabb szakadásokra vezetne, a mire semmi szükség; vagy pedig éppen semmi pozitív sikert nem eredményezne, a mi által általában a reform eszméje volna compromittálva. Fölfejtők, hogy a különböző felekezetek tagjai egyletté alakulásának civileg távolról sem vagyunk ellene, csak hogy legyen az valamely practicus célra irányzott, minő p. o. a Gusztáv-Adolf féle, vagy árva-egyletek sat. Ballagi véleménye e tekintetben is nagyon csekély mértékben eltérő a mieinktől. Ugyanis, mit tűz ki az egylet feladatául? „Szegény növeldek és menházak egyesületi uton eszközözendő felállítást, a rabok szellemi gondozását, özvegyek és árvák ápolását, az egyházi énekek szövegének, s dallamának javítását.” Mind oly célok ezek, melyeknek valósitása az erők egyesítése által kétségen kívül sikeresebben eszközölhető, mintha csupán az egyéni buzgalomtól várjuk létesítésüket. Van azonban egy pont, melyben Ballagival nem érthetünk egyet. Ő az egylet teendői közzé sorozza a káté írást is, általa főfejtett szabad szellemben. Nézetünk szerint, ez csupán egyéni vállalkozás feladata lehet, a mint ez közelebről pár izben meg is történt; az illető kidolgozza a nézete szerint legjobb irányu-vallásos tankönyvet, s a menyinyiben lehet, kieszközli, hogy az az illető tanodák, s községek által tankönyvül elfogadtassék. Az azonban, hogy az egylet saját firmája alatt adjon ki kátékat, szükségképpen föltételezi, hogy a tagok az azokban foglalandó tanokra nézve egy értelemben legyenek; igen; de valamenynyi fel-

szóló ugyancsak tiltakozik az ellen, hogy az egyletnek feladata volna tagjai között a felfogásra nézve egyformaságot hozni létre. Már pedig, bármi nemü egylet s a vallásos egyletek per eminentiam, csak oly kiadványokat bocsáthatnak világgá, melyeknek alapelveit, ha nem is teljesen egyértelműleg, magokévé teszik; és legalább is a tulnyomó többség helyesli. Rövidbe foglalva, ezek valának észrevételeim a Ballagi cikksorozatára, melyekből kitünik, hogy teljes igaza volt neki, midőn azon reményét fejezi ki, hogy közöttünk polemianak e kérdésben helye nincs, mert ezen legutobb jelzett csekély eltérés kivételével egészen egy értelemben vagyunk. Őszintén megvallva, nem csekély elégtételül szolgál ez nekünk, s higgadtan alkotott meggyőződésünket még szilárdabbá teszi.

Szeremleci Sámuel ur érveléseire is kevés mondanivalónk van. Hosszadalmasan fejtegeti ugyan nézeteit az „Egyházi Reform” című havi közlöny 4-dik számában, de mégis nagyon kevés az, a mire helyreigazító megjegyzéseket tenni, részünkről szükségesnek tartjuk. Legelsőbben is megjegyezzük, hogy igen gyarló eljárásnak tartjuk, midőn párhuzamot von az ultramontan „Religio”, s igénytelen lapunk közt. Az efféle egybehasonlítás nem egyéb, mint bizonyos neme a denuntiációnak, s oly fegyver, melyet szorultságunkban a „gyengébbek” kedvéért szoktunk használni. Az efféle kérdésekben véleményünket nem szoktuk attól fölfüggeszteni, hogy mit szól hozzá egyik, vagy másik újság, hogy aztán a szerint, a miut helyeslőleg, vagy kárhóztatólag nyilatkozik, mi ellene vagy mellette küzdünk. Meggyőződést alkotunk magunknak, s hogy honnan jön a helyeslésés, vagy kárhóztatás, az kevéssé aggaszt, semmi esetre meg nem tántorit. Mi is tudnánk akárhány oly kérdést fölvetni, melyben Szeremleci ur magával a római pápával egyet ért, már pedig ugyancsak szabadelvü embernek tartja magát.

De hagyjuk ezt az apró feleselgetést, s térjünk a dolgra.

Szeremleci ur, egész cikkében, minden lehető módon arra törekszik, hogy csekély személyünket úgy mutassa be olvasói előtt, mint az orthodox protestantismus egyik hívét, s lapunkat, mint ennek közlönyét. Valóban, nem tudjuk, minek köszönhetjük ezt a megtiszteltetést. Annak-e, hogy merészkedünk a haladás módjáról más véleményben lenni, mint azok, kik a szabadelvüségből midőn egyfelől magok számára monopoliumot csinálnak, másfelől azzal megegyezőnek tartják az övéktől eltérő véleményüket azonnal az ultramontanok táborába sorozni be? Olvasson a fejünkre megtámadott cikksorozatunkból, vagy lapunk bármely cikkéből is egyetlen mondatot, mely arról tanuskodnék, hogy a haladásnak úgy is feltartoztathatlan kerkeibe akarnánk kapaszkodni? Ilanem igen is annak a haladásnak, mely nem vet számot a történelmi fejlődés rendjével s törvényeivel, mely a létező alapokat olybá tekint, mint merőben használhatlanokat, s azokat elvetendőnek ítéli, mielőtt helyökbe jobbakat építeni képes volna; mely merőben figyelmen kívül hagyja annak a népnek fejlettségi állapotát, melyre hatni, s melyet magával ragadni akar; mely a szabadelvüséget minden pozitív tannak tagadásával identifikálja: annak a haladásnak határozottan ellene vagyunk. Ismételjük: pozitív tanok nélkül, nevezzük azokat

dogmáknak, vagy bárminek, részünkről vallást képzelni nem tudunk, sőt még pusztán morált sem. Soha se állítottuk mi azt, a mint Szeremlei ránc akarja fogni, hogy a positivitas a hagyomány vak conserválásából, a létező confessiok tételeihez való ragaszkodásból áll; de igen azt, hogy ha a létező confessiokat, mint a melyek ma már nem hű kifejezői hitünknek, el is vetjük, s visszatérünk a Jézus Krisztus evangéliomának credeti formájához, akkor is abba vetett hitünket szükségképpen bizonyos meghatározott fogalmakban ki kell fejeznünk. Elégnek valljuk mi is „tudni a Jézus Krisztust, azt pedig, a ki megfeszítettet”; de tudni őt, azaz evangéliomának vallásos és erkölcsi igazságai felől magunknak meggyőződést alkotni: az sem történetik meg máskint, mint hogy ez igazságokat bizonyos tételekben körvonalozzuk. Ennyit állítottunk csupán, s ez állításunkat főtartjuk most is, mert ezt a vallásos eszmék története s az emberi természetnek öröklő törvényei igazolják minden lépten-nyomon. Ezt azonban Szeremlei ur, midőn egyfelől tagadja, másfelől hallgatagul maga is elismerni látszik, midőn az egylet működése köréből vallásos kérdések megvitatását s annak alapján theologiai művek szerkesztését s kiadását határozottan kirekesztendőnek tartja. E tekintetben véleményünk teljesen egyező, csak hogy figyelmen kívül hagyja, hogy a midőn ezt állítja, a reform-egylet indítványozóinak intentióját, s kitűzött célját teljesen desavouálja. Ugyanis, az egész mozgalomnak iránya, midőn megindult, a volt, hogy a keresztyénséget öszhangzásba kell hozni a mai világ-nézlettel, s az egylet célja lesz, erre törekedni. E cél valószínűsége pedig, a szó teljes értelmében lehetetlenség, vallásos kérdések megvitatása, a magokat túlélt dogmák kiküszöbölése, s a mai világ-nézlettel megegyezőnek kimondása nélkül. Ha tehát ezt mellőzi az egylet, akkor egészen más utra tér, mint a melyen az indítványozók annak működését megindítani akarták. Midőn tehát Szeremlei ur a vallásos kérdések mellőzését sürgeti: Weber Samu, Kovács Albert s Ferenc József urakkal merőben szakít, s a mi igénytelen véleményünk pártjára áll, a mit örömmel veszünk tudomásul.

(Vége következik).

Szász Domokos.

A ref. egyházi főtanács népes gyűlése

1871, ápril 16—20.

IV.

(Vége.)

Ápril 20, utolsó nap. „Megfogyva bár“ (felényire apadva), de lankadatlan kitartással láttunk a befejezéshez.

— Olvassák az elfogadott új törvény egész szövegét, némi módosításokkal véglegesen megállítják, s elhatározzák, hogy miután a zsinatot megjárta: fölterjesztik, tudomás végett, fensőbb helyre.

Napirenden volt az átmeneti intézkedés gyanánt elfogadott hat állandó tanácsos megválasztása.

Elnök különböző aggodalmakat nyilvánított a rögtöni választás ellen: ne válaszszunk, míg a törvény a zsinatról vissza nem érkezik; ne válaszszunk, mert ha az állandó tanácsosok a gyűlésre meg nem jelennek, nem lesz kikkel

a folyó ügyeket intézni. Voltak, kik a hiányzó állandó tanácsosok helyét, elnöki tetszés szerint beszólitott póttaggokkal akarták esetről-esetre betölteni; mások ezen felelőtlen, határozatlan valaminek kikérülése végett, a jogérvényes határozat hozatalára szükséges 7 tagot (ez volt eddig a szabály, s most is ennyi hozatott javaslatba), 5-re kívánták szállíttatni. Is is szállították.

Megnyugvásra vezetett elvőgre azon általános helyesséssel fogadott értelmezés, melyet Nagy Péter az átmeneti intézkedésnek adott; t. i. az új törvény életbe-léptéig, a tanácsosokon felül minden eddigi tag rendes tagja marad az állandó főcons. gyűléseknek.

A megválasztott tanácsosok névsorát a „Protestáns Közlöny“ már közre adta a 17-dik számban.

És ezzel bevégeződött a szervezési munkálat tárgyalása, oly őszinte, általános egyetértéssel, mely a jó eredmény biztos zálogául szolgál.

A zsinaté tagadhatatlanul az érdem, hogy az oly soká halasztott szervezkedést határozott föllépése által siettetette. A két főtestület egyesítésének a zsinati tervjavaslatban kimondott elvét a világi elem nagyobb része kezdetben bizalmatlanul fogadta; azt hívé, hogy a zsinat az egyesüléshez feltételül a paritást, vagy ha úgy tetszik, „csaknem paritást“ köli; ezen hit nyert kifejezést a tervezetben. A bizottság azon nézet befolyása alatt állott, hogy a zsinattal való egyesülés sok nehézséggel járna, melyek elhárítása hosszabb időt igényel; hajtsuk hát végre a főconsistorium sürgetővé vált új szervezését, a többit meghozza az idő!

Az első találkozás, az ápril 16-diki előleges értekezlet meggyőzte a tanácskozókat, hogy az egyesülést, formához ragaszkodás nélkül, mindenki őszintén akarja, s a kész alapra — könnyű volt az építkezés.

* * *

A népes gyűlés további folyamáról is röviden értesíteni kívánom t. olvasóinkat.

— A marosvásárhelyi ref. főtanoda, jogakadémiája megszűntével, régi — 1794-ben alapított — jogi tanszéke feleslegessé válván, jogtanárát néhai Dósa Elek fiát Miklóst, ideiglenesen más tantárgyakra alkalmazta; e család benne már ötödiziglen, 120 év folytán megszakadás nélkül szolgáltattott tanárokat a vásárhelyi főtanodának. Dósa Miklós, a jelen tanodai év folytán, az erdélyi királyi tábla ülnökei közé lépén át: tanszéke megürült, Ennek a tanszéknek, az alsóbb középtanodai osztályok számára, s a z a m t a n i v á való átalakítását kérte és nyerte meg, a népes gyűléstől, a marosvásárhelyi főtanoda. Ezzel a részletezéssel tartoztam néhai Dósa Elek emlékének.

— A székelyudvarhelyi ref. főtanoda 1870 auguszt. 6-ikáról Gyárfás Domokos fő, Nagy Lajos algondnok és őt rendes tanárának aláírásával részletes fölterjesztést tett az egyházi főtanácshoz, melyből kiemelem a következő sorokat:

„Tanodánk jövődjé s felvirágzása érdekében előljáróságunk halaszthatatlan kötelességének tartotta, idején gondolkozni oly módokról, melyek által e tanintézetet azon állapotra segíthesse, hogy mind feladatának, mind a törvényes igényeknek megfelelőhessen, s hazánk többi egyfoku tanodáitól ne maradjon hátra.

Erre a célra, jelenlegi elégtelen pénzerőnk mellett, csak két módot látunk:

vagy leszállítani e tanodát algymnasiummá, megtartván mellette a négy elemi osztályt; vagy az állam segélyét venni igénybe, ha t. i. ez a tanodára nézve előnyös feltételek mellett eszközölhető, megtartván ez által a felső osztályokat is.

Az állam Erdélyben felállíttatni szándékolt reáltanodái egyikét Székely-Udvarhelyre szánván, midőn mult évben, néhai b. Eötvös miniszter biztosa Molnár Aladár, a hely színén a viszonyokkal közelebbről megismerkedett: szerződést ajánlott udvarhelyi tanodának, hogy az állami alreáltanoda négy osztálya számára adjon helyiséget, bizonyos bérösszegért; az állam ezen osztályokat tanárokkal s taneszközökkel ellátja, a tanoda a növendékeknek lakást ad, s felügyel rájuk és a felgymnasium kedvéért latinnyelvet s vallást tanítat bennök saját tanítóival. A szerződésnek feltételes megállított pontjai egy részről a közoktatásügyi miniszter, más részről az egyházi főtanács megerősítésétől tétettek függővé.

Az udvarhelyi főtanoda fölterjesztvén az állammal kötendő szerződés tervét, az egyházi főtanács állandó gyűlése 1870 aug. 28-ikán tartott gyűléséből, egy 6 tagu bizottságot nevezett ki a szerződés átvizsgálására s véleményadásra, melynek alapján a következő népes gyűlés ezt a tárgyat tanácskozás alá vehesse, s elintézhesse. Ezt a bizottsági véleményt, a mostani népes gyűlés közeledtével, 1871 febr. 16-ikáról az egyházi főtanács megküldötte az udvarhelyi főtanoda előjáróságának, megtekintés s netalán teendő megjegyzéseinek elkészítése végett. A bizottságnak a szerződés ellen többféle észrevételei voltak, s alkalmasnak látta az időt és körülményeket arra, hogy az udvarhelyi tanoda egészen fő reáltanodává alakításának eszméje, mely a régebbi években keblileg többször felmerült, újabban megvitattassék.

Az udvarhelyi főtanoda előjárósága, ápril 5-ikén keltezett, s a bizottság véleményére készült megjegyzéseiben kiemeli:

„főtanodánk saját meglevő anyagi erejéből, mint 8 vagy 9 osztályu főgymnasium hosszazon fenn nem állhat, s vagy algymnasiummá kell aláülyednie, vagy algymnasiumát feladva: egész erejét a felgymnasium fenntartására kell fordítania. Ha ezen két eset közül kellene választanunk, bátran kijelentjük, hogy a meglevő viszonyok közt: Sz.-Udvarhelyt, a magyar birodalom egyik véghelyén, ilyen nagyszámu protestáns lakós keze ügyében, a szabadon vizsgáló egyház, jól felfogott nemzetiség s alkotmányos állam érdekében, egy jól szervezett, kellő tanerőkkel és eszközökkel ellátott ref. főgymnasium fenntartását életkérdésnek tekintjük, — ha másként nem lehetne: az algymnasium feláldozásával is; ezen főgymnasium erősítésére akarjuk az algymn. fenntartási költségeitől megkímélt összeget fordítani.“

A fönnebb részletezett érvek helyeseknek ismertetvén, rövid vita után a népes gyűlés a fölterjesztett szerződési tervet elfogadhatónak nyilvánítja, s az udvarhelyi előjáróságnak oly utasítással küldi le, hogy ennek alapján a szerződést a főszemélyében változott közoktatásügyi miniszteriummal megkötvén, a kiállítandó hivatalos okmányt végleges megerősítés végett terjessze fel az egyházi főtanácshoz.

Mikor ez remélhetőleg a közel jövőben, megtörténik: a szerződés egész szövegét közölni fogjuk.

— A gyűlés végső, de lényegében a főtestületek szervezésénél nem kisebb fontosságú kérdése: felekezeti népiskoláink jelen állapotának részletes számbavétele, s bizonyos esetekben községgivé átengedésének alapelvei körül forgott.

Hiba volt, hogy a főconsistorium ezt a sok utánjárást, előkészületet és komoly munkát kívánó fontos tárgyat hagyományos halogatási rendszerével, „esetről-esetre“ való intézkedéssel akarta, többszörös sürgetések dacára elodázní. A népoktási törvény keletkezte után 2 egész évet vesztettünk el, míg az 1870 június 12. 13-án tartott népes gyűlés, a zágoni egyház virágzó fiu iskolájának községgivé alakíthatása tárgyában fölterjesztett kérelem alkalmából, a magyarói közzsínathoz következő hosszú mondatot intézte:

„Miután erdélyi ref. anyaszentegyházunk egyes községeiből, felekezeti iskoláink közös községi iskolákká átalakítását tárgyázó kérvények, egyházi főtanácsunkhoz már eddigis nagyobb számmal terjesztettek föl, s így halaszthatatlan szükséggé vált, azon alapelvek megállapítása, melyek az említett tárgyú kérvények elintézésénél sinormértékül szolgáljanak: sziveskedjék a közszentsínat jelen nagy fontosságú, úgy vallásos, mint nemzetiségi érdekből komoly figyelmet érdemlő ügyet beható tárgyalás alá venni, s véleménykép azon alapelveket kijelölni, melyeknek egyházi főtanácsunk részéről való eshetőleges elfogadásával és szem előtt tartásával lennének elintézendők mindazon részint fölterjesztett, részint ezután fölterjesztendő kérvények, melyek felekezeti iskoláinknak közös községi iskolává leendő átalakítását célozzák.“

A magyarói közzsínatnak ezen felhívásra keletkezett véleményét (jegyzőkönyvének 42. pontját) szükségesnek látom egész terjedelmében ideiktatni:

„Örömmel üdvözli az 1868-ik évi 38-dik t. cikket, mint a törvényhozásnak a nevelés terén tett üdvös mozzanatát, s annak, mint szükséges intézkedésnek életbeléptetése körül minden erkölcsi támogatást megajánl; azonban azon kötelelességnél fogva, mely hitfelekezeti iskoláinknak, mint szent bizományoknak további fejlesztését parancsolja, szilárdul ragaszkodik anyaszentegyházunknak, úgy a régebbi országos törvények, mint legújabban az 1868-ik évi 38-dik t. cz. 3-dik fejezete 11-dik §-sa által biztosított jogaihoz.

Ezekből folyólag azon a mlts egyházfőtanácshoz részint már felterjesztett, részint még felterjesztendő kérvények elintézésére nézve, melyek hitfelekezeti iskoláinknak közös községi iskolává átalakítását célozzák, következő elveket és kiindulási pontokat lát szem előtt tartandóknak:

1) Hol megbirja az egyház a törvény kívánalmai szerint szervezni és berendezni a maga hitfelekezeti iskoláját, ott szervezze és rendezze be azt az egyház.

2) Hol a hitfelekezeti iskolának községgivé változtatásával az egyházközség nemzetisége és fenállása kockáztatnék, ott a hitfelekezeti iskolát, bárminő áldozattal fenntartandónak véleményezi.

3) Hol a fennebbi veszélyek nem forognak fenn és az egyházközség anyagi ereje teljességgel nem birja iskolái szervezését s berendezését, és az iskola községgivé változtatása céloztatnék, közzsínatunk következő feltételeket ajánl megtartandóknak:

a) Az egyházi vagyonnak az egyházközség most élő tagjai, nem anynyira tulajdonosai, mint hitbizományosai lévén, ezt annál kevésbé tartja közzsínatunk elidegeníthetőnek, mivel a közös iskola mellett, minden egyházközségnek mulhatlanul szükséges énekezőt, és a közös iskolába járó gyermekek számára vallás- és énektanítót tartani.

b) A fenn kijelölt elvek szem előtt tartásával, egyes iskolákra vonatkozólag akár az állammal, akár a községgel egyezkedni, csak is a mltszs. egyházfőtanácsnak állandó jogában, az illető egyházközség és egyházmegyei törvényes közegek véleménye meghallgatásával.

A mltszs. egyházfőtanács által e tárgyban hozandó határozatok, tudás végett, közzsínatunkkal közlendők lesznek.

Az itt közlött alapelveket, népes gyűlés előtt, az állandó főconsistorium véleményadás végett ugyanazon bizottsághoz tette át, mely az udvarhelyi ügy előkészítésével volt megbízva. Ez a bizottság a zsinati véleményen csak anynyi módosítást ajánlott, hogy az iskola helyiség, s a tisztán iskolai célokra tett alapítványok egyezkedés tárgyát képezhető vagyon gyanánt jelöltessenek ki. Továbbá egy fontos indítvánnyal lépett föl, mely így hangzik:

„a megállított alapelvek kiküldésekor szólítsa föl az egyházfőtanács az egyházmegyéket, hogy szükséges számu vándorbizottságokat nevezzenek ki, kik a hely színén lelkiismeretes pontossággal írják össze minden egyes népiskolánk vagyonát, tanszkezeit, szóval, összes tanalapját (s jelen állapotát).“

A népes gyűlés a zsinat által részletezett alapelveket és bizottsági indítványt elfogadta. Az ezen tárgy felett

folytatott eszmecsere: a népiskolai törvény betűjének mostani szigorú alkalmazása ellen volt intézve, kiemelvén, hogy a törvény b. Eötvös saját nyilatkozata szerint a „jövő iskolájának mintaképe“ akarta felállítani, melyhez a régebben felállítottak nagyobb része egyszerre alkalmazkodni képtelen; továbbá kiemeltetett, hogy a lelkészek, iskolatanítók, (vallás- és ének-tanítók) állását lehetőleg javítani kell az egyházi vagyonnak azon részéből, mely eddig iskolatartásra fordított, s most a néhol állítandó községi iskolák miatt, rendelkezésünk alá kerül.

— A zágoni egyház figyelmeztetve volt, hogy iskolája ügye a mostani népes gyűlésen kerül elő, s meg volt hívva, hogy küldöttei által, a kölesönös felvilágosítások megadhatása végett, jelenjék meg. A megjelenést elmulasztván, s az egyház jelenléte nélkül ezen ügyben a gyűlés véghatározatát meghozni nem akarván, a Rikán belüli egyházmegyei gondnokok közül: Székely Gergely, Douáth József és Gyárfás Imre urak kértettek fel, hogy a hely színére kiszállva vizsgálatot tartsanak, az egyház lehető aggodalmait eloszlatni igyekezzenek s eljárásukról jelentést tegyenek.

Igy folyt le ezen erdélyi ref anyaszentegyházunk életében korszakot alkotó népes gyűlés, melyet fontos volta miatt kissé talán terjedelmesen is vázoltam.

És most leteszem ismertetői tollamat.

Szabó Sámuel.

TÁRCA.

VIDÉKI ÉLET.

A dézsi egyházmegye tavaszi közgyűlése.

(Ápril 23--24.)

Esperes Almási Sámuel rövid üdvözlő beszéddel a gyűlést megnyitván, hol a lelkészek kivül számos világi képviselő volt jelen: legelőbb is egy alapos előterjesztvényt olvas az egész egyházmegye múlt évi anyagi és szellemi állapotjáról. Az iskolákat illetőleg, kellemetlen érzéssel tapasztalta: hogy egyházmegyéinkben minden intés, figyelmeztetés dacára az oktatásügy igen csekély haladást mutat. Bádokban és Borsán, hol a lelkészek kötelesek tanítani, iskolai helyiségek hiányában, a tanítás merőben megszűnt. Válaszúton, Hosszúfalván, Koltón látható visszaesés mutatkozik az iskolai életben, holott az ezelőtti években, főleg Válaszúton, a népoktatás dicséretes előhaladásban volt, s most 47 tanköteles gyermekből csak 4 gyakorolta az iskolát. Hidaslón az öreg tanító betegeskedése miatt iskolát nem találtunk. Zsomboron, Ördög-Keresztúron semmi iskola nincs. Kideben az iskola-tanító képezdében való távollete, majd betegeskedése s az ifjú pap kellemetlen helyzete miatt, az iskolázás eredménytelen maradt. Macskáson, Esztényben, Ormányban a helyiség hiánya miatt nem volt iskola. Az iskola-tanítók — kevés kivétellel — a betűzés mellett maradtak, s a kor szellemével, s a nevelés újbb vívmányával ismeretlenek. *)

Érzékenyen jelenti Páncél Zsigmond, lónai nyug. lelkész halálát, kinek, mint papi testületünk köztszeteletben állott

tagjának életrajzát fia és utóda, Páncél Ferenc, avatott tollal s közérdekeltséget gerjesztőleg írta meg, s olvasta fel. Mi is levél-tárilag örök emlékül megörzendőnek határozottat. Felhívtuk az író, a jeles életrajzot e lapok hasábjain, legyen szives közröndni. *)

Az építkezések körül következő kellemetlen tapasztalásait közli esperes ur: Bádokban egy darab erdő eladá-ára engedélyt kértek, hogy a templom és papilak kijavíttassék, az erdő eladatott, és sem egyik, sem másik nem történt meg. Domokoson az iskolához 5—6 ölnyi, és 84 tanköteles gyermek összeszűfolva sem fér meg; többször felhívta esperes ur a domokosi egyház előljáróságát, s Biró Sándor tractualis gondnokot is felkérte az iskolaháznak a törvény értelmében leendő kitágítására; de hasztalan. Közmegeütődést szült, hogy e 812 lelket számláló tiszta magyar egyház előljárósága oly közönyös a nevelésügy és a nemzetiség szentsége iránt, hogy a fával hővölködő helységben nem tudnak, nem akarnak törvénynek megfelelő iskolaházat építeni. Érélyes fellépést határozottunk e tárgyban. A dobokai rombadült templom kijavítása sem történt meg ez óráig. Kidei egyházunk iskolát akarván építeni, ezt különben nem teheti, hanemha állami segélyt nyerend. Köblősi egyházunk nyert volt a múlt évben 400 frt államsegélyt, mely a dézsi kisegítő-pénztárba tétetett, az időjárás kellemetlensége és a pénz kevés volta miatt az építést meg nem kezdhetette.

Enynyi kellemetlen értesítés után örömmel tudatja a következőket:

*) Szomorú tudomásul vesszük.

Szerk.

*) Alkalom szerűleg: kész örömezt közöljük.

Szerk.

Déva, ápril 22. 1871.

1. Nevezett Páncél Zs. ny. lelkesen kívül sem pap, sem iskola-tanító, sem gondnok mult évben el nem halálozott.

2. Tűzvész sem papi, sem iskolai lakot, sem templomot el nem hamvasztott.

3. Három üres egyházunk választás által betöltetett.

4. Nevezetesebb építések a mult évben a) Páncélcsehen a templom csinosan befedetett. b) Kendi-Lónán gr. Teleki Miksa a templomot, papilakot, gabonást, saját költségén, díszesen újból befedette, az iskola-telek körül kerítésére karót és veszzöt adott, s az iskola-háznak újból átalakítását elrendelte. (Éljen!) c) Kérőben egészen új kő iskola épült, melyben a tanítás el is kezdetett. d) Ormányban új papilak épült. e) Kackón az új papilak tavasszal bevégeződik, a pályázás be is végződött, pünkösdben papválasztás. f) Berkeszen az új nagyszerű iskola elkészült, mindennemű tanszerrel el van látva. g) Hosszúfalván gr. Teleki Miksa az udvarban volt és rombadült templomot az egyháznak ajándékozta, annak díszes felépítését magára vállalván, csakis fuvar- és tenyeres napszámot kívánván az egyház tagjaitól. h) Hagymás-Láposon egészen új templom épült, fel is szereltetett, és az iskola-tanítói lakhoz egy új istálló.

5. Pénzügyi tekintetben a következő érdekes mozzanatok történtek: 1) M.-Köblös 200 frt, 2) Ormány 200 frt államsegélyben részesültek; 3) Bántó Mihály, esztényi lelkész, 30, Varga János, némai 40; az iskola-tanítók közül: Cira Endre 80, Séra György 80, Farkas János 60 frt államsegélyben részesültek. Kide, a Bolza gr. féle alapítványból 60 frt sevélyt nyert a közszínton.

Alapítványok történtek;

1. Kackóra Cserényi Károly 300, Naláci Károlina 300, ifj. Ujfalvi Sámuel 200, Róth Pál 200, Cserényi Ferencné 50, özv. Ujfalvi Ádámné 400 frt átadását közelebből megígérte.

2. Berkeszre Katona Miklós, néhai dajkája Juhász Katalin nevére 40 frt alapítványt tett le: hogy annak 10%-es kamatja évenként osztassék ki a vallásban legkitünőbb tanuló fiú- és leánygyermek közt.

Adományozások Berkeszen a hívek államkölsöneiket templom- és torony-építésre még 1861 felajánlva, most nyerték ki 1870 frtos államkötvényt, mely 71 frt 40 kr ezüstpénz kamatot hajt évenként. Koltó-Katalinban ugyanekkor 2710 frt államkötvény adatott egyházi célokra. Dézsaknán Osváth János 6 frt 40 kr adósságát az egyházra ruházta felvétel végett. Szép!

Birtokban: Galgó a tagosítással 10 hold erdőt. Ingóságban: özv. Ujfalvi Ádámné Kackón az urasztalára egy szép keleti szövetet; Csomafáján Zolnai Mária egy keszkenőt az urasztalára; Kozárvárt Istvánfi Elekné egy koporsó-takarót; Zsomboron Zsombori Lajos az egyház számára egy két kulcsu ládát csináltatott; Csomafáján Butyka Lajos ur hasonlóra kötelezte magát.

Magtárak állittattak Páncélcsehen, Borsán, Kérőben, K.-Lónán, Válaszuton, M. Lápöson, Gyulában, Koltón.

Korcsmai jövedelemben részesülnek páncélcsehi, fodorházi, borsai, választói, k. lónai, m. láposi, koltó-katalini, h. láposi, domokosi egyházak.

Kegyalapítványokban részesülnek a berkeszi, dézsaknai, dobokai, kackói, kereszturi, koltói, köblösi, m.-láposi, páncélcsehi, zsombori, esztényi, drági, kecseti, szelecskei, tötöri lelkészségek, s még néhány iskola-tanító és egyház.

(Vége következik.)

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS,

Édes barátom! A naponban a petrozsóni köszénbánya telep megszemlélésére rándultam ki Szeremlei Lajos tanfelügyelő urral. A mint Petrozsén előtti állomáshoz, Bánicához értünk, a tanfelügyelő ur egy az indóház falához támasztott nagy sarkövet pillantott meg, s azonnal oda sietett, hogy megtudja ki számára készülhetett. Hogy rövid legyek, csak azt írom meg, a mi a sarköre van vése: „Tdő. Baló Beniamin, hunyadegyh. m. esperes és lelkész emlékére emeltette a dévai polgári kör, kegyelete jeleül.“ Született sat.

Képzelted, mily jól esett hazánk e szélső pontján a dévai polgárság kegyeletének e szép jelével találkozni. Mikor fogják lehozni és a boldogult hamvai fölé fölállítani, nem tudom, de ez a dolgon mit sem változtat. A sarkő öt-hat láb magas, hosszu négyszög. Azt hiszem, hogy az ilyen tény megérdemli, hogy lapodba fölvedd, azon ohajtásom kifejezése mellett, hogy adjon az ég más egyházaknak is hasonló kegyeletes polgárokat.

Szerető barátod
Koós Ferenc.

„ARANY-KÖNYV.“

— Belső-farkas-útcái új orgonánk felállításának költ ségeire adakoztak:

1. Mltgs Végh Bertalan ur	5 frt.
2. Dr. Szócs Emil ur	1 db. aranyat.
3. Szász Gerő, ref. lelkész	5 frt.
4. Szász Domokos, ref. lelkész	5 frt.

Adakozások a beszercei ev. ref. templom építésére:

- Mélt. gróf Bethlen Károly ur 250 frot urb. kötvényben.
- A dedrádi ev. luth. ecdésia 200 frot urb. kötvényben.
- Mltgs Torma Krisztina, özv. Kozma Imréné aszszony 10 frot o. é.

Mely kegyadományokért, a fennirt egyház nevében, hálás köszönetet nyilvánított. Kolozsvárt, ápril 25. 1871.

Borosnyai Pál,
gondnok.

— Kraszna-mihályfalvi ref. egyházunkban tek. Berecki Ottó ur, hogy áldott emlékü édes anyja — született Csobod. Mária — emléket fentartsa, 300 oszt. é. frotot adományozott iskolai építésre; anya és fiu méltók a hálás megemlékezésre; a nának csöndes megnyuzvást, ennek megelégedést kívánunk: s isten megadja mindkettőnek, mert a nemes tett a szivek nemességéről tesz tanubizonyságot.

NYILTPOSTA.

37. Bécs. Mariahilfer Hauptstrasse Nro. 72. Megjött. Közölni fogjuk. Köszönjük.

38. Költő László ref. lelkész urnak. Ha rendtelenségek történnék, sajnáljuk. Méltotassék reclamalni, s azon leszünk, hogy kipótoltassuk.

39. Zágón. D. S. Adni fogjuk.

40. Egerpatak. Cs. G. Tetszei mindenkinek, nem is ohajtunk, s ha apró ambíciók miatt tán neheztelnek is, reméljük, hogy az ügynek fontossága, melynek jó lélekkel szolgálunk, utóvégre is kibékíti az illetőket. Szigorunkban igazságosak igyekeznünk lenni; igazságos voltunkban tulszigoruaak soha sem vagyunk. Köszönjük a tájékoztatást; többször is jó néven vennők. S egyebet is.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, MÁJUS 18.

20. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Teendők.

(Vonatkozással Demeter Samu nyílt levelére.)

II.

Bármennyire igyekeztünk is előbbi cikkünkben magunkat kimagyarázni; bármennyire hangsúlyoztuk is a szabad eszmék és az előhaladás szüksége iránti méjj meggyőződésünket, s hogy mi annak útjába állani nem csak nem akarunk, sőt azt előmozdítani életünk nemes büszkeségének tartjuk; bár kifejeztük rendíthetetlen hitünket az emberiség biztos haladása felől s tiltakoztunk minden ettől eltérő föltevés ellen lapunk irányára vonatkozólag: nekünk mégis úgy tetszik, hogy a kételyeket nem oszlathattuk szét; sőt a botránkozásnak egy újabb kövét dobtuk el, melyet liberalis barátaink valószínűleg a mi fejünkre fognak viszszadobni.

Mert cikkünk háttére oly setét, hogy majdnem — ítélet; mert célzatából már sejteni lehetett, hogy mi más „modus procedendi“-t szeretnénk követni; és mert mi ott, hol szabadságról, előhaladásról, és biztos célról van szó: alkuszunk anynyit, a mennyire feljogosít a viszonyok kényszerűsége és a józan értelem; de soha sem állunk a licitansok sorába azon egyszerű indokból: mert a fige-fáról nem várunk lilomot; és a decemberi természettől nem rózsa-illatot.

Ezt mi nem teszszük; és ha lemondunk az olcsó népszerűség sokak által kívánt szinmézéről az által, hogy ez áramlattal szemben bátorkodunk más véleményen lenni: midőn mi minden respectussal viseltetünk szándékaikra nézve; anynyit mi is megvárunk, hogy higgyék el rólunk, hogy a mi meggyőződésünk is őszinte, jóakaratu és okaink legalább is figyelemre méltók.

Mit akartok ti? A keresztyénséget öszhangzásba hozni a modern világ-nézlettel; revideálni a megavasult dogmákat és eltörölni azokat, melyek nem férnek össze a mai culturával; széttörni azokat a láncokat, melyeket a confessiók vertek a szellemre; akartok „irodalmilag reformált tudományt, mely

a z e g y h á z b a n n y i l v á n o s a n é l e t e t n y e r j e n“, a mint a „nyílt levélben“ olvassuk. És akarjátok nyilván oly nemes célzattal, hogy ez által a lehetőleg a legszélesebb körben terjeszszétek a felvilágosodást; ez által istennek országát, melynek koronája a szépnek, jónak, nemesnek, igaznak cultusa. Ha ezt így állítjuk fel, mint végcélt: bizony, nem fog találkozni oly eszeveszett, ki ellene pártot üssön; mi pedig, szívünk teljességéből mondunk rá „á m e n t!“ Mert ez nem volna kevesebb, mint felmutatni a világnak a magyar protestantismust, mint olyant, mely egyetlen a maga nemében; mert kivitte azt, a mire még példa nincs. Ugyanis, mutassatok Európában, vagy az egész ismert világban egyetlen egy népet, egy államot, mely ilyen méjyre ható, lelki egész életünket felölelő ujitást, mely éppen subjectiv természeténél fogva anynyi árnyalattal bír, a hány ember él, s éppen ezért a legkevésbé alkalmas arra, hogy elhatározások, vagy éppen octroyálás tárgyává sülyesztessék alá keresztül birt volna vinni; vagy csak megkísérlette volna.

Ti szeretitek Angliára, Amerikára hivatkozni: és elfeleditek, hogy azok mind mellettünk argumentálnak. Mellőzve azt, hogy ott a teljes vallás-szabadság a valóság által van szentesítve; míg nálunk interconfessionalis törvények által prostitualják e legszen-tebb emberi jogot és sokáig kell várnunk, hogy föl-szabadulhassunk az uralkodó vallás pressioja alól: csak azt említem, hogy ott nem sürgetnek unive-rsális, mindenkit kötelező reformot, hanem minden felekezet, sőt minden individuum saját maga intézi hitét, lelkiismeretét, üdvösségét és nem synodusoktól, conciliumoktól, conventektől várják Giliád balzsamát; hanem a humanismusban egyesülnek egy fel-sőbb cél elérésére, a melyre való munkálkodásban soha sem akadályoz meg senkit sem confessioja, sem dogmája.

Idézem a németországi unio-törekvéseket, nem azért, mert évtizedeken át voltak sok elkeseredésnek forrásai, hanem mert maig sem sikerültek: pedig hol áll ott az általános cultura; és hol áll a specialis

vallásos irodalom fejlődése; és különösen éppen annak az iránynak is, melyet elfogad kész szívvel minden mivelt és haladásnak örvendő ember, és melynek ti csak halvány árnyékai, erőtelen viszhangjai vagytok. És ha még ott is, hogy többet ne mondjunk, egy félszázad alatt, csak ekkora haladást tett e törekvés minden tekintetben kedvezőbb constellatiók közt: minő véghetetlen önámítás kell ahhoz, hogy a mi viszonyainkat alkalmasoknak találja valaki egy oly mozgalomnak megindítására, mely hogy áldásossá váljék, a legnemesebb szivekre, tisztán gondolkozó elmékre, társadalmilag mivelt hajlamokra és a culturának oly foku fejlettségére van szükség, a minőt századunk éppen követel; de fájdalom, átalánossá nem tehet.

Óriásit haladott a mivelődés, igaz; de vajjon, általa nyert-e belső tömörséget éppen a vallásos élet? Miveltségünk kifejezése-e annak a szükségnek, mely megelégedni nem bir a földnek porával, hanem eget kér; élet-föltétele-e a hit, mely örömeiben hálát ad és megpróbáltatásának napjaiban szabadulást, enyhületet remél attól, a kié az ég és föld; s kitől jó alá minden áldás és tökéletes ajándék? Vajjon, mivelődésünk abban culminal-e, hogy szolgálatában áll, vagy ha e szó nem tetszik: társául, testvéréül szegődik-e a-tiszta evangyeliomnak, a humanismusnak, a moralnak, az ember-szeretetnek, s így annak a méltóságnak, mely az embert részesévé teszi isten lelkének; vajjon, csak érdeklődést is foglal-e magában a tekintetben, hogy egyéb érdekek és világi célok mellett, néha bár adjon kifejezést annak a szükségnek, mely kielégítését a vallásos ismeretek bizonyos mennyiségében, vagy megtisztított voltában keresse?

Mindezekre megtalálhatja a feleletet, a ki gondolkozni szeret, ha széttekint maga körül. Éppen azoknál, kik magukat miveltnek tartják, ott láthatják, hogy éppen semmi, vagy nagyon kevés szükségét érzik a vallásosságnak; tehát annak is, hogy egy oly mozgalomnak váljanak munkálkodó részeseivé, mely e téren ohajt valami jobbat, tökéletesebbet életre segíteni.

Ti azt mondjátok: éppen azért van ez így, mert a mai keresztyénség többé nem felel meg annak a szükségnek, mely a léleknek szomjusága; adjatok csak megtisztított tudományt, s majd meglátjátok! Majdnem oly argumentumnak látszik, hogy megfogja a gyöngébbeket.

Hát akkor mit fogtok prédikálni? Nem a szeretetet; könyörületességet; a kötelesség-teljesítést; a világosságnak munkáit; a lelki szabadságot; egy szóval: nem az evangyeliomot-e; nem istennek országát? S nem ezt prédikáljátok-e ma is? És hol vannak gyü-

mölcsői? Mutassátok fel azokat az áldozatokat, azt a részvétet; azt a belső szükségét, mely testvéreké tette az első keresztyéneket, s mely koronája kellené, hogy legyen a valódi miveltségnek; vagy legalább a valódi embernek a szó tökéletes értelmében. E helyett látunk közönyt, hideg megdermedést, önzést, másokkal nem gondolást, kevélységet, hiuságot, és a szívnek oly kevés tiszteletét a tiszta, erkölcsi élet iránt, hogy a corruptio útát lel magának a társadalom minden rétegeiben. Ebbe a földbe akarjátok elvetni a magvakat, melyektől várjátok, hogy új arcot fogtak adni a jövődők?

Azonban, e vád csak a felületes miveltségüeket illetheti; ott van a nép egyetemessége: ez szolgál fundamentumául az új tudománynak. Tisztelet adásék a népnek! E souverain hatalomnak, mely összeségében egyedül követelhet jogokat és illetheti a tisztelet: ha elég nagykoru, ha méltó rá.

Ám, itt a kérelhetetlen számok nyomják agyon a phrasiológiát, a—s t a t i s t i k a. Boldog emlékeztü cultus-miniszterünk egy jelentést terjesztett volt az országgyűlés elé, mely a népoktatási és kulturai viszonyokat szellőztette. Lehet, hogy a jelentés nem tökéletes; lehetnek benne igen kevés mértékben eltérések is a valóságtól, de mégis oly férfi munkája, ki erre egy életet szentelt, s kinek célzata becsületes és munkája hitelt érdemel. Lássuk hát. Az erdélyi részekben hat éven felüli lakos van 1,756,970. Ebből írni és olvasni tud: 287,485 = 16,36%; csak olvasni tud: 87,310 = 4,97%; sem olvasni, sem írni nem tud: 1,382,175 = 78,67%. Ha e számokhoz hozzá vesszük, hogy például a katonaságnál, hol a mivelt osztály is, bár gyéren; de ma már van képviselve, a sem írni, sem olvasni nem tudók percentje — 80: oly kulturai állapotról fogunk magunknak szomorító, elszédítő képet alkotni, mely előtt a legtágabb lelkiismeretű liberalismus is kénytelen felkiáltani: megállj, és ne tovább!

Képzeljétek e népet, mely megszokta hagyományait — a mi nem a mi hibánk! — egy rakás agitátor kezében, a mely faj soha sem szokott hiányzani ott, hol ujjítrásról van szó; képzeljétek a templomban, hol anynyiszor nyert vigasztalást, enyhületet, megnyugvást: és ti prédikálni fogjátok az új tudományt, mely dogmákról levén szó, meglehet, hogy nem egy pontban merőben ellenkező eredményt fog hirdetni; és képzeljétek azokat a „lelki atyák at“, kik tulbuzgóságból, a szárnyra keltett liberalismus iránti határtalan szeretetből és tán még egyéb — elhallgatandó körülmények miatt — hirdetni fogják a rosszszul értett materialismust; képzeljétek a mi szegény, és kül-

só fény által teljességgel nem támogatott szolgatársainkat, szemben egy g a z d a g, hatalmas tekintélyű jezsuitizmussal, mely a rábeszélés mellett, fel fogja azokat az eszközöket használni, melyeket ti nem tartatok szabadosoknak; egy ily chaoszban, képzeljétek azt a népet, mely nem egyszer alkotmányos, legszentebb jogának gyakorlásánál is felhasználtni engedi magát oly ténykedésekre, melyek beszenynyezik az emberi méltóságot: és előttetek fog állani a j ö v ő e g y h á z képe; az új tudománynak gyümölcsei.

Vagy azt hiszitek, hogy azokkal a szegény vámszedőkkel, halászokkal van bajotok, kiknél a józan-gondolkozást és a szív szeplőtlen érzelmeit a maguk tisztaságában találjátok fel; vagy ha bűnösök: Krisztusok vagytok, hogy őket megtéríthessétek; azt hiszitek, hogy uralkodni fogtok a felkorbácsolt hullámokon; azt hiszitek, hogy midőn már is nem egy helyütt látjuk a fegyelmetlenséget; a főbb hatóságokkal szemben a tiszteletlenséget, és azt a libertinuskodást, mely a józan észre sem hallgat; azt hiszitek, hogy azok, kik a betűzés mesterségét dictálgatják; vagy azok, kik — anyagi helyzetük nyomora miatt, — az élet szükségének előszerzésére vetik magukat a helyett, hogy gyülekezetök lelki szükségének szolgálnának egész átadással: urai lesznek a helyzetnek; kormányozhatni fogják-e azokat, kik felett husz év demoralizációja gyakorolja hatalmát, s kikről meg van írva: „elvéssz az én népem, mivel hogy tudomány nélkül való!”

Gondolkozzunk; mert itt valóban reformra van szükség, ha elveszni nem akarunk!

Szász Gerő.

Az új szervezeti törvény.

Zágon, máj. 3. 1871.

Rég az ideje, hogy oly jó szívvvel nem vettem tollat kezembe, mint most, midőn a főegyháztanács által megállított új törvényt, illetőleg annak bölcs alkotóit üdvözölni kívánom. Áldott emlékezetű lesz ez az idő, melyben e törvény született. Ez a valódi haladás, — ez az igazi reform az anyaszentegyház külső életében. Vessük össze ezt Európa akármelyik országának protestáns egyházai szervezetével: sehol a protestántizmus szabadelvű kívánatait sebben, sehol az első kereszténység egyetemes papság, szent népi magasztos eszméjét ily szépen megvalósítva nem látjuk. Nincs itt ridegen kiálló papi rend, melynek semmi igaz ok által ki nem érdemelt s mégis bírt hatalmára szeretetlen hidegséggel tekintsen az anyaszentegyház népének nagy többsége, s mégis szépen van nyitva előtte mindenütt a mező, hol tudományát s munkásságát az anyaszentegyház közjavára érvényesítheti. Nincs egymástól őrizkedő számokban kihatározott világi rend, s mégis csak egyházas buzgóság, vallás iránti hűség, protestáns egyházas jellem le-

gyen bennök, világi hittársaink, a mint illik, mindig többségben lehetnek a gyűléseken. Mily kedves, szabad, testvéries egyesülés ez a nagy célra az anyaszentegyház külső és belső élete virágzásának biztos előmozdítására! Most, midőn a katolikus congressus nagy gonddal mesterségesen igyekszik minden hatalmat az egyházi életben a papság kezébe játszani, most éppen jókor jön e szép törvény, hadd tünjék ki ebből is a protestántizmus valódi szépsége, mely a vallás jótékonyágát, áldásos befolyását minden háttér, utógondolat nélkül a hitek szabadsága s testvéri egyesülése által akarja biztosítani, és minden törekvésével azt akarja megszilárdítani. Lelkem anynyira át van hatva e törvény korszerű szépsége s általános jósága által, hogy ha volna is valami szavam vagy egy pontja ellen, azt is elhalgatnám, csak hogy életbe léptetését hamarabb láthassam.

De van egy szavam e törvény nagy horderejéből kifolyólag paptársaimhoz. Ez a törvény oly hatalmas szózat nekünk, mely új időt jelez. A papság úgy fog ezen túl az anyaszentegyház közügyeire befolyással lehetni, ha magának tudomány, általános műveltség, tiszteletet érdemlő élet, és kitünő jellem által tekintélyt viv ki; ha úgy fénylik az ő világossága, hogy mások is látván az ő jó cselekedeteit, felbuzdulnak, dicsőíteni a menynevi atyát. Zászló legyen hát nekünk ez új törvény, s mintha volna jelszava e buzdító szózat: „tudományban, munkásságban, jellemben előre!“ szentül őrzött hűséggel menjünk utána. A győzedelmi bér szép lesz t. i. a papság megérdemelt befolyása, ez által az egyházban a tudomány tekintélye, ez úton a hívők lelki épülése, s mind ebből a Krisztus újra születése, a mit várunk, a mit kérünk.

Demeter Sámuel.

Együttes válasz

Ballagi Mór, Jakab Elek, Szeremlei Samu és Ferenc József uraknak.

(Vége.)

Szeremlei szerint a reform-egylet „egyetlen és főfeladata egyleti és társadalmi uton oda törekedni, hogy ama korlátok, melyek a vallási téren a szabad meggyőződés utját állják, mindenütt megszüntetessenek, hogy eképpen az emberi szellem nemesebb fejlődése s a modern tudomány tényei feltartoztatás nélkül érvényesíthessék magokat, s azon vallás-erkölcsi bágyadtságot, melyet a végkimerültségbe esett dogma-uralom előidézett, egy szabad férfiakhoz illő nemesebb fellángolás által segítve legyen.“ A phraseológiának igazán frappans terméke e meghatározás. Lássuk csak, mi ennek a tulajdonképi értelme? Legelőbb is megjegyezzük, hogy ebben a reform-egylet céljaul merőben egyéb van kitűzve, mint a mit a többi felszólalók hangsúlyoztak, a menynyiben Szeremlei ur az egylet feladatául ki zá rólag azon korlátok ledöntését tekintti, melyek vallási téren a szabad meggyőződés utját állják. De hát kérjük: hol vannak, nálunk protestánsoknál, ezek a korlátok, melyek ellen Don-Quichottei támadást kell intézni? Ugyan ki, avagy minő

hatalom állja közöttünk utját, a vallási téren, a szabad meggyőződésnek? Ugyan ki, avagy minő hatalom kényszerít bárkit arra, hogy e, vagy ama dogmát elhiggye, azoknak a szörnyű confessioknak betűire megesküdjék, a credot átok terhe alatt magáénak vallja? Ugyan ki, avagy minő hatalom akadályoz meg bárkit is, hogy az obscurus kalvinisták sorából a szabadelvű s felvilágosodott unitariusokhoz menjen át; vagy ha jónak látja, általában minden vallásos igazságokat negáljon, s tényleg valamenynyi confessio s felekezet körén kívül éljen? Hol van köztünk az egyházi fegyelemnek avagy csak árnyéka is abban az értelemben, hogy az által a lelkekre bárminemű pressió is gyakoroltatnék. Mi értelme lehet tehát, oly korlátok ledöntésére egyesülni, a melyek a szó teljes és igaz értelmében nem léteznek? Phantomok ellen okos emberek nem szoktak harcra szállani; a mi magát túlélte, nem szokott lelkek előtt kísértetként megjelenni, s álmaikat háborgatni; ezektől a korlátoktól — Istené a dicsőség! — mi is nyugton alhatunk, s békét hagyhatunk annak, a példaszó szerint, hogy „falra fessük az ördögöt.“ Igy hát, Szeremlei szerint a reformegylet célja = 0.

De feltéve (meg nem engedve) a korlátok létezését: miért kellene azokat ledönteni? Szeremlei szerint azért, hogy az „emberi szellem nemesebb fejlődése, a modern tudomány téryei feltartoztatás nélkül érvényesíthessék magokat.“ Nézetünk szerint, ez a felfogás is confusus. A modern tudomány tényei érvényesítésének eszközei az iskolák, s általában mindazon intézetek, melyek a tudomány igazságainak terjesztésére szentelvék, de nem a templomok. Azok az igazságok, melyeket a Krisztus hirdetett, az idők minden változásait, a tudományos felfogás minden átalakulásait túléltek: „a Jézus Krisztus tegnap, ma és örökké ugyanaz.“ Az evangéliom alapelveit semmiféle tudomány meg nem dönti, még csak nem is alterálja; az egyéni felfogás azok felől változhatik, de azoknak lényege változhatatlan, s örökkévaló. Minden protestáns felekezet a lényegét keresi bennök, s igyekszik azoknak meggyőződése szerint a lehető hű kifejezést adni, s éppen ez nálunk az ige hirdetés feladata. Nem várjuk ezt mi a felekezeten kívül álló egyletektől, hanem legjobb meggyőződésünk szerint, megteszszük mi magunk, midőn hirdetjük az evangéliomot nagyoknak és kicsinyeknek, ifjaknak és aggoknak.

Még csak egy pár megjegyzést. Szeremlei tagadja azon állításunkat, hogy az egylet kezdeményezői az egyházi tan tovább fejtését tűzték volna ki célul. Utaljuk e tekintetben olvasóinkat a „Prot, egyházi s iskolai lap“ban e tárgyban közlött cikkekre, s meggyőződhetnek, hogy ez állításunk a szó teljes értelmében történéthű. Weber Samu, mint első felszólaló, fejtegette, hogy collisio van az egyházi hivatalos tan és a modern világnézet közt; alakuljunk tehát egyletté, és igyekezzünk segíteni rajta, s összhangzásba hozni a kettőt. Felszólalt Ferenc József, s azt mondta, hogy ne ejtsük el ezt a „jó gondolatot“ s így a többi, egészen Ballagiig, ki aztán egy kissé jobban megfontolva a dolgot, látta, hogy ez nem lehet egyleti feladat s megfűtta a riadót — a visszavonulásra, s a mint fentebb fölfejtők, mondhatni, szóról szóra velünk egy értelemben nyilatkozott.

Az ő példáját követte Szeremlei is, midőn kimondta, hogy az egyházi tan kérdései az egyleti működés köréből kirakestendők. Ellenmondást lát továbbá Szeremlei abban is, hogy „egyfelől megtámadtuk a kezdeményezőket, mert reformálni akarják a confessiokat, s másfelől azt állítottuk, hogy kiméltelenül lerombolják azt, a mi régi, a nélkül, hogy helyébe valami újat, jobbat építenének.“ Ez állításunk két részében igazán csak az ő méjj bölcsesége láthat ellenmondást, mert az egész nem egyéb, mint constatalása annak, a mi tényleg megtörtént. Kifejezték a confessio reformálásának szükségességét, s midőn azt kérdeztük tőlük, hogy miként gondolják ezt egyleti úton valósíthatónak, azzal mentegették magokat, hogy ez iránt még véleményt is mondani nem az őik feladatuk, majd mindent elintéz bölcsen maga az egylet. A confessio feletti kárhóztató ítélet kimondásának olcsó dicsőségét tehát megtartották magoknak, de azok helyébe jobbak előállítását, vagy csak az egyszerű vélemény-nyilvánítást jobbnak látták másokra bizoni. Romboltak tehát, de mit sem építettek.

Egészen más szempont alá esik a Jakab Elek felszólalása e kérdésben, az „Egyházi Reform“ ugyanazon fűzetében. Az egész egy őszinte, igaz, s éppen ezért figyelemre méltó nyilatkozat. Viszszapillantást vet a keresztység háromszáz éves történetére, mint olyan ember, ki „a vallást is a tudomány és historia álláspontjáról kívánja tekinteni“, s constatalja ama kétségbevonhatlan igazságot, hogy ezen idő lefolyta sem egyik, sem másik hitfelekezet hitrendszerén mit sem változtatott. Méltó, erre vonatkozó reflexióit szó szerint közölnünk, mert ezek valamenynyi felekezet megfontolására igényt tarthatnak. „A katolicust — írja a többek közt — még értem: az ő jelszava, létalapja, doctrinái, zászló felirata: m a r a d á s, c o n s e r v á l á s, s t a g n a t i o; a külbefolyástól irtozik, belülről megújodni nem bír, hitépületén változtatni nem mer; nála — úgy hiszi ő — csak egy kőnek helyéről kimozdítása kiszámíthatatlan változást idézhetne elő. De hát a protestáns (mely fogalom szó alatt az unitáriusokat is értem) lépett-e csak egyet is, mióta Luther és Calvin, Dávid Ferenc és Melius Péter szemeit a halál keze lefogta? Javitott, reformált, tökéletesített-e hitformáin, cultus-ügyén, liturgiáinak hitcikkeit értelmező részén, szóval: hitrendszerén? . . . Én nem látom nyilván sehol. A katolicismus középkori dogmáiba, tradícióiba, legendáiba, a szent atyák írásaiba s a pápák és conciliumok végzéseibe burkolva él ma is. A protestantismus azok egy részét negyedfél száz évvel ezelőtt eltávolította, akkor egy sereg ki nem tisztázott vallási kérdést hitcikké canonisált, s azóta sem tud megválni tőle. Nyilvános symbolumaiban XVI-dik századbéli álláspontját védi lutheranus, reformatus, unitárius egyaránt, pedig magán életök, műveik, egyéni nézetök tanusítják, hogy benesejőkben másképp éreznek és gondolkoznak. Valóban, ideje ez alakoskodásnak véget vetni . . . ha pl. az unitarismus csupán az ész által megfoghatókra, s a tudománnyal ellentétben nem álló tétélekre szorítja hitrendszerét, mütassa meg azt elavult kérgének letisztítása által.“

Részünkről e felfogást, s egyszersmind felhívást, mint a történelmi tényállásnak, s a jelenkor már-már elodázhatatlan szükségének őszinte és nyílt kifejezését, egész ter-

jedelmében magunkévá tesszük, s helyesljük. De engedjen meg nekünk Jakab Elek, ha mi e premissákból nem éppen azon következtetést vonjuk le, illetőleg ha a jelenkor teendőire nézve bizonyos tekintetben más véleményben vagyunk, mint ő. Ugyanis, ha a különböző felekezetek három század óta hitrendszerökre nézve egy lépést sem tettek előre, mi lehet jelenleg feladatuk? Az, hogy mulasztásukat hozzák helyre, s mindenik munkáljon azon, hogy „elavult kéréget tisztítsa le“. S ki végezheti ezt a munkát? Egy oly egylet, melynek sulypontja a létező felekezeteken kívül van? Nem, hanem, mint Jakab Elek is kifejezi: „az eszméket tisztázni, a javítható vallási kérdéseket formulázni (tehát a formulázást ő is szükségesnek tartja) az egyes hitfelekezetek független állásu kitünőségei, tudósai, írói vannak hivatva“. És éppen ez az, mit mi is hangsúlyoztunk, midőn azon ohajunknak adtunk kifejezést, hogy alakuljanak minden felekezetben reform-egyletek, melyek törekvésük céljául ezt tüzték ki. Sorakozzanak az unitáriusok, s működjenek saját felekezetük reformálásán, s cselekedjék ugyanezt a reformátusok és lutheránusok. A Jakab Elek fejtegetéseiből ez a logikus következtetés, melyhez mi is szívünkben acedálunk. Mint historikus, ő sem lehet barátja oly törekvésnek, mely a történelmileg létrejött alapokat, s különböző formákat figyelmen kívül hagyja, s az archimedesi pontot nem azoknak keretén belől keresi. E pontot minden protestáns felekezet önmagában rejti; azt kell tehát fölkeresnünk, s ha megtalálván, az egyes felekezetek hatásai a szükséges reformoknak mégis útját állják, akkor — ismételjük — nincs más út, mint azon ezerek és milliók példáját követni, kik háromszáz évvel ez előtt, a non possumus elvét már akkor valló római egyház kebeléből kiléptek, s hitökkel megegyező új alapot vetettek. Ennyit tartánk szükségesnek a Jakab Elek, különben igen figyelemre méltó, s megfontolandó felszólására megjegyezni.

Nunc venimus . . . nem ad fortissimum, hanem „ad levissimum virum“, s ez senki más, mint Ferenc József ur, a kinek a „Keresztény magvető“ legújabb füzetében igénytelen cikkünkre megjelent replikája, ha eddig kétkedtünk volna is, per evidentiam meggyőzött arról, hogy különböző felekezetek tagjaiból alakulandó egylet vizsgálódásra, s a vallásos gyűlölség már-már hamvadó tüzeinek fölszítására vezethet ugyan, de ohajtott sikerre, s békés egyetértés eszközzésére távolról sem. Ugyanis, egész replikája nem egyéb, mint egyes állításainknak, sőt legegyszerűbb kérdéseinknek is készakarva elferdítése, félremagyarázása, s azokból oly consequentiák levonása, melyeknek olvasásakor magunk is elszörnyülködtünk. Eljárását különben eléggé jellemzik saját szavai, midőn olvasóit föl hívja, hogy állításait olybá tekintsék, mintha azokat „csak ő fogta volna ránk“ s azok nem egyebek gyanusításnál. Kötelességünknek tartjuk constatalni, hogy ez az egy igaz tétel cikkében föltalálható. Nó de! nehogy mi is az ő hibájába essünk, regisztráljuk állításainak nevzetesebbjeit lehető tárgyilagos sággal.

Ferenc József ur legelsőbben is zokon veszi, hogy az „Allgemeine Zeitung“ból közelebről egy cikket idéztünk, mely a reform-egylet kérdésében fellogásunkat helyesli.

Kár volt ezért megharagudni, mert csak azt tettük, a mit hasonló körülmények között minden halandó ember tenni szokott, t. i. örömmel veszi tudomásul, ha igénytelen nézetét egy tekintélyes hang helyesli. Avagy tán Ferenc József ur nem böngészi-e össze az egész világirodalomból, a meny nyire csak teheti, mindazon nyilatkozatokat, melyek az unitarismus mellett emelkednek? Részünkről minden ostentatio nélkül egyszerűen közöltük azon cikknek a kérdésre vonatkozó részét, s ezt bátrak leszünk, engedelmet nem is kérve rá, ezután is megtenni, s legyen meggyőződve, hogy részünkről nem fogjuk zokon venni, ha a földkerekségén létező összes reform-egyletek történetéből egyetlen egy példát is képsé lesz fölemlíteni, mely azt bizonyitná, hogy bármelyik is a confessioik reformálását tüzte ki célul. S mit mond az idézett cikkről? Egyfelől azt, hogy annak felfogása „nem ellenkezik a reform-egylet valódi céljával“; s más felől, négy sorral alább azt, hogy „éppen ugy félreértette a reform-egylet célját, s feladatát,“ mint mi. Már most a két állítás közül melyik az igaz; mert hogy ugyanazon cikkről nem lehet az mind a kettő: azt hisszük, eléggé világos. Szurja a szemét, hogy miért nem idéztük belőle azon tételt is, mely szerint a kalvinismus „különösen türelmetlen?“ Egyszerűen azért, mert a cikk azon része, melyben ez volt említve, nem a szönyegen forgó kérdésre tartozott. Hogy türelmetlen emberek köztünk is vannak, ezt mi is bevalljuk nyíltan, de hogy a türelmetlenségnek frappansabb bizonyosságait a közelmúltban a kalvinismus adta-e? erre nézve bátrak leszünk alább egy példával szolgálni.

E bevezetés után lássuk Ferenc József ur ferdítéseit, melyek által olvasóit minden áron arról akarja meggyőzni, hogy nekünk valóságos „inquisitori elveink“ vannak.

Első ferdítése azon ráfogás, mely szerint mi azt állítottuk, hogy „a reform-egylet nem nélkülözhet egy confessiot, mely tagjait egyaránt kötelezze.“ És miből vonja le ezt a valóban inquisitori elvet? Azon hozzá intézett egyszerű kérdésünkből, „ha vajjon az az új confessio, melyet az egylet tán megalkotna, még azokra nézve sem volna kötelező, a kik azt megalkotják, még addig sem, míg az hitőknek, s meggyőződésüknek hü kifejezője?“ Hol van ebben kimondva, hogy az alkotandó confessio egyaránt kötelezze az egylet valamenynyí tagját? De másfelől, avagy hogyan ne kötelezné bármely confessio is azt, avagy azokat, kik abban saját hitöket fejezik ki? Kötelezi ez öket — de rajtok kívül senki mást — saját lelkiismeretökkel, az egyházi és világi hatalommal, s magával Istennel szemben is. Ennyit állítottunk, de nem azt, a mit Ferenc Józsefnek ránk fogni tetszik.

Második ferdítése azon ráfogás, hogy nézetünk szerint „a ki elég merész lenne egyháza confessiojától eltérő meggyőződését még nyilvánítani is, az legyen készen arra, hogy hivatali állásától megfosztatik.“ S hát ezt az ultramontan elvet ugyan melyik állításunkból facsarja ki? Bámulj, édes olvasónk, mert megmondjuk. Bátorkodtunk állítani, hogy „tiszteletre méltó az az ember, ki nem kenyérért szolgálja az igazságot, sőt elég őszinte — még tán jövedelmes állásának feláldozása árán is — hitéről nyilván vallást tenni.“ Ime, a szörnyü mérénylet a szabad vizsgá-

lódás joga ellen; ime, egy új kiadásu syllabus! Holott ebből csupán az, a ki szántsándékkal ferditni akar, olvashat ki egyebet, mint azt, hogy tiszteletre méltók mindazok, kik hitőket minden földi érdeknek, állásnak, vagyonnak fölébe helyezik. Hogy lehet ebből azt következtetni, hogy a confessiotúl eltérőket üldözni akarjuk? A kiket üldözni, kenyerőktől megfosztani akarunk, azok előtt nem szoktunk tisztelettel meghajolni. Hát Ferenc József ur az unitárius theologiai tanfolyamon oly exegezist tanult, melynek szabályai ily értelmezésekre vezetnek? Jaj a szegény szentírásnak, ha azt is így exegetálja; s jaj hiveinek, ha azoknak lelkét is ily ferde magyarázatokkal táplálja!

Harmadik ferditése azon ráfogás, hogy szerintünk „az egyesülés eszméje üdvtelen, egyik vallásfelekezet tagja a másik vallásfelekezet tagjával egyházi és vallásos kérdésekben ne vitakozzék, egymást kölcsönösen nem szabad még csak felvilágosítani sem.“ Midőn ezt végig olvastuk, ismételtelen elszörnyülködtünk még csak gondolatától is annak, hogy ilyen ostoba és obscurus dolgot papirra vethettünk volna. Nagy örömünkre azonban szörnyülködésünk hamar véget ért, mert utánnézve meggyőződünk arról, hogy ez az állítása is merőben légből kapott, s a denunciationnak is még a vastagjából való. Ugyanis, nem mondtunk mi sem többet, sem kevesebbet, mint csupán annyit, hogy „utopiának tartjuk ama törekvést, mely a különböző felekezetek között uniót akar létre hozni.“ Ebből aztán tetszik Ferenc Józsefnek kiolvasni azt, hogy szerintünk az egyesülés eszméje általában üdvtelen, s egy kalvinistának egy unitariusal nem is szabad szóba állani!! Nő, ehhez a ferditéshez igazán nem kell commentar, s olvasóink drága idejét nem is raboljuk el azzal, hogy e vád alól tisztázzuk magunkat. Van azonban Ferenc Józsefnek e ferditéshez csatolt fejtegetéseiben egy pont, melyet nem hagyhatunk észrevétel nélkül. Ugyanis, néhány sorban párhuzamot von a katolikus, református és unitárius egyházak között, s igen dicséretre méltó szerénységgel constatálja, hogy valamenynyi közt legszabadabb szellemű az ő felekezete. Valóban, kár licitativot tartani a szabadelvűségre, s cifra phrasissokban az embernek magát dicsérgetni; mert önkintelenül eszébe jut az embernek ama farizeusi imádság: „hálákat adok, uram, hogy nem vagyok olyan, mint ama publikanus.“ Különbö is azt, hogy a felekezetek közül melyik a szabadelvűbb, azt nem az egyes tagok sallangos szavaiból, hanem az illető felekezet institutioiból s eljárásaiból szoktuk megítélni; a gyümölcsseikről ismeritek meg a fát. E szempontból kockáztatni merjük azon nézetünket, hogy egy oly felekezettől, mely községeknek még azt a jogot sem adja meg, hogy maga számára, az arra képesítettek közül, Isten igéjének hirdetőjét szabadon válaszsza, hanem a püspöknek adja azon jogot, hogy a községeknek hármat octroyáljon, s azok aztán kénytelenek közülök akarva, nem akarva, egyet megtartani; oly felekezettől, mely jelenleg is hatálybantartja, sőt közelebbiről meg is ujitotta azon intolerans határozatát: mely szerint tanárnak, papnak más vallásu nőt, legyen az bármely testvér-fele-

kezet tagja, feleségül elvenni nem szabad: (erre vonatkozólag hivatalos adatokkal is szolgálhatunk), oly felekezettől szabadelvűséget az erdélyi ref egyház ez idő szerint aligha tanulhat.

Negyedik, s ez uttal utolsó ferditése azon ráfogás, hogy szerintünk „a hit és meggyőződés nem egyéni, hanem egyházhatósági jog.“ Kiokoskodja ezt ama nyilatkozatunkból, mely szerint „a belreformoknak egyedül illetékes eszközje csupán maga a felekezet, vagy annak a végett szabad választás útján, s képviseleti alapon szervezett testülete lehet.“ Hol van ebben kimondva, hogy az egyházi hatóságnak joga volna bárkire is ez, vagy ama hitcikket rá erőszakolni? Az egyén függetlenségét, a lelkiösmeret szabadságát a hit kérdéseiben részünkről oly sérthetetlennek tartjuk, hogy bármimemű hatalomnak abba való erőszakos beavatkozását szentségtörésnek tekintjük. Kényszer útján eszközölt reformok különben nemcsak a hit kérdéseiben, hanem általában minden tekintetben céljokat tévesztik, s nem is bírnak jogosultsággal. Bármilyen reformok is az egyházi élet körében csupán akkor életrevalók, ha azok az illető egyház közsükségének, óhajának megfelelők, s mint ilyenek, a hivek egyeteme által megnyugvással fogadtatnak. Nézetünk szerint azonban, ha az egyes felekezetek közbizalma által választott képviselő testületektől megtagadjuk azon jogot, hogy bármilyen nemű, s így a hitkérdéseiben is a reformok eszközzésére a kellő lépéseket megtegye, természetesen kellő tekintettel a hivek egyetemének vallásos felfogására s szükségéire: akkor a stagnatio átkát mondtuk a felekezetekre, örök időkre. Avagy kiket illethetne meg ez a jog: ha nem éppen azokat, kik az illető felekezet erkölcsi s vallásos élete feletti örködésre hivatvák? Bizonyára százszor inkább, mint bármilyen nemű együletet, mely a felekezet körén kívül önmagát megalkotja. P. o nekünk, reformatusoknak, isteni tiszteletünk egyes rituáleiban reformokra van szükségünk: miként eszközölhetők azok illetékes uton? Az egyház egyetemének képviselő testülete magáévá tesz egy erre vonatkozó indítványt, az egyes gyülekezetek elébe terjeszti, s ha azoknak helyeslésével találkozik, életbe lépteti. A reformok keresztül vitelének részünkről más helyes módját még csak képzelni sem tudjuk. Ez állításunkból tetszett Ferenc Józsefnek azt vonni ki, hogy mi a katolikus conciliumok módjára hitcikkeket akarunk hiveinkre erőszakolni. Biztosíthatjuk, hogy e nagy idea még gondolatunkban sem fordult meg, s a szerzői dicsőséget egészen neki engedjük.

Egy szóval: egész replikája merő ellentéte azon gyönyörű beszédnek, melyet saját püspökének mesteri tollából ugyanazon füzet közöl „az igazságról“; kitűnik belőle, hogy a fenforgó kérdés lényegére nézve magát teljesen megveretve érezvén, nem maradt számára egyéb hátra, mint a ferditések s ráfogások töredékes nádszálaiba kapaszkodni, melyek egy pár szempillantásra föntarthatják a hajótörést szenvedettet a víz felszínén, de az elmerüléstől bizonyára meg nem mentik. Részünkről, igazán sajnáljuk; sőt rösteljük: hogy egy Ballagival, Szeremleivel, Jakab Elekkel egy sorban valánk kénytelenek vele ily polemia bocsátkozni, s ferditéseit visszazautasítani.

Szász Domokos.

TÁRCA.

A dézsi egyházmegye tavaszi közgyűlése.

(Ápril 23--24.)

(Vége.)

A kegyalapítványok általános összege 12,354 frt 75 kr.

Dézma kárpótlási jövedelmet húznak: babuci, berkeszi, borsai, dobokai, dézsaknai, csomafáji, gyulai, hida-mási, kozárvári, köblösi, lónai, f.-töki, zombori lelkeszek, összesen 2339 frt évi kama. A tőke eddig kiutalva áll, 50,300 frt. Van még néhány egyház, mely dézma kárpótlásra ezután fog felterjesztetni.

Iskolai tőkék alakulnak: Bádokban 80, Berkeszen 350, Esztényben 207, Kérőben 840, Kidében 60, Némában 310 forint, összesen 1844 frt.

Az egyházi épületek biztosítottak: Bádokban, Csomafáján, Borsán, Esztényben, Kérőben, Némában, Kozárvárt. Kevés! *)

Tagosítási mozgalmak, erdő, s legelői elkülönzések vannak fogantatva véve: Berkeszen, Dobokán, Domokoson, Galgón, H.-Láposon, Hoszszufalván, Kendi-Lónán, Kérőben, Páncélcsehen, Szelecskén, Ormányban, Zomboron, Zutoron.

Végre, a desolata egyházak perci, s az ebben kiített kárpótlások említették; a szűkereki, alsó-töki, a dengelégi sat. egyh. a zsellérek részint kárpótlattak, részint kárpótlásra bejelentettek. Lucri bonus odor ex qualibet re, mondotta Augustus.

Dicsérettel említi végül a berkeszi, k.-lónai, kőrői, dézsaknai, kozárvári, h. és m.-láposi iskola-tanítókat szorgalmakért. 22 iskolában 576 gyermek részesült oktatásban.

Közkívánatra ezen előterjesztvény kivonatban jegyzőkönyvbe iktattatni, s a mult évekről tett többi előterjesztvényekkel együtt békíttetni, s mint az egyházmegye monographiáját tárgyazó adatok levéltárilag megőriztetni határozattak.

Több keblügy, mint a kidei, zombori lelkeszek, s a koltó-katalini iskola-mester ellen emelt panaszok s nyomozások tárgyalásai az olvasót kevésbé érdeklik.

Érdekes volt azonban gróf Teleki Sándor levele, melyben a gyűlést felkéri, hatalmazná fel: hogy a koltói templom és iskola javára könyör-ndományokat gyűjthessen. Székünk örömmel fogadta a gróf ajánlatát, s felhatalmazványt küldött, melyben kijelenti, hogy őseihez méltóan, ámbár katolikus, a koltói egyház emelése érdekében tett ajánlatát örömmel üdvözl, s zálogát látja abban a bizonyos sikernek, s áldást kíván nemes elhatározására.

Főjegyző, Nagy Lajos, jelenti: hogy b. Wesselényi Ferenc kijelentette, hogy a drági udvari egyházat földelivel, s összes jövedelmével jövőben a betöltendő hida-mási anyacgyházhoz kívánja csatoltatni. B Bánffi Dániel egyházmegyei főgondnok, és jegyző Nagy Lajos megbizatnak a drági egyházat illetőleg b. Wesselényitől írásos okmányt venni, a földeket telekkönyveztetni, szóval ez érdemben törvényszerűleg eljárni.

A domokosi egyháznak, ítéletesen határozott korcsma illetéke 50 frt, 10 év óta a birtokosságtól letartoztatván, Pataki Gy. algondnok megbizatik ennek felhajtása, illetőleg rendbehozása iránt.

Szelecskei desolatánkban: Balogh Károly gondnok keze-

*) Nem csak kevés; hanem, a közssinat határozataival szemben oly mulasztás, mely felelősségre vonást érdemel. Szerk.

lése alatti pénz 112 frt és 40 frt pénztári maradvány felvételni és takarékpénztárba tételni határozottatott.

Kecsed-szilvási desolata egyház papi telkei és földjei örök áron eladatván, kiadott tőkepénze kamataival felvételni, s takarékpénztárilag kezelteni elhatározottatott. Itt megjegyzem: hogy néhai Pataki Dániel gondnokasága alatt már Sz-Törpény templomtól, földestől örök áron eladatott; és most Bokros E. a 23 hold szűkereki egyházi birtokot s papi telket kéri 1000 frtos urbéri papirért, és átadása elhatározottatott. Már három egyház eladva, a többi ezután következik. Apadunk; szorulunk!

Berkeszen Ignác Károly, egyházi pénztárnok, hátralekokra nézve, még a mult évben, főgyház-tanácsilag számadásra szólítottatván, felirt: hogy a pap pénz-kérdésben nem lehet elnök. Esperes ur is megtette nyilatkozatát, s még tavallé semmi válasz; a dolog függőben. A multgos főgyházi-tanács döntő válaszának leküldésére közgyűlésileg felkérletett.

Rendkívüli érdeket gerjesztett a m.-láposi, domokosi és koltó-katalini egyházak dézma illetékeire vonatkozó régi okiratok közlése. 1643-ról van egy összeírás jegyzőkönyv békítve, melyben a láposi, domokosi és koltói dézmákról részletes leírás olvasható, jelesen a len és kenderen kívül minden szalmás gabonából dézmát húztak. Nevezetes a m.-láposi (mely akkor Josip-Láposnak hivatott) egyházra vonatkozó fejedelmi pecsétes oklevél Barsai Ákostól, Besztercén 1659-ről: melyben Torma István, csicsó-kereszturi földesurnak, ki akkor Lápos örökös ura volt, komolyan megparancsolja: hogy a ref. egyháztól erőhatalommal eltulajdonított dézmát azonnal visszaadja, s az egyházat a multa nézve is kárpótolja. E nevezetes okmányok alapján az irt egyházak dézma-kárpótlásra fel fognak jelentetni.

Végül, az özvegy-árvai pénztár szép haladásnak örvend: jelenben 1631 frt és 25 kr tőke alap van, mely folytonosan nevededik.

Több érdekes közügyi tárgy nem levén: válóperok kerültek szőnyegre, s a világi képviselők eloszlottak.

Vajha, egyházmegyénk meglevő egyházai életben maradhatnának, s felvirulhatnak! Esperes Almási Sámuel tagadhatatlanul a közelebbi időkben sok erélyt és buzgalmat fejtett ki. A desolaták sorsa — csakugyan — méjjen meghatni látszik, s előterjesztésében sok eredményt mutat fel, minek szivből örvendünk, s melegen idvezeljük esperes urat e téren.

Zömlén.

KÜLÖNFÉLÉK.

— A Ballagi Mór „Prot. egyh. és isk. lapja“ 19-ik számában közli az erdélyi új szervezkedés alap-törvényét egész terjedelmében, s a helyett, hogy a felette való ítéletet olvasóira bizná, szükségesnek tartja még megtoldani egy cikkekcskével Kovács Albert tollából, e cim alatt „Rövid commentár az erdélyi szervezethez. S bár fentartjuk a jogot, hogy tüzetesen hozzá szóljunk, nem hagyhatjuk egészen szó nélkül. Anynyival nagyobb sajnálattal teszszük, mentől inkább fennakarjuk tartani említett lappal azt a benső, őszinte solidaritást, melyre kötelez az egy célra törekvés; s mentől inkább kifejeztük, hogy mi — mint vidéki

lap — inkább saját ügyeinkkel foglalkozván, csak előkészítőtül szolgálunk arra, hogy a központ annál inkább megfelelhessen magasabb hivatásának. E hivatást azonban — úgy látszik — majdnem célzatosan, mellőzik azok az urak; s kik anynyit menydörögnek a csalhatatlanság ellen: maguknak azt követelik. Nem csak Ballagi, de ez alkalommal, magunk is szívünkben sajnáljuk, hogy több praenumeránsa nincs az erdélyi részekben, hadd olvashatnák a nevezett lapból azt a fitymáló hangot, lóhátról beszélést, azt a kicsinybe vételt és csaknem csufondároskodást, melylyel Kovács Albert ur commentálja új törvényünket. Lapunknak szelleme, s egész intentionk az volt: hogy a majdnem rossz nál jobb a használható, mely basisául szolgálhat a jövődjónak, s minden percben önkint kínálkozik a fejlesztésre; törekvésünk az volt és lesz, hogy iránta felköltsük a bizalmat, az érdeklődést, s lassankint leküzdve azt a sok érdeket, mely ellene kelt volt; készítgetve a talajt, a maga idejében tovább haladjunk a tökéletesedés felé. És tettük ezt a helyzet teljes ismerete után; s abban a meggyőződésben, hogy egy biztos lépést haladni előre hasznosabb, mint helytt állani, vagy éppen visszaesni. Hogy helyes szempontból indultunk ki, eléggé bizonyítja az a megnyugvás, mely superintendentiánk minden vidékén nyilatkozik. És most előáll Kovács Albert ur, és reformatori buzgóságának kérlelhetetlenségével anathemat sujt le ama törekvés eredményére, melyet majdnem egy félszázad után magunknak nevezhetünk; s bölcsességének teljes csalhatatlanságában, nem a jóakarati útba-igazítás eszközét használja, hanem a kicsinyítő arrogantiát és azt a „de haute en bas“ fitymálást, melyet a szélsőségek kinézetlensége szokott gyakorolni ott is, hol a józan meggondolás tud módot találni a megnyugvára. Őszintén megvalljuk, nem ezt vártuk ama laptól, mely — par excellence — a magyar protestantismus képviselőjének szereti tartani magát. S számunkra nincs egyéb, mint figyelmeztetni, hogy a kinek üvegéből van a háza, az ne dicsekedjék; — a méjjen tisztelt Ballagit pedig kérjük: nézzen utána, hogy lapja ne váljék a gyűlöletnek és a kiméletlenségek tárházává; hanem tartsa meg azt a méltóságot, melylyel tartozik a nyilvánosságnak; s azt a szeretetet, melyet megvárunk superintendentiánk jóra való törekvéseivel szemben.

— Folyó hó 23-án kezdve fogja kezdetét venni Nagy-Enyeden a „tanári értekezlet“, mely a múlt évben megtartható nem volt. Figyelmeztetjük a tan- és nevelésügy barátait, hogy megjelenni sziveskedjenek. E téren nem lehet eléggé buzgolkodni; és az ily összezejöveletek mindig termékenyítőleg hatnak; mert tisztázzák az eszméket, nemes irányt adnak s nem egy jó magot hintenek el, melyek oly gyümölcsöket hoznak, melyeknek haszna mindnyájunkéi.

— Küküllői egyházmegyénkben június 1-én köz- és házassági törvényszéki ülés fog tartatni — Nagy-Kendén, mely az illetőknek ezennel tudomására hozatik. Harangláb, május 12-én, 1871. Benedek Ferenc, esperes.

— A vallás- és közoktatásügyi ministerium, az alsó-felér- és küküllőmegyei tanfelügyelő felterjesztése és kérése folytán, maros-szent-királyi egyházunk iskolája részére 23. darab Gönci-féle fali olvasó táblát; egy számoló gépet; Európa és Magyarország térképét adományozta; melyekért az illető egyház hála-köszönetét fejezi ki.

— A néhai Balogh Péter superintendentens halála által üresedésbe jött papi állomásra Könyves Tóth Mihály választott meg.

E választás által nem csak megtisztelte magát Debrecen; hanem egyszersmind szépen fizette le kegyeletének adóját azon férfiú iránt, kit a viszonyok kényszere szakított ki a forradalom után ugyanezen állomásból, hová a rémkormány alatt visszatérnie, tiltva volt. Örömmel csatlakozunk ahhoz az emelt hangulathoz, mely hivei részéről körül veszi a megöszült ujon választott lelkészt, s kívánjuk, hogy későn váljék meg attól a pályatértől, melyen hivatását elkezdette.

„ARANY-KÖNYV.“

— A szükségben levő özvegy papné és árvái javára adakoztak:

1. Szerkesztőségünk	5	frt — kr.
2. Nagy Tamás, tordosi lelkész	2	— „
3. Gábor Rózália, tordosi papné	2	— „
4. Wén Mihály, tordosi isk. tanító	—	„ 50 „
	összesen	9
		frt 50 kr.

503—1871.

KÖRÖZTETNEK:

1) Dézsi egyházunkban az elemi fitanoda II-ik osztály-tanítói állomása. Fizetése: 241 frt 50 kr. o. é. készpénz; tandij a 30—40-re menő növendékektől, fejenkint 2—2 frt o. é., melyet a kebli gondnokság szed fel. Gyertyapénz címen minden növendéktől 40—40 kr. o. é.; ebből köteles a tanszobát is világítani. A tanodai épületben egy lakszoba és téli fűtésre tűzifa.

Pályázati határnap június 25. A folyamodványok Dézsre, egyházi főgondnok, orvostudor és királyi tanácsos, méltóságos Szócs Sámuel urhoz küldendők.

2) Sepsii egyházmegyénkben:

a) a komolói harmadosztályu lelkészi állomás;

b) a komolói iskolatanítói állomás. Fizetése tisztességes lakás és 250 frt o. é.

Pályázati határnap mindkettőre nézt június vége. A folyamodványok sepsii esperes t. t. Csiszér Gábor aához (lakik Egerpatakon, u. p. N.-Borosnyó) küldendők.

3) Erdővidéki egyházmegyénkben:

a) a barothi lévitai állomás. Fizetése 100 frt o. é.

b) a közép-ajtai leánytanítói állomás; fizetése 200 frt o. é.

Pályázati határnap június vége.

A folyamodványok erdővidéki esperes t. t. Lukácsfi Lajos aához (N.-Bacon, u. p. Baroth) küldendők.

Kolozsvárt, május 16. 1871.

Nagy Péter,
erd. ev. ref. püspök.

NYILTPOSTA.

Szilágy-N.-Falua. Tiszt. Pungur Gyula urnak. Előfizetését május 13-án kaptuk; s így ápriltól számítjuk, miután az előbbi számok teljesen elfogytak; sőt ezek is hiányosak.

A mező-csávási ref. egyh. községnek. Sajnálattal jegyezzük meg, hogy most már csak hiányos példánnyal szolgálhatunk.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, MÁJUS 25.

21. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Teendők.

(Vonatkozással Demeter Samu nyílt levelére.)

III.

Ha van még oly megátalkodott ellenfelünk, a ki az elmondottak után is kételkedik azon, hogy lán- goló, izzó szeretettel ragaszkodunk az előhaladás és a szabadság ügyéhez; ime, világos szavakkal decla- raljuk: hogy nem csak határozott barátai vagyunk a reformnak; hanem azt egyenesen sürgetjük. Ennek a törekvésnek volt szentelve eddig is szívünknek minden csepp vére, akaratumnak minden nyilatkozata; ennek lesz szentelve egész életünk. Sőt, többet mondunk. A „reform“ a maga valódi jelentésében, bizonyos tekintetben, magán hordja a conserválást is; elfogad határ-jelző korlátokat, és csak az általa kitűzött, biztosított sikerre tekintve, választ oly eszközöket is, melyek majdnem megállapodást mutatnak: éppen ezért — bár mi, bevalljuk: ennek vagyunk barátai — de kész szívvvel elismerjük még a „revolutio“ jogát is; el nem ítéljük a legszélsőbb árnyalatokat sem, ha meg van adva a — „miért?“

„Nem azért jöttem, hogy eltöröljem a törvényt, hanem inkább, hogy azt betöltsem.“ Midőn Krisztus ezt proclamalta: reform volt a törekvés, az ő ideális, erkölcsi világá- ban; de revolutio volt azzal a társadalmi és vallásos világ-renddel szemben, melynek közepette föl- emelte szavát. Ám, de jogos volt; mert a farizeusok stabilismusából kirántotta az akkori világot az által, hogy tanítványainak megmutatta a célt, ha szinte az út a Galgotha hegyén vezetett keresztül; mert a Gal- gotha az emberiség haladásának és nemesebb termé- szetének megszentelt örök jelvénye.

„Ime, én elbocsátlak titeket, mint bárányokat a farkasok közibe.“ Ez volt az útlevel, ez volt a testámentum, melylyel kiindult egy néhány szegény, megfélemlert ember, meghódítani a nemesebb sziveket, a világot, az egész emberiséget. Nem dárdákkal, paizsokkal voltak felfegyverkezve; hanem a tántorithatlan buzgóságnak, az igazságnak

és a szeretetnek lelkével egy oly világgal szemben, mely ezeket nem értette, nem érezte. Ez eddig re- formra való törekvés volt; de a mely percben e törekvés porba ontotta a bálvány-isteneket, mely új arcot volt adandó az egész világnak, már revolu- tio volt, melynek szivtelenségét — egyen kívül — minden apostol érezte a vérpad és a börtönök kin- szenvedései közt. De, jogos volt; mert a kiomlott vérnek minden csöppje újabb lelkesedést adott, mely a keresztyénségnek valóban és állandóan csak most és általuk megalapított rendjéhez, s az erőhez erőt told- ván: lökést adott az emberiség haladásának célja felé.

Midőn a római lelki zsarnoksággal szemben, ama rabszolga kereskedésen megbotránkozva, melynek meg- vásárolható tárgya nem kevesebb volt, mint a bün- bocsánat és üdvösség; és Luther kiszégezte 95 thesi- sít a wittembergi vártemplom ajtajára: ez eddig re- form volt, mely csupán védelmezte az emberi méltóság jogát; de midőn megégetik a pápai bullát; midőn ő maga így nyilatkozik: „itt állok, má s- kint nem tehetek, isten legyen irgalmas lelkemnek!“ ez már revolutio, mely nem elégszik meg a védelmezéssel, hanem köve- teli jogát s ellökve maga alól azt az alapot, melyen még lehetséges volt az alku: nyílt harcot izen annak a világnak, mely isten szent nevében kárhoztat még ma is minden előhaladást, és a melynek neve: föl- tétlen engedelmesség, lelki szolgaság! E revolutio — a szó odiumát nincs mért lerázzuk magunkról — jo- gos volt; mert itt állunk mi, mint örök dicsőségé- nek élő emlékei, minden jogaival és minden köteles- ségeivel; és csak az repudealhatja, ki azokat nem tudja, ezeket nem a karja teljesíteni.

Van hát joga a revolutionnak, a forradalmi szel- lemnek, a legszélsőbb árnyalatnak is; nem csak azért, mert a vihar és a villám-csapás megtisztítván a lé- get, a természet éltető erejét fokozza: hanem azért is, mert a történelem bizonyítja, hogy a forradalmak — egyes népeknek, rövid időközökre tán igen — de az emberiségnek kárára soha nem voltak, Krisztustól Lutherig; s tán még lejjebb is hozhatnók a chrono-

logiát. Mentől hajlandóbbak vagyunk hát még a forradalmak szükségét is elismerni: annál később szívvel, forróbb vágygyal fogadjuk el a reform áldást adó mozgalmát, ha ez oly feltételek közt indul meg, hogy egy pillanatig se compromittalja sem tiszteletre méltó nevét, sem az ügyet, mely a felvilágosodás, az erkölcsi nemesség és a szabadság ügye.

Ám, meg vagyunk győződve, hogy ezek közül a két elsőt nem lehet adni — isten kegyelméből — senkinek; ezeket csak megszerezni lehet sok munkával, nagy önmegtagadással, tán hulló könnyekkel, és vérző szívvel árrán. Szabadságot lehet adni; de az csupán az illatos kelet növénye lesz, a dermesztő észak talajába ültetve, mely menthetetlenül elvész, vagy gyümölcstelen marad, ha életfeltételének kedvező situatioi hiányzanak. A viszony ez: hogy a felvilágosodással és az erkölcsi nemességgel együtt jár a szabadság; de a szabadság ezek hiányában, teljesen degenerálódik s áldás helyett, átokká válik, s megnyitja az elkárkozás útját. Mit fogtok elérni, ha azt mondjátok az öntudatlan gyermeknek: menj; te szabad ember vagy! és kiteszitek őt tán milliók közé, kiknek keblében egyetlen egy érzés nincs a samaritánusából? Vajjon, felnő-e olyanná, hogy a teremtés koronája, Istennek képe legyen? Pedig, már ez csak szabadság volna!

De ne vigyük ad absurdum; annál kevésbé, mert ez már a természet törvényei ellen való praevaticatio, és nem revolutio lenne; s ezt ti sem akarjátok. De uraim, barátim, a léleknek is vannak örök törvényei, melyeket áthágni bűn; szükségei, melyeknek kielégítését megelőzni, nem lehet meglakolás nélkül; s a nélkül, hogy meg ne zavartassék a rendes processus harmoniája; — és ne kockáztassátok éppen azt az eredményt, melyet elérni akartok.

Ne revoltaljunk mi ott, hol reformálni kell; mert az előbbi is csak akkor igazolt, ha oly akadályokkal kell harcra szállanunk, melyeket ha le nem győzünk, menthetetlenül az gázol minket agyon. Itt pedig ez az eset egyáltalában nincs megadva.

Minden fölvilágosultabb fő, minden nemesebb szív egyiránt hangoztatja a haladás szükségét; érzi, hogy tennie kell legalább egy lépést előre. Érezzük mi is. Csak hogy közöttünk igen sokan azt hiszik, hogy ha az elméletben szakítanak holmi dolgokkal, egyszersmind jobbá tették a gyakorlati életet is; mi pedig abban a nézetben vagyunk, hogy ha a gyakorlatban munka, szorgalom, önfeláldozással haladunk azon cél felé, mely változhatatlan, mert örökemberi: az elméletnek minden mesterkedései hiában valók, és menthetetlenül a porba omlanak. Hogy e

meggyőződésünk mellett szilárdan álljunk, annál jogosultabbnak látjuk, mentől bizonyosabb: hogy előbb volt a gyakorlat, s csak az után jöttek a szabályok, melyek nem egyszer oly nevetségesen complicáltakká váltak az emberi bölcselkedés retortáin, hogy használhatatlanságuk sokkal hamarabb kitűnt, hogy sem a gyakorlat szükségesnek látta volna, ellenük harcot kezdeni.

Őszintén valljuk be, hogy mi, kik már több, mint egy évtizede, hivatalunknál fogva az erdélyi részek fővárosában a társadalomnak minden osztályában megfordultunk; kik a nekünk adott csekély tehetségek mértékéhez képest, megfigyelésünk körébe vontuk mindazt, mi e téren beszámítás alá jöhet: mi soha se tapasztaltuk, hogy a mindennapi élet, szükségét abban nyilvánította volna, hogy eltörlését sürgesse oly elméleteknek, melyeket netán a tudomány már lomtárba száműzött. Ellenkezőleg, láttunk meleg ragaszkodást, a szívnek kegyeletes odaadását oly dolgok iránt, melyeket erőszakkal elvonni, anynyi volna, mint isten-tagadásra adni okot; de lassankint kigyógyítani belőle, anynyi, mint a szív vallásos érzelmét öntudatra emelni; és e tapasztalás még inkább megerősít abban a meggyőződésben, hogy irányunkat az adott viszonyok közt correctnek tartjuk.

De meg másfelől, midőn ily nagyot, fontosat akarunk mérni, nem szabad megfélekednünk arról, hogy tagjai vagyunk az európai népek nagy családjának; és az ösztetartozás törvénye megkövetelheti, hogy kövessük azokat a nemes törekvésekben; de semmi esetre sem volna menthető, ha tévedéseikből tanúságot, bölcseséget meríteni nem akarnánk anynyival inkább, mert a mi azokat csak megrázza, minket véglegesen elseper a földnek színéről.

Vizsgálja meg pedig bárki a mai európai helyzetet, s igen könnyen tisztába lehet a dolgokkal. Egyfelől, a legsötétebb reactio úgy a társadalmi, politikai, mint a vallásos életben, mely nem irtozik visszanyulni az első századok barbarismusáig, felhasználva annak minden nyomorát, kegyetlenségeit és szolgáltatást; másfelől, a teljes destructiv irány, mely elégtelenségében vas-marékkal nyul be még oda is, hol a kegyelet legalább is tiszteletet parancsol. Ez a kép hazánkban is előttünk áll, kicsiben: akár az ultramontanok megfeszített igyekezetét nézzük, az ujonnan kiosztogatott nemeslevelekig; akár a szélsősködők által felidézett föld-felosztási vágyakat. Egyiket sem ohajtjuk; „medio tutissimus ibis!”

Mindannyian tudjuk, hogy protestáns voltunkkal szorosán egybe volt növe hazánknak nem csupán alkotmányossága, hanem egész élete. De nem azért,

mert Heltai háromszor változtatta meg dogmatikai meggyőződését; vagy mert Melius trinitarius, Dávid unitárius volt; hanem, mert az őket követő nép erkölcsi érzülete oly áramlatot vett és tett alapjává, mely nem a külsőségeknek szolgált támaszául, hanem a lélek szükségeinek, a menyinyben külszervezetének oly formát adott, mely az emberi jogokat nem confiscálta, hanem biztosította; s ennek védőjéül oda állította az iskolát, mely míg egyfelől szívét nemesítette, érzelmét világosította; másfelől megtanította jogaira és kötelességeire nem csupán saját magára, t. i. az egyházra nézve, hanem úgy is, mint e mindnyájunk előtt kedves, drága hazának polgárára nézve. És a Bethlenek, Rákociak protestáns Erdélye meg is felelt hivatásának egész a dicsőségig.

Soha sem fogjátok ti nekünk „a szabad egyház, szabad államban“ theoriját úgy megvalósítani, hogy ne érezzük, hogy solidaritásban vagyunk hazánk örök életével, vagy gyászos haldoklásával. És ha tenni akarunk valamit — már pedig tennünk kell! — azt úgy kell kezdenünk és anynyi buzgósággal rá vetnünk magunkat, hogy ne csupán hiúságunkat mentsük meg és liberalis voltunk reputatioját; hanem bebizonyítsuk: hogy munkálkodók vagyunk, és nem panaszos ajku álomlátók. Ujok, mely számunkra a gyakorlati irányt jelöli ki.

— És most, e ziláltan ide vetett gondolatok után, áttérhetünk „tendők“ sorára, melyeket röviden elősorolva, ki fog tűnni, hogy vajjon ez irány helyes-e, vagy eltévesztett. Itéljetelek.

Szász Gerő.

Az erd. reform. egyház-kerület új törvényéről.

Üdvözlöm az erdélyi reformált anyaszentegyház új szervezetét. Üdvözlöm azért, mert egyes — és nézetem szerint tetemes — fogyatkozásai dacára is hatalmas előlépésnek tekintem azt az eddigi állapothoz képest, s a tökély végetlen útján minden előlépést üdvözlönnünk kell. Kivált a társadalmi fejlődés terén, mely mint az organikus világ egyéb szervezetei, gyökérből szárba, szárból levelekbe, és rügyekbe, ezekből virágba, s csak végre gyümölcsbe; egy szóval, fokozatosan, rendre, ugrás nélkül fejlődhetik csak: nem lehet nem örvidenünk a bár óhajtásunknak mindenben meg nem felelő, de határozott előre-lépésnek. S ilyennek tartom én a szóban forgó „törvény“-t, (vagy most még csak törvény-javaslatot, mert a zsinatnak, egyébiránt kétségbe nem vonható, hozzájárulása fogja csak törvénynyé tenni). És azért, ellentétben a „Prot. egyházi és iskolai lapok“, egy különben általam igen tisztelt munkatársával, ki a gúnyán kívül egyéb szót nem talál e munkálatra, a mitől pedig, ha maga a munkálat érdeme nem, de az azt megelőzőt beható tárgyalások, lelkiismeretes megvitatás, és az azt megállapított nagy tekintélyű

testület iránti tekintet is vissza kellett volna hogy tartsa a t. „commentár“ író; mert mind e tekintet, ha nem (a minthogy e világon semmi tekintet és tekintély nem) elég súlyos arra, hogy jónak mondjuk, a mit rosznak tartunk, vagy őszintén ki ne mondjuk, miért tartunk valamit rosznak; de elegendő lehetett volna arra, hogy érvek helyett ne gúnynyal, kicsinyléssel támadjuk meg azt; — mondom, ellentétben a t. cikkiróval, őszintén üdvözlöm az új szervezetet!

Azt mondám fentebb, hogy az erdélyi egyház-kerület új szervezetét határozott előre-lépésnek tart; bár tetemes fogyatkozásokat is látok benne. Mind a kettőt okadatolnom kell.

Előrelépésnek látom, hogy egységes szervezetet alkotott az eddigi consistorialis-synodalis rendszer keveréke helyett, és pedig képviseleti praesbyterialis alapon. Fogyatkozásait pedig abban látom, hogy a képviseleti alapot nem tartotta fen tisztán, sőt nagyon is oda nem illő elemekkel zavarta meg. Alapelve tehát jó, kifogástalan; hiányai a kivitelben vannak. A mi minden esetre sokkal jobb, mintha megfordítva volna; mert ezeken lehet segíteni, bármi számosság legyenek is, sőt fog segíteni mulhatlanul maga az intézmény, éppen azért, mert alapja jó, s lényegében igazság van.

Némi részletekbe kell bocsátkoznom. Az I. cikkely oly világosan mondja ki az eddigi két kamarai, s mégis mindkettőben vegyes, de mindkettőben a kisebbségeknek (a zsinatban a világi, a főconsistoriumban az egyházi elemek) teljes semmiségére vezető rendszer megszüntetését, oly határozottan proclamálja az anyaszentegyház egységét, külön papi és világi rendre nem osztott voltát, s ebből folyó egységes szervezetét, hogy az így megvetett alap semmi kívánni valót nem hagy fenn. E helyes alap következményei: a közgyűlés hatásköréről, az állandó igazgató tanácsról és az igazság szolgáltatás, s törvénykezés módjáról szóló (V.—VIII) szakaszok, melyek az egységes szervezet következetes keresztül viteléhez tartoznak.

A II. az egyház-kerületi közgyűlés tagjairól szól. E tagokban azt kívánók, hogy tisztán képviseleti úton juszanak e törvényhozó testületbe. S hogy ez nem történik: fő hibája a jelen szervezetnek. Ámbár világért sem oly mértékben, mint a „Prot. egyházi és isk. lapok“ már említett cikkirója véli, a ki úgy akarja feltüntetni a dolgot, mintha a közgyűlés többsége nem képviseleti úton jöne létre. Nem közvetlen választások útján, igaz; de azért képviseleti úton.

Közvetlen, a képviselendő érdekek és testületek választása útján következők lesznek a közgyűlés tagjaivá: f) az egyházmegyék választott képviselői, (és pedig nem egyházmegyeyi közgyűlés által választva, mint pl. a mi egyház-kerületeinkben, a mi tehát másod-foku képviselet, hanem választva az egyes egyházak képviseleti közgyűlései, illetőleg praesbyteriumai által, mint nálunk az egyház-kerületi tisztviselők, és tanácsbírák, csak hogy nálunk ezekre, mint egyház-kerületi tisztviselőkre, az egész egyház-kerület szavaz, míg ott a képviselők választó-kerületenkint választatnak; s már csak maga ez egy pont is, mint a miénknél tisztább képviseleti rendszerből kifolyó, nagy mélt-

tánylatot érdemelne) és h) a tanítók által egyházmegyénként magok közül választott képviselők.

De e közvetlen választott képviselőknél kívül, vajjon nem képviselők-e szintén az egyházmegyék esperesei s jegyzői, kiket az egyházmegyék korlátozás nélkül, szabadon választanak? Nem-e, az egyházmegyeyi s főiskolai gondnokok, kiket ugyan a közgyűlés választ, de az egyházmegyék és főiskolák felterjesztései, illetőleg candidatioiból? a főiskolák rendes tanárai, kik szintén ily módon választatnak? Lehet-e mindezekről csak úgy fitymálva mondani, hogy ezek éppen senkit nem képviselnek, s hogy a közgyűlés maga magát egészíti ki ezekkel is?

Vannak azonban a közgyűlésnek tagjai, a kikre ezt, fájdalom, el lehet, s ki is kell mondani. Ilyenek mindenek előtt, az egyház-kerületi főgondnokok (állam-curatorok), kik minden képviseleti alap mellőztével emeltetnek legfőbb méltóságukra, melylyel a közgyűlési elnökség is jár. De ilyenek egy megfoghatatlan i) pont szerint „azok, kiket az egyházmegyék, vagy főiskolák ajánlatára, rendkívüli érdemeikért, az egyház-kerületi közgyűlés, titkos szavazat útján, kebelébe fölvet.”

E pont látszó mellékessége dacára egy fontos, s a mellett a hány szava, anynyi sebhető pontja (egy csupa sarkból álló Achilles), hogy lehetetlen könnyedén elsiklanom rajta.

„Az egyházmegyék vagy főiskolák ajánlatára”, tehát nem szabatosan körvonalozott választása, vagy kijelölése folytán. S ha az egyházmegyék és főiskolák valakit rendkívüli érdemekkel ékeskedőnek ismernek, miért nem választják meg, vagy jelölik ki gondnokul, (hisz négy gondnokuk is lehet) ha világi; — esperesül, jegyzőül, ha papi; — tanáru, ha arra való egyén? És ha valaki oly rendkívüli érdemekkel ékeskedik, hogy az egész egyház-kerületől ily kitüntetésre méltó: ne akadna neki 67 választó kerületből egy, a mely képviselőül megválasztja? Bármily tisztelője legyen valaki a polgári érdemnek, nem juthat eszébe, indítványozni: hogy az ország összes választó-kerületeiben megválasztottakon kívül még a képviselőtestület maga is hívhasson kebelébe érdemes egyéneket. Valódi szörny-gondolat. Sértő is a közérzületre, fölteni a választó kerületekről, hogy azok éppen a rendkívüli érdemű férfiakat fogják elmellőzni, s arra szoritani, hogy a törvényhozó testület különös kegyelméből nyerjenek ott széket, s befolyást a közügyekre. De mind e kifogás (bármily súlyos legyen is) mind mellékessé válik a veszély mellett, mely e kis i) pontban az egész képviseleti rendszert fenyegeti. A „rendkívüli érdemű” férfiak száma nincs korlátozva; s „a rendkívüli érdemű” mértéke nincs meg szabva. Ki kezkesedik, hogy e testület nem fog száz, vagy több rendkívüli érdemű férfit találni maga kiegészítésére? s hogy az i) pont címén bejutott tagok nem fognak, — ha nem is általános, — de viszonylagos többséget képezni, vagy legalább eldönteni a többséget mindig? ki kezkesedik, hogy nem fog a közgyűlés székhelye közelében alakulni egy igazán senkit nem képviselő tömeg, mely a távol lakó, s azért teljes számmal meg nem jelenhető tulajdonképi képviseletet anynyiszor-menynyiszor leszavazni lesz hivatva? S vajjon, az eddigi főconsistorium legfőbb baja: az úgy nevezett patronusok határozatlan és határta-

lan száma, nincs-e megörökítve e szerencsétlen intézkedés által?

Ez az egy pont, melyet mindenek előtt „delendam censeo” s mely ellen mindjárt az egész munkálat elfogadásakor „vetot” mondhatna a közzsínat (az utolsó!) s kellene mondani úgy önmaga, mint az egész egyházkerület érdekében.

Még egyet. E pont veszélyességét egy körülmény növeli még. A közgyűlés tagjai díjazásáról nem találok egy szót sem a tervben. Tehát kétség kívül nem díjaztatnak (a valóper jövedelmek osztalékán kívül, mely a házassági törvényszék tagjaié). Vajjon, e körülmény nem teszi-e lehetetlen sok tagra nézve a megjelenést, s például a tanítók képvisellete nem fog-e papíron maradni? Valóban, a tanítókat meghívni ez alkotmányos banquetre, az ország minden részéből, de nekik napi díjt, s úti költséget nem adni, nem emlékeztet-e arra a vacsorára, melyre a gólya a rókát (s viszont) hívta volt meg? mig az i) pont rendkívüli érdemű (s kétség kívül vagyonos) urai mind bemehetnek Kolozsvárra (ha éppen ott nem laknak).

Hogy a püspök kizárólagos elnöksége megszüntetett, örülök. De hogy ő, mint status curator, ki legyen abból zárva, indokolva nem látom.

Hogy a házassági törvényszék szándékolt retrograd lépése, s tisztán papi törvényszékké tétele megbukott: örülök; de hogy a 12 szám fentartásával a világi elem eddigi kisebbsége megmaradt: nem helyeselhetem.

Egy pont van még, melyről tüzetesen szeretnék szólni; de most csak megérintem, hogy talán más alkalommal vegyem tüzetes vitatás alá. S ez az, hogy az egyes egyházak és népiskolák minden ügyei és vagyonai az egész anyaszentegyház közügyének és köztulajdonának vannak declarálva; s ez által az egyes egyház tulajdonjoga nem csak kérdésbe vonva, de megsemmisítve levén, annak autonóm rendelkezése alól ki van véve: paplakja, iskolája, temploma, papi- s tanítói földje, saját filléreiből összetett tőkéje, szóval mindene. Hogy ezek kezelése fölött a status ellenőrző felügyeletet gyakoroljon: helyes. De ellenőrzés és rendelkezés, különböző két dolog! Most egyebet nem szólva e kérdéshez, csak azt az egy aggodalmamat jelzem: nem oly nemű egyházi vagyon creálása akar-e ez lenni, minőt a kathol. egyház ultramontán töredéke (congressusi többsége) által közelebről itt Magyarországon kimondatni, s vindikáltatni láttunk.

Szász Károly.

Szász Károly kétségen kívül nem fogja zokon venni, ha fentebbi cikkét pár igénytelen észrevétellel kísérem.

A törvény i) pontját, mely szerint „az egyház-kerületi közgyűlés az egyházmegyék vagy főiskolák ajánlatára, rendkívüli érdemeikért, titkos szavazás útján, kebelébe egyeseket fölvehet”, szörny-gondolatnak nevezi, s fölveti azt a kérdést, „ha vajjon az eddigi főconsistorium legfőbb baja: az úgy nevezett patronusok határozatlan és határtalan száma, nincs-e megörökítve e szerencsétlen intézkedés által?”

Előre bocsátom, hogy e pontot, mint a képviselet elvével, s zoro sabb értelemben véve, meg nem egyezőt, teljesen correctnek én sem tartom, s ennél fogva nem a

„quid juris“, hanem a „quid consilii“ szempontjából tekintem azt, s e szempontból sem szörny-gondolatnak, sem szerencsétlen intézkedésnek nem tartom, sőt viszonyainkat tekintve, ez idő szerint, alább említendő csekély módosítással, éppen szükségesnek.

Maga Szász Károly is, cikke bevezető soraiban hangsúlyozza, hogy a társadalmi s egyházi életben is tiszteletben kell tartani a természetnek azon törvényét, mely szerint a biztos fejlődés csupán „fokozatosan, rendre, ugrás nélkül“ eszközölhető, s e tekintetben az új szervezetet, miután hatalmas s határozott előre lépést üdvözli. Kérem, mérje a kérdéses pontot is ezen teljesen helyes és igaz mértékkel, s akkor egészen másként fog itélni felőle. Avagy, nincsen-e ebben is határozott és hatalmas előre lépés, egybe hasonlítva a patronusságnak eddigi, igazán szerencsétlen intézményével? Kik voltak eddig a patronusok, s mint ilyenek, a törvényhozó testületnek eo ipso tagjai? Mindazok, kiknek megengedte a jó szerencse (?), hogy nevek előtt lehessen e három betű valamelyike: gr. br. m.; továbbá mindazok, kik a papnak s mesternek, a rendes kepén kívül, egy-két kalangya gabonát adtak évenként; sőt hozzá tehetjük, hogy a gyakorlat szerint, tagja volt a főconsistoriumnak, vagy legalább lehetett, ha akart, valamenynyi kabátos reformatus ember. Ez volt az igazi határozatlan szám, valódi suffrage universelle, melyhez concurrált a születés véletlene, a két kalangyáig terjedő buzgóság, s még a tisztességes ruha is. Hát nem történik-e határozott és hatalmas előre lépés az i) pont által, mely ezen abnormis intézményt teljesen megszünteti?

De azt kérdi Szász Károly, hogy rendkívüli érdem embereket, ha világiak, miért nem lehet gondnokok ul ajánlani; ha egyháziak, esperesek ké választani, hogy ez úton jussanak be a törvényhozó testületbe? Lehetne ez is, de jól tudja ő is, hogy gondnokok, esperesek élet-hossziglan választatnak, s így a legnagyobb érdemű embereknek évek során át kellene várakozniok, míg ily megtiszteltetés érhetné őket. Igaz, megválasztathatnak képviselőkké is az egyes praesbyteriumok által, de hiszen ezen megtiszteltetésben minden „rendkívüli“ érdem nélkül részveszteni fognak az illetők, már pedig egyházi főtanácsunk, midőn az i) pontot megállapította, nem az ilyen „minorum gentium“ féle emberekre gondolt, kik egyik vagy másik tractusban a képviselőségre magokat kvalifikálták, hanem azokra, kik az egész statussal szemben oly kiváló mértékű érdemeket szereztek, hogy méltók ama legnemesebb, s legnagyobb jutalomra, mely a vallásáért, s egyháza javáért buzgó embereket megilleti, arra t. i. hogy maga az egyház kerületi közgyűlés, mint az egész egyház egyetemének közvéleményét képvisel-

ő testület, irántuk előismerését, s háláját kifejezze, midőn őket titkos szavazás útján a maga kebelébe, úgy szólván, mint tiszteletbeli tagokat, fölveszi. Részemről, őszintén bevallom, e pont következményeitől nem hogy tartanék, s abban a képviselő elvét veszélyeztetve látnám, sőt örvendenék, ha ez úton mentől többen juthatnának be a törvényhozó testületbe, mert tanubizonysága volna ez annak, hogy ily nagy érdemű embereink feles számmal vannak. Igaz, hogy határozottan körül írva ez érdemek mérőfoka nincs, de nézetem szerint, ez nem is lehet, mert az érdem nagyságára, s becsére igen különböző körülmények folynak be határozólag, melyek esetről-esetre mérlegbe vetendők; de legyen meggyőződve Szász Károly, hogy egyházkerületi közgyűlésünk ennek megítélésére kellő érzékkel mindig birni fog, s titkos szavazat útján arra méltatlanokat kebelébe föl nem vesz, s anynyira semmi esetre sem feledkezik meg önmagáról, a mitől ő fél, hogy egy senkit nem képviselő tömeget a nyakára válaszson, mely képes legyen leszavazni a képviselő többségét. Részemről azonban még is ohajtanám, hogyha a közzsínat, a netaláni veszély kikerülése szempontjából, e pontot kiegészítené azon hozzátétellel, hogy az ily úton beválasztandók száma a képviselő létszámának egy negyedét nem haladhatja túl. Ily értelmű indítványt a közzsínaton tenni is fogok, s ha ez elfogadtatnék, akkor azt hiszem, ez az aggodalom is meg lenne szüntetve.

Szász Károlynak megnyugtatóul megjegyzem még, hogy ha a törvényben a tagok, illetőleg a képviselők díjazásáról nincs is szó, annak okvetlenül meg kell történni, s erről gondoskodni, az egyes tractusok feladata lesz, a mit nagy megerőltetés nélkül eszközölhetnek is, miután a vándor-zsinatok megszüntével, egy igen nagy területől lesznek ezután mentek, s így a néhány képviselő díjazását könnyen eszközölhetik.

Végül, Szász Károlynak azon aggodalmas kérdésére, ha vajjon az által, hogy az egyes egyházak s népiskolák minden ügyei, s vagyoni az egész anyaszentegyház közügyének, s köztulajdonának vannak decretálva, nem oly nemű egyházi vagyon creálása van-e célba véve, mint a minőt a cath. congressus ultramontan töredéke kimondatni akar? egyszerűen megjegyzem, hogy egyházi főtanácsunknak ily intentioja távolról sem volt; miután azonban Szász Károly is csak egyszerűen érinti e nagy fontosságú kérdést, s tüzetes vitatását a jövőre igéri, bővebb fejtegetésbe ezuttal én sem bocsátkozom. Isten velünk!

Szász Domokos.

TÁRCA.

Az állandó főconsistorium gyűlései.

IX.

Hetek óta hallgat e rovat vezetője.

Négy gyűlés járt le márc. 12-iki utolsó tudósításom után: március 26, április 11, 30 s május 14-ik napjain; de úgy látszik,

fontosabb tárgyak miatt, háttérbe voltam szorítva közleményeim-mel. Nem szándékozom olvasóink türelmét kifárasztani a hátralék számos részleteivel; a nagyobb rész úgy is idejét multá, vagy kisebb fontosságú. E helyett, a két utolsó gyűlés megváltozott arcáról jegyzek ide egy pár vonást.

Április 30-ikán jelentek meg először állandó gyűléseinken az igazgató tanács újonnan választott tagjai; ezen ülés nagyobbra a folyó tárgyakon kívül eső felszólalásokból, s szükségesnek talált előintézkedésekből telt ki. Többek közt, határozatba ment, hogy az egyházi főtanács gyűléseinek új alakjában, a választott tanácsosokkal való megkezdése, a testületekkel, egyházmegyékkel, tanodákkal, püspöki egyházakkal közöltessék.

Továbbá, felszólalás és indítvány tétetett a titkár részéről, hogy a kezelő személyzet munka-körét és teendőit újra meg kellene szabni és rendezni; három tagu bizottságot neveztek, mely a jövő ülésig, az indítvány értelmében tervet készítsen (Ince Mihályt, a pénztárnokot és a titkárt).

Május 14-ikén olvasták fel ezt a tervet; lényegében: a titkári segéd és két irnok teendőit két jobban fizetett, s állandó irodai órákhoz kötött irnokhoz kívánja utasítani. A részletes megvitatás előtt a jelenleg alkalmazva levő segédszemélyek felszólítatnak, nyilatkozzanak írásban: készek-e egyénileg az új rendezkedéshez alkalmazkodni? hogy az egyházi főtanács az ekint nyert előleges adatok ismeretével tehesse meg tervbe vett intézkedéseit.

Nézetünk szerint: ez a javítás csak egy része a belső szervezkedésnek. Ha a választott tanácsok kötelességeiknek meg akarnak felelni: az első lépés után meg kell hogy tegyenek és tétessenek még kettőt, melyek nélkül felelősségük levegőben lebegő ábránd. Mindkettőt néhány sorban jelezni kívánom.

A gyűléseket az eddigiekénél gyakrabban kell tartani. Két hétben egyszer, két tanácskozási óra, minden második vasárnap 11 órától 1-ig: nem elég! Halomra gyűlve, áll a sok időközben beérkezett ügyirat: felét, harmadát, ha lejártathatja egy ülés, a többi várakozik, ki tudja, hány két hétig, míg a sor rákerül. Ily módon a tárgyakat gyorsan ellátni, lehetetlen.

A másik baj, lehető kimérettel szólva, ebben áll: a meghozott határozatok alapján szerkesztett rendeleteket, fogalmazványokat mostanig megírta a titkár, úgy a hogy a tárgyat felfogta; s átnézte és helybehagyta az elnök, úgy a hogy rá emlékezett. Pedig sokszor a fogalomból csak néhány nem mondott szó odatétele, vagy elmondottaknak kihagyása, úgy szólván, újjá alakítja a tárgyat. Nem is említem, hogy csak a közel-multból több adat fekszik előttünk fontos tárgyaknak részint teljes feledékenységbe merültéről, részint hiányos ellátásáról. A határozatba befolyt tagoknak valami módon tudomást kell nyerniök, hogy a tett rendelkezések: mikor, és mily alakban küldettek ki. E nélkül igazán „a felelősség csak papírra írott szó, melynek a gyakorlatban semmi értelme nincs!”

Míg az itt jelzett akadályok elhárítva nem lesznek: az új állandó gyűlések a régebbiektől csak annyiban fognak különbözni, hogy most több (köztük 6 fizetéses) tag ugyanazt, éppen oly hiányosan és késedelmesen végzendő, miként végezte eddig a kevesebb, ingyen . . .

r. t.

VIDÉKI ÉLET.

A marosi egyházmegye tavaszi közgyűlése.

E hó 24 és 25-ik napjain tartá meg közgyűlését a marosi ref. egyházmegye. A menynyire időnk engedé, mi is megfordultunk a székház termében, hol a gyűlés lefolyt. Láttunk lelkesedést a közügyekben, higgadságot a tanácskozásban, szabad gondolkozást a vélemény nyilvánításban, melyek nem ismeretlen vendégek e terem zöld asztalánál.

De kezdjük elején a dolgot. A gyűlést, szokás szeriint, istenitisztelet előzte meg, melyen Lőrinci D. vajai lelkész tartott szónoklatot. E beszédre véleményünket elmondani itt nem lévén helyén, siessünk a zöld asztal közelébe, mely mellett Péterfi József, esperes mondja szokott nyugodtsággal elnöki megnyitó beszédét. Szükségesnek tartja megemlíteni azon nagy horderejű fordulatokat, melyek a mult gyűlés óta történtek, mind a politikai, mind az egyházi világban. Ilyenekül jelzi: a francia-porosz háborút, mely egy nagy nemzet vérlázító megaláztatásával végződött. Nevezetes fordulatul jelzi, továbbá, a pápa ezer éves világi hatalmának megsemmisülését, melyhez maga e hatalom viselője szolgáltatva a legstürgetőbb okot akkor, midőn isteni tulajdönt ruháztatott magára a kogyeső uszályhordozók szolgálalkü serge által. Melegen emlékezik Döllingerről, ki csak most vevé magára az infallibilis el nem ismeréséért az excommunicatiot, melynek sajtólásai hiába csapkodnak. Nevezetes fordulatként jelzi még elnök a protestáns egyházban keletkező mozgalmat is, melynek előidézője a hozzánk is eljutott modern theologia. A haladásnak örvendhetünk; de az újítani akarók által életre keltett eszmék ne vitessenek még egyesek által önkényesen a templomba is; mert idő előtti. Lépjenek ezek vitáikkal a tudományos közlönyök terére. Végül emliti elnök, hogy nem fél a materialismus diadalától, sőt örvend a tudós vitatkozásokon. *)

A megnyitó beszéd bevégzése után B. S. kér szót, mit elnök megtagad tőle. Azonban annak kijelése után, hogy B-i S-t a seleyi ref. egyház világi képviselőjéül választotta, megadatik a szólhatási jog, mit szóló azon indítványtételre használ fel, hogy e gyűlés fontosabb tárgyai elnök által jó előre köztudomásra hozassanak; mert csak előismeret után hatolhatni a dolgok méjébe tanácskozásoknál. A gyűlés ez indítványt elfogadja. Elnök bejelmég a következő újonnan választott világi képviselőket: Bihar Sándort a kelementelki, Konc Józsefet a szövérdei egyházak részéről. Ezután a különféle le- és átiratok tarka sorozata következett, melyek közül némelyik egészben, másik, idő nyereséből, főbb pontjaiban olvastatott fel.

Vályi P. és Rákosi L. jelentést tesznek, mint küldöttek, a consistoriumi szervezkedő gyűlés eredményéről, mely eredményt az olvasók már ismernek. Letelvén a directorok és candidáló biztosok hivataloskodási három éve, ezen hivatalok betöltése új választás alá bocsátatott. Indítványba hozták, hogy felkiáltás útján hagyassanak meg a régiek, de R. L., mint érdekelt fél felszólása után szavazás mellett maradt a gyűlés. Ez végrehajtatván, directorokul maradtak a régiek: Lőrinci J. és Rákosi L. candidáló biztosok viszont a régiek, egy kivételével: Vályi P. Gönci L. Rákosi L. és Madaras J. utóbbi új tag.

Ilyés István jelentést tett, mint a jegyzőkönyv vizsgáló bizottság előadója, a mult évek jegyzőkönyveinek szabatos volta felől azon lényegesebb kifogással, hogy a nyárád-szeredai iskolára vonatkozó passusokból nem lehet tudni, hogy nevezett iskola felekezeti-e, vagy községi? Ez hosszszas discussiora adott alkalmat, melynek folyamán megértettük, hogy ezen iskolára maga a consistorium kezdeményezett segélygyűjtést, s e szeriint úgy alakult, mint

*) A tudós vitatkozásokon magunk is örvendünk; de ha valaki erre éppen a cathedrát akarja felhasználni s ott disseral a materialismus diadaláról: az a legélesebb contradictio egy pap ajkairól, ki nek prédikálni kell a Krisztust, ki azt mondá: „én vagyok az út, az élet, az igazság!” Nem érti az a keresztyénség szellemét, ki ilyenre vállalkozni akar; és nem is sz a b a d e l v t, a ki ilyen mer; hanem valami más. . . Szerk.

felekezeti. Azonban a kezelők, mind a consistorium, mind az egyházmegye felsősége alól magukat kihuzni látszanak. A gyűlés azon határozaton állapodott meg, miszerint intéztesék kérdés a tanfelügyelőhöz, hogy az iskola községivé declaraltatott-e vagy nem? *)

Olvastatott Iklandon lakó vadadi Fülöp Péter adománylevele, mely szerint szegényebb ref. egyházak és a vásárhelyi ref. tanoda felsegélésére 3000 frtot adományozott, azon hozzáadással, hogy ez őszszeg 10,000 forintra növeltessék. Ott volt maga az adományozó is, egyszerű öltözetében fényes példaként, s intő jelűl a divatnak tetszelgők előtt arra, hogy miként örökítheti meg emlékét valaki százak és ezerek szívében! (Sokáig éljen! Szerk.)

Államsegélyt nyertek: a n.-szeredai, tompai, h.-bodoni sat. lelkészek és néhány iskola-tanító.

Olvastatott a directorok számadásait átvizsgáló bizottság jelentése, melyből kitűnt, hogy az egyházmegyei pénzek jó kezekbe vannak téve. **)

Szönyegre került az új évkor megindult „Erd. Prot. Közlöny“ érdeke is, a menyinyiben a szerkesztő pártolási felhívására vonatkozó jegyzőkönyvi pont felolvasás alá jött. Elnök jelenti, hogy körleveleibe többször belefoglalta e lapra vonatkozó ajánlatát. Dacára a sokszoros ajánlatnak, e lap legkevésbé van pártolva — a mint értesültünk — egyházmegyénkből. ***)

Gönci János.

„Reversalis“ kérdés.

K.-Vásárhely, május 15. 1871.

Felekezetünkkel szemben elkövetett újabb sérelmet akarok felmutatni becses lapod tisztelt olvasói előtt, ha baráti szivességből, s felekezetünk iránt tanusított szilárd ragaszkodásodnál fogva egy kis tért engedsz. Nem irok jérémiadot, nem kerekíték hosszszas előbeszédet, hanem egyenesen a dologra térek.

Oláhfalvi plébános t. Bálint Ignác ur, a mai napon esketett meg egy vegyes párt, Dániel Károly rom. kath. ifjut és k.-vásárhelyi születésű, Oláhfaluban lakó, Kiss Ámália ref. hajadont, s az esketést megelőzőleg nem állotta a ref. hajadont reversális aláírásra kényszeríteni az iránt, hogy minden gyermekeit az egyedül idvezítő religioba fogja keresztelteni, és nevelni.

Kedves esperes, szerkesztő barátom! Vallásos jog egyenlőség-e ez? Az interconfessionalis törvények csak papiroson maradnak-e, nem léptetnek életbe az állam által? Avagy ezek csak minket protestáns papokat köteleznek-e, s a más felekezet papjait felhatalmazzák ily jogtalanságra: születés előtti lelkek vásárlására? Hiszszük-e igazán, hogy az újabb törvények hozatala után nincsen többé uralkodó vallás a szent István birodalmában? Ha nem lenne, tán ilyen sérelmi esetek nem fordulhatnának elő csaknem naponta. Szükséges lenne, a közszentzsínatnak e kérdések felett elmélkedni, s újabb erős felterjesztés útján orvoslást eszközölni, s ha a kultuszminiszter ur nem szüntetheti meg e közép-

*) E határozatot nem bírjuk összeegyeztetni az egyh. főtanácsnak e tekintetben hozott végzéseivel. Előttünk legalább nagyon confusus. Szerk.

**) Ez helyesen van; de, ha nyilvánosság elébe hozzuk, a nyilvánosságnak van joga megkérdezni, „mi ez a jó kéz?“ Erre kérünk bővebb felvilágosítást. Szerk.

***) Az egész egyházmegyéből, tehát 64 anya-, és 47 leányegyházból van 12, olvasd: tizenkét előfizetőnk 39,000 tiszta ev. ref. hallgató közül Erdély legszebb és legtermékenyebb vidékén; tehát, a legkisebb egyházmegyénk is előbb van e tekintetben a buzgókodásban. Szerk.

korbéli visszaéléseket, nem ártana tán az ország törvényhozótestületénél keresni orvoslást, mely a törvényt hozta, s mely bír tán hatalommal is azt megtartatni.*)

Székelly János,
ref. pap.

KÜLÖNFÉLÉK.

== Nagyon tisztelt szerkesztő ur! Az „Erd. Protestáns Közlöny“ 20-dik számában t. Szász Domokos urnak „Együtttes válasza“ egy oly passust is tartalmaz, mely mint-hogy ritkított betűkkel van szedve, annál valóbbnak tetszenék némelyek előtt; s igen is homályt vethetne felekezetünk egyik nagy fontosságú institutiojára s eljárásunkra, holott a passusra nézve aligha annak „kockáztatni merő“ írója alapos „adattal szolgálhatna.“ Azt mondja ugyan is a t. ur, hogy „aligha tanulhatni szabadelvűséget egy oly felekezettől, mely községeknek még azt a jogot sem adja meg, hogy maga számára, az arra képesítettek közül, Isten ígéjének hirdetőjét szabadon válaszssa, hanem a püspöknek adja azon jogot, hogy a községekre hármat octroyáljon s azok után kénytelenek akarva, nem akarva, egyet megtartani; oly felekezettől, mely jelenleg is hatályban tartja, sőt közelebbről meg is ujitotta azon intoleráns határozatát, mely szerint tanárnak, papnak más vallásu nőt, legyen az bármely testvér-felekezet tagja, feleségül elvenni nem szabad.“ Részemről, mint püspöke ez idő szerint az unitárius hitfelekezetnek, arról a reám octroyálni tetszett nagy hatalomról semmit sem tudok, hanem gyakorlom — s mig püspök vagyok, gyakorlanom is kell — azt az 1845-ki zsinati főtanácsunkon hozott, s azóta folytonos érvényben álló választási törvényt, mely így hangzik: 3) Az ekklézsiáknak választási joguk van halál és az ekklézsiapanaszán kívül történő megürülés eseteiben. 4) Az ekklézsiák ezen választási jogukról le is mondhatnak, de akkor tartoznak elfogadni azt, kit a püspök rendel. 5) Az ekklézsiák által választhatók; a) a koros, de értelmes papok; b) a középkorú alkalmas papok; c) értelmes iskola-mesterek; d) a kolozsvári káplán és 3 évet töltött köztanítók. A több szöveget nyert három egyönt fel kell küldeni a püspökhez, s a melyiket ez kinevezi, azt kell elfogadni. Harmadik helyen lehet de akot is választani, de nem névszerint, hanem csak általánosan. E törvény szerint foly, mondom, már csaknem 30 év óta az unitária ekklézsiák papválasztása; e szerint ment véghez f. hó 20-án a homorod-szt.-mártoni ekklézsiánkban is a papválasztás, mely éppen e percekben érkezik hozzám, a nevezett ekklézsiá „közgyűlésének azon óhajtása mellett, hogy a szöveget többségével megválasztott egyén nevezetné ki papjukul.“ A mi t. Szász Domokos ur másik állítását illeti, hogy „felekezetünk megujította volna intoleráns határozatát, mely szerint tanárnak, papnak

*) A törvénynek éppen e pontja oly rugalmasan van fogalmazva, mintha lábat akartak volna adni a rom. kath. papok tulkapásainak. Volt már ilyen esetünk itt is és ez incidensből a zsinat irt fel a cultusministeriumhoz (Lásd: zsinati jegyzőkönyv 1870. 36. sz.) és oly feleletet kaptunk, mely se hideg, se meleg. Éppen ezért, ez idő szerint nincs jobb, mint össze gyűjteni az ily eseteket szorgalmasan, és adjuk át a nyilvánosság által a közmegevetésnek. Szerk.

másvallásu nőt, legyen az bármely testvér-felekezeti tagja, feleségül elvenni nem szabad"; az sem áll egészen, mert csak is „a belső emberekre” — papokra — nézve szól egy régi canonunk, hogy azok „vegyes házasságot nem tehetnek”, s ez, úgy hiszem, a reformatus atyafiaknál sem volt különben, legalább a gyakorlat ezt mutatja. Azonban, e canon nem vonatkozik a tanárookra, mert újabb időben volt oly tanárunk is, a kinek neje nem unitária vallású volt, csak is az olyanokra, a kik egyszersmind felszentelt, vagy felszentelendő papok is voltak. **K r i z a J á n o s**, unitarius püspök. *)

Ha az unitáriusoknál divó papválasztási szabályokra nézve, érintett cikkünkben, egy lényegtelen tévedés csuszott be, azt szívesen rectificáljuk azon hozzáadással, hogy értesülésünket egy unitárius tanártól nyertük, a ki maga is ez institutiot hibáztatta. Azonban megjegyezzük, hogy a főtisztelendő püspök ur által közlött módot még rosszabbnak tartjuk, mint az általunk megróttat; mert a szerint, az egyes községek a szabad választási jogból még azt a keveset sem élvezik, a menyinit mi állítottunk, hanem kizárólag csak candidálási joggal bírnak, mert az általok választott három egyént csak olybá tekinti az idézett törvény, mint a község által kijelölteket, kik közül aztán a püspök tetszés szerint egyet kinevez. Ez a mód tehát még kevésbé szabadelvű, mint az általunk jelzett.

A házasságra vonatkozó közlésünket, fájdalom, a főtiszt. püspök ur is igaznak vallja. Szerinte ugyan egy régi canon csak a papokra nézve tiltja a vegyes házasságot, de elősmeri, hogy e canon érvénye kiterjesztetett a felszentelt, vagy felszentelendő tanárookra is; már pedig köztudomású dolog, hogy az unitáriusoknál minden tanár köteles magát főtiszteltetni tehát a vegyes házasságra lépés tényleg, minden tanárra nézve be van tiltva, s részünkről is éppen ezt állítottuk, s rottuk meg. Megjegyzem, hogy nálunk ily értelmű canon, annál kevésbé azt még a tanárookra is kiterjesztő határozat nem létezik, s valóban nagyon illendő volna, hogy az unitárius atyafiak is töröljék el mind a kettőt, mint a jelenkorban teljességgel be nem illő obscurus korlátot. **S z á s z D o m o k o s**.

— Alól írottak több oldalról figyelmeztetve levén a romániai missio-ügy barátai által, miszerint a ploesti magyar egyház javára felajánlott „Grey Johanna” történelmi műnek előfizetési idejét meghosszabbítani, nem lenne célszerűtlen, mert ez által ezen külföldi egyház ügye minél szélesebb körben karolhatná fel! E hazafias figyelmeztetésnek engedve, bátrak vagyunk, ujalag felhívni ez ügy barátait, miszerint az előfizetést hazánkban 1 forintjával, Rumániában pedig 4 frankkal folyó év július végeig megújítjuk. Esedezve zörgetünk tehát ezen egyház hazafias felkarolása érdekében, s kérjük az előfizetési ivateket a nevezett időig az „Erdélyi Protestáns Közlöny” szerkesztőjéhez (Szász Gerőhöz) Kolozsvárra küldeni, hol az előfizetők nevei közé fognak tétetni. Mutassuk meg azért, hogy a felekezetiesség szűk korlátain túl emelkedve, ön magunkért áldozatot hozni képesek vagyunk; mert csak így menthetjük meg a jövőben e mindnyájunkat oly közelről érdeklő ügynél is azt, a mely ránk nézve még el nem vezett. Rumánia, Ploest, 1871. május 14. **C s o m a f á y D é n e s**, kiadó; **V i n c e D á n i e l**, lelkész.

*) Majdnem lapunk bezártakor vevén e cikkekét: csak itt e rovatban szoríthatánk helyet, mit írója iránti méjj tiszteletből megjegyezni el nem mulaszthatunk. Szerk.

Főmunkatárs: **S Z Á S Z D O M O K O S**,

— Muszka országban nem csak az oroszosítás üze-tik, ha kell, a legkegyetlenebb eszközökkel; hanem még a vallások egyformásítása is rég célba vett törekvés, a menyinyben nem csak hogy nem tűrik a más hitteket, hanem minden kigondolható eszközöket felhasználnak, hogy őket az egyedül üdvezítő orthodox egyház kebelébe hajtsák. Hoszszas volna, elbeszélni amaz impertinentiákat, melyek által több mint száz ezer protestánst kényszerítettek az orthodoxyára térni, kik között gyermekek és ártatlan lányok s tudatlanok is szerepelnek, kik öntudatával nem bírnak annak, hogy mit jegyeztetnek velök alá. Most végre, csordultig telt a keserű pohár, és az „evangelical Alliance” akar egy küldöttséget meneszteni a cárhoz, melyben képviselve lenne Amerikától kezdve minden prot. állam, még Magyarország is: hogy lütsorsosaink érdekében tegyen meg minden lehető; s eszközöljen ki anynyit, hogy ha minden tekintetben nyomás alatt élnek, lelkiismeretök legyen — szabad. Ohajtjuk a legjobbat; — de kevés reményünk van: mert Oroszország kormányának ambíciói közt legutolsó helyet foglal el a felvilágosodás; a humánismus.

— Az infallibilista püspökök a mai napig következő egyetemi tanárokat függesztettek fel, vagy excommunicáltak: Hilgers, Reusch, Langen, Knoodt, és Birlinger — B o n n b a n; Baltzer, Reinkens, Treber — B o r o s z l ó b a n; Döllinger, Friedrich, Messmer — M ü n c h e n b e n; Menzel, Michaelis, dr. Trollman és dr. Freibel — B r a u n s b e r g b e n; és dr. Tangermann lelkész — U n k e l b e n. Azt gondolná az ember, hogy a csalatkozhatlansági dogma: egy új földi istennek creálása, nem is oly nagy bolondság, melyben hinni ne lehetne: ha e rövid névsoron végig tekint! **! Á m. longus post illos sequentium ordo!**

515—1871.

KÖRÖZTETNEK:

1) Görgényi egyházmegyénkben a kis-fülpesi harmadosztályu lelkészi állomás; fizetése 174 frt 40 kr-ra o. é. tehető.

Pályázati határnap július vége.

A folyamodványok görgényi esperes t. t. Benkő János aához (M.-Pétertaka, u. p. Sz.-Régen) küldendők.

Kolozsvárt, május 22. 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

527—1871.

2) Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben a sz.-sámsóni másodosztályu lelkészi állomás. (Tiszta jövedelme megközelíti az 500 o. é. frtot.)

Pályázati határnap június vége.

A folyamodványok szilágy-szolnoki esperes t. t. Dombi Lajos aához (Bogdánd, u. p. Hadad) küldendők.

Kolozsvárt, május 23. 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

NYILTPOSTA.

41. N. t. Péterfi József urnak. Fogadja őszinte köszönetünk. Magán levelet irtunk.

42. Medgyes Lajosnak. Magán levelet irtunk.

43. Hóry Farkasnak. Minden becstületes ember találkozik a nemes tetteknél. Fogadd meleg kézszorításomat.

44. Réty. K. S. A maga idejében, mint bizalmi nyilatkozatot, közölni fogjuk.

45. Mindazokat, kik a mlgs. egyházi főtanácsal, most „állandó igazgató tanácsal” közlekedni hivatottak, felkérjük, hogy azt ne e lapok szerkesztője által tegyék, ki bár szolgálat-kész, de hivatalos közeg e tekintetben egyáltalában nem lehet.

Felelős szerkesztő és kiadó: **S Z Á S Z G E R Ö**.